



รายงานฉบับสมบูรณ์

(ระหว่างเดือนกันยายน 2552 – เดือนกันยายน 2555)

โครงการศึกษาระบบการทำงานข่าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่
ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ตำบลไร่เก่า อำเภอสามร้อยยอด
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

คณะผู้วิจัย

1. นายนิจ	อภิรักษ์ชัยพร	หัวหน้าทีมวิจัย
2. นายละมัย	นาคโต	ทีมวิจัย
3. นายบุญเลิศ	นาคโต	ทีมวิจัย
4. นายยอดชาย	พิมพ์เสงี่ยม	ทีมวิจัย
5. นายธวัฒน์	งามดี	ทีมวิจัย
6. นายคมสันต์	อภิรักษ์ชัยพร	ทีมวิจัย
7. นางสาวาง	ชูเชิด	ทีมวิจัย
8. นางสาวอรทัย	ชูเชิด	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

รายงานฉบับสมบูรณ์

(ระหว่างเดือนกันยายน 2552 – เดือนกันยายน 2555)

โครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่
ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ตำบลไร่เก่า อำเภอสามร้อยยอด
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

คณะผู้วิจัย

1.	นายนิจ	อภิรักษ์ชัยพร	หัวหน้าทีมวิจัย
2.	นายละมัย	นาคโต	ทีมวิจัย
3.	นายบุญเลิศ	นาคโต	ทีมวิจัย
4.	นายยอดชาย	พิมพ์เสงี่ยม	ทีมวิจัย
5.	นายธวัฒน์	งามดี	ทีมวิจัย
6.	นายคมสันต์	อภิรักษ์ชัยพร	ทีมวิจัย
7.	นางสาวาง	ชูเชิด	ทีมวิจัย
8.	นางสาวอรทัย	ชูเชิด	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

บทที่ 1	ความเป็นมา	หน้า
1.1	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2	คำถามการวิจัย	2
1.3	วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	2
1.4	พื้นที่ศึกษาวิจัย	2
1.5	ระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย	2
1.6	วิธีดำเนินการวิจัย	2
1.7	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
1.8	ทีมงานวิจัย	2
1.9	ที่ปรึกษาโครงการ	3
บทที่ 2	บริบทชุมชน	4
2.1	อาณาเขตติดต่อ	4
2.2	ข้อมูลทั่วไป	5
2.3	สภาพบริบทพื้นที่บ้านสามร้อยยอด	5
2.4	สถานที่สำคัญ	6
2.5	การคมนาคม	7
2.6	ระบบสาธารณูปโภค	7
2.7	กลุ่มต่างๆ ที่มีในพื้นที่	7
2.8	ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านห้วยขมิ้น	7
บทที่ 3	ขั้นตอนการดำเนินงาน	11
3.1	การสร้างความเข้าใจในการดำเนินโครงการ	11
3.2	การศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	12
3.3	การศึกษาวิธีการทำนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	13
3.4	การวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาในกระบวนการทำงานวิจัย และเวทีวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปข้อมูล	14
3.5	ศึกษาและเรียนรู้ประสบการณ์ผ่านการศึกษาดูงาน	14
3.6	สรุปผลการดำเนินงาน บทเรียน และประสบการณ์	16
3.7	เวทีวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปข้อมูล	17
3.8	เวทีกำหนดแนวทางการทำนาที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่	18

บทที่ 4 ผลการวิจัย	19
4.1 ระบบการตลาด ต้นทุนการผลิต ระบบการทำนาข้าวตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน	19
4.2 ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าว	30
4.3 ระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด	33
4.4 ระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด	31
 บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล	35
5.1 สรุปผลการวิจัย	35
5.2 บทเรียนการวิจัย	37
5.3 ปัญหาการวิจัย	39
5.4 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน นโยบาย และการวิจัยในอนาคต	40
 ภาคผนวก	
ก. สรุปรายงานการจัดเวทีประชุม	41
ข. รูปภาพกิจกรรมของโครงการ	116

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: PDG52M0022
ชื่อโครงการ: โครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ตำบลไร่เก่า อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ชื่อนักวิจัย: นิจ อภิรักษ์ชัยพร¹, ละมัย นาคโต¹, บุญเลิศ นาคโต¹, ยอดชาย พิมพ์เสงี่ยม¹, ธวัชณ์ งามดี¹, คมสันต์ อภิรักษ์ชัยพร¹, สว่าง ชูเชิด¹, อรทัย ชูเชิด¹
¹ชาวบ้านห้วยขมิ้น ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
email address: -
ระยะเวลาโครงการ: 1 กันยายน 2552 – 30 กันยายน 2555

โครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ตำบลไร่เก่า อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นการศึกษาสภาพพื้นที่ ระบบการตลาด ต้นทุนการผลิต ระบบการทำนาข้าวตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าว เพื่อค้นหาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ผ่านเครื่องมือและกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดเวทีสร้างความเข้าใจการดำเนินโครงการ การศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน วิธีการทำนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อจัดเก็บรวบรวมและสรุปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน การศึกษาดูงานเพื่อนำมากำหนดแผนงานวิธีการทำนาที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ สรุปผลการดำเนินงานและบทเรียนที่ได้เป็นชุดประสบการณ์นำเสนอแก่ชุมชน

องค์ความรู้ที่ได้พบว่า ระบบการทำนาข้าวช่วงปี 2500 เป็นนาข้าวอินทรีย์ มีการทำนาปีละ 1 ครั้ง โดยอาศัยระบบน้ำหลากพัดพาตะกอนดินและอินทรีย์วัตถุมาสู่นา ช่วยลดต้นทุนและการใช้ปุ๋ยเคมี มีภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เชื่อมร้อยประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับการทำนาไว้อย่างครบถ้วน เช่น การทำขวัญข้าว การลงแขกดำนา / เกี่ยวข้าว เป็นต้น ทำนาเพื่อนำข้าวไว้กินในครัวเรือน เหลือจึงขาย ซึ่งแตกต่างจากการทำนาข้าวหลังปี 2524 – ปัจจุบัน ที่มีการทำนาปรัง ปีละ 2 – 3 ครั้ง เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้หลัก อาศัยการจ้างแรงงาน การใส่ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต มีค่าจ้างและต้นทุนสูงกว่าในอดีต ทำให้วัฒนธรรมการช่วยเหลือกันก็หมดไป เมื่อเปรียบเทียบผลผลิตจากการทำนาปี คือผลผลิต 800 – 1,000 กก. / ไร่ มีรายได้ 3,200 – 4,000 บาท / ปี / ไร่ (ราคาขาย 4,000 บาท / ตัน) ผลผลิตจากการทำนาปรัง 2 ครั้ง / ปี คือ 1,400 กก. / ปี / ไร่ มีรายได้ 8,400 บาท / ปี / ไร่ และนาปรัง 3 ครั้ง / ปี คือ 1,500 กก. / ปี / ไร่ มีรายได้ 9,000 บาท / ปี (ราคาเฉลี่ย 6,000 บาท / ตัน) ยกเว้นแต่จะมีการประกันราคาข้าวของรัฐบาล 15,000 บาท / ตัน ก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะที่สุขภาพชาวนาลดลงจากการใช้สารเคมี

บริบทพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปและไม่เข้าใจภูมินิเวศ ส่งผลให้เกิดอาชีพที่หลากหลายในชุมชนที่ไม่สอดคล้องกับชาวบ้าน ม.5 บ้านห้วยขมิ้น การผลิตเพื่อสร้างรายได้เป็นแรงจูงใจ ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ลดลง เช่นเดียวกับการทำนาข้าวที่มีปัจจัยเงื่อนไขสำคัญ คือ ระบบการทำนาข้าว สภาพพื้นที่ ต้นทุนการผลิต ระบบการตลาด และการบริหารจัดการ ดังนั้นระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ได้แก่ การปรับเปลี่ยนแนวคิดในขั้นตอนการผลิตจากการใช้สารเคมีให้กลับมาใช้สารชีวภาพ และการหันกลับมาพึ่งพาตนเองมากขึ้น การเข้าใจสภาพพื้นที่ ภูมิอากาศ ระบบน้ำที่เอื้อต่อการทำ

นาและตั้งรับกับสถานการณ์ภัยแล้ง การเก็บรวบรวมข้อมูล รายรับ – รายจ่ายในแต่ละขั้นตอน เพื่อวิเคราะห์ ต้นทุนและปรับเปลี่ยนระบบการผลิตที่เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ระบบการตลาดที่มุ่งเน้นการ ออมทรัพย์และการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่ม และการจัดการต่อยอดความร่วมมือ / ความสัมพันธ์ของ คนในชุมชนโดยรวมกลุ่มกันจัดทำลานค้าข้าวชุมชน จากการดำเนินโครงการทำให้ชาวบ้านมีการพัฒนา ศักยภาพการคิด วิเคราะห์ ข้อมูลในพื้นที่ สามารถจัดการลานค้าข้าวร่วมกัน วางแผนจัดทำโรงสีชุมชน ส่งผล ให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี และรื้อฟื้นวัฒนธรรมวัวเทียมเกวียนกลับคืนมา

ข้อเสนอแนะจากผลการดำเนินงาน พบว่า 1) การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของ ชาวนาแต่ละบุคคล จะช่วยเรื่องการดำรงชีวิตแบบพอเพียง ซึ่งสัมพันธ์กับการผลิตเพื่อการบริโภคมากกว่าการ ผลิตเพื่อขาย 2) การจัดทำโรงสีชุมชนจากงบประมาณ SML เพื่อสีข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน เป็นการลด รายจ่าย ส่วนที่เหลือจะนำไปจำหน่ายให้กับชุมชนใกล้เคียงหรือขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐในการคัดแยก คุณภาพข้าวเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ตลอดจนสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการลานค้าข้าวร่วมกัน ช่วย สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้กลับคืนมา

คำหลัก : กระบวนการมีส่วนร่วม, ระบบการทำนาข้าว, นาปี, นาปรัง

บทสรุปผู้บริหาร

บ้านสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ อยู่บริเวณที่ราบลุ่มทุ่งสามร้อยยอด จากลักษณะสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของการที่มีน้ำท่วมถึงทุกปีในช่วงเดือนพฤศจิกายน – มกราคม ทำให้มีดินตะกอนและอินทรีย์วัตถุที่ถูกพัดพามากับน้ำเป็นปุ๋ยที่ดีตามธรรมชาติ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพทำนาคิดเป็นร้อยละ 60 ช่วงปี 2500 ชาวนาจะทำนาปี ช่วงเดือนพฤษภาคม – ธันวาคม เพื่อเก็บข้าวไว้กินเอง และอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว แต่ต่อมาในปี 2524 เริ่มมีคลองชลประทาน ทำให้มีน้ำใช้ตลอดปี ส่งผลให้ชาวนาหันมาทำนาปรัง จำนวน 2 – 3 ครั้ง / ปี หากเป็นที่ดอนก็ทำได้ 3 ครั้ง / ปี เปลี่ยนจากการทำนาข้าวเพื่อไว้กินมาเป็นการทำนาข้าวเพื่อขาย มีการปรับเปลี่ยนพันธุ์ข้าวต่างๆ ให้เหมาะสมกับการทำนาปรัง คือระยะเวลาปลูกสั้น ให้ผลผลิตเร็ว มีการใส่ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ใช้เครื่องทุ่นแรงในการทำนา มีการขยายพื้นที่ทำนามากขึ้น ส่งผลให้เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต และเกิดความขัดแย้งจากความต้องการใช้น้ำเพื่อการทำนาจากชลประทาน การจัดการระบบโครงสร้างถนน ท่อลอดในชุมชน จนระบบการไหลเวียนของน้ำเปลี่ยนแปลง เช่นเกิดน้ำท่วมขังเป็นระยะเวลานานในฤดูน้ำหลาก จนไม่สามารถทำนาได้ในบางพื้นที่ ต้องใช้เครื่องสูบน้ำเพื่อแก้ปัญหาหน้าท่วม ชาวนาขาดระบบการบริหารจัดการในเรื่องระบบการผลิต การตลาด เป็นต้น ทำให้ทีมวิจัยสนใจที่จะเรียนรู้ถึงระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอดควรเป็นอย่างไร

การดำเนินงานของโครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ตำบลไร่เก่า อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประกอบด้วย การศึกษาสภาพพื้นที่ ระบบการตลาด ต้นทุนการผลิต ระบบการทำนาข้าวตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าว เพื่อค้นหากระบวนการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดเวทีสร้างความเข้าใจการดำเนินโครงการ การศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน วิธีการทำนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อจัดเก็บรวบรวมและสรุปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน การศึกษาดูงาน เพื่อนำมากำหนดแผนงานวิธีการทำนาที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ สรุปผลการดำเนินงานและบทเรียนที่ได้เป็นชุดประสบการณ์นำเสนอแก่ชุมชน จนเกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนจากการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน การเก็บรวบรวม สรุป วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันทำให้ลดความขัดแย้งจากการระบบชลประทานเพิ่มขึ้น เรียนรู้ถึงปัจจัยเงื่อนไขและเข้าใจสภาพพื้นที่ทั้งเรื่องระบบการทำนา ระบบการตลาด การบริหารจัดการร่วมกัน พบว่า ระบบการทำนาในปัจจุบันเป็นการทำนาเพื่อขายมากกว่าการบริโภคในครัวเรือน ขาดความเข้าใจเรื่องระบบชลประทานตามธรรมชาติ ขาดการเก็บรวบรวมข้อมูลต้นทุนการผลิต ทำให้รายจ่ายมากกว่ารายได้ ขาดการวางแผนในการผลิต ระบบการตลาดที่ซื้อขายผ่านพ่อค้าคนกลาง และขาดการรวมกลุ่มในการบริหารจัดการและต่อรองราคา

จากข้อจำกัดดังกล่าว เมื่อมีการสรุปวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ชาวนามีรายได้จากการทำนาปี 3,200 – 4,000 บาท / ไร่ / ปี เนื่องจากในอดีตขั้นตอนการผลิตทั้งหมดไม่มีต้นทุน มีการลงแขกและเอาแรงกัน รวมทั้งยังมีประเพณีการรับทอ้งข้าวเมื่อข้าวตั้งท้องและการละเล่นเพลงเกี่ยวข้าวเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวข้าว แต่การทำนาข้าวในปัจจุบันมีการทำนาปรัง 2 – 3 ครั้ง / ปี เพื่อให้ได้ผลผลิตสูง มีรายได้เพิ่ม ต้องลงทุนทุกขั้นตอนการผลิต แต่ความจริงกลับพบว่า มีรายได้เพียง 3,000 – 4,200 บาท / ไร่ / ปี ซึ่งยังไม่รวมค่าแรงของชาวนา รวมทั้งเมื่อมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำนา ทำให้ประเพณีสำคัญต่างๆ เช่น วัวเทียมเกวียนที่ใช้ในการทำนา พิธีรับทอ้งข้าว และเพลงเกี่ยวข้าวเริ่มเลือนรางและหายไปที่สุด คงเหลือแต่ระบบการผลิตที่หวังผลกำไร มีการใช้ประโยชน์

จากที่ดินที่ไม่สัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ มีสารเคมีสะสมในพื้นที่และอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวนาได้ จากการดำเนินงานของโครงการพบว่า แนวทางในการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ ที่สอดคล้องกับปัจจัยเงื่อนไข คือ การเพาะปลูกที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้น การปรับเปลี่ยนการใช้สารเคมีในขั้นตอนการผลิตและหันกลับมาใช้สารชีวภาพ / การพึ่งพาตนเองมากขึ้น การจัดบันทึกกระบวนการผลิตในทุกขั้นตอนเพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่สามารถทราบข้อมูลและปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้ ระบบการออมทรัพย์ และการแปรรูปผลผลิต และการบริหารจัดการลานค้าข้าว

กระบวนการทำงานที่มุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วม จากการสร้างความเข้าใจและเก็บข้อมูลชุมชนร่วมกันที่ผ่านมา ส่งผลให้แกนนำชุมชนและนักวิจัยเกิดการรวมตัวสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชาวนา ในพื้นที่และเกิดความมั่นใจ สามารถประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่โดยมีข้อมูลและการสื่อสารที่เป็นระบบ สร้างภาพลักษณ์ทำให้เกิดความเชื่อถือจากหน่วยงาน และแหล่งทุนต่างๆ แกนนำชุมชนจึงร่วมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม “วิสาหกิจชุมชนห้วยขมิ้น” โดยไปจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกับสำนักงานเกษตรอำเภอสามร้อยยอด โดยมีกิจกรรมหลักของกลุ่ม คือการรับซื้อข้าวภายในชุมชนเอง แก้ไขปัญหาการเอาไรต์เอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งการรับซื้อข้าวเปลือกในครั้งแรก ผ่านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนห้วยขมิ้น มีสมาชิกทั้งในและนอกชุมชนให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก ทำให้มีผลกำไรในการรับซื้อข้าวเปลือกในฤดูกาลผลิตที่ผ่านมา 20,000 บาท จึงถือเป็นผลจากการใช้กระบวนการจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสร้างรายได้ และสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนได้ด้วย ตลอดจนเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2552 ประธานสหกรณ์ชาวไร่สับปะรดสามร้อยยอด ได้สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 1,000,000 บาท แก่ทีมวิจัยนำไปบริหารจัดการในการรับซื้อข้าวภายในชุมชน เพื่อลดปัญหาการถูกเอาเปรียบที่เกิดขึ้น และเป็นการผลักดันให้เกิดกลุ่มรับซื้อข้าวของชุมชนเอง ตลอดจนมีการรื้อฟื้นประเพณีวัวเทียมเกวียนในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2553 ซึ่งเป็นวันทอดกฐินและประเพณีสำคัญของชาวนาที่ทำนาในพื้นที่นี้ ทำให้ชาวบ้านมีความสุขและเข้ามาร่วมบอกเล่าเรื่องราวในอดีตและประวัติศาสตร์ชุมชน ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนและสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการทำนาข้าวที่เหมาะสมต่อไป

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ ชุมชนตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของถนนเพชรเกษม ทิศเหนือติดต่อกับ อ.ปราณบุรี ทิศใต้ติดต่อกับ อ.กุยบุรี ทิศตะวันออกติดกับทะเล มีเนื้อที่ 1,250 ไร่ มีประชากรทั้งหมด 2,692 คน จำนวนครัวเรือน 880 ครัวเรือน แบ่งเป็นชาย 1,308 หญิง 1,386 คน มีวัดจำนวน 1 แห่ง ชื่อ วัดศรีศกัญญา (วัดสามร้อยยอด) มีโรงเรียน 1 แห่ง ชื่อ โรงเรียนบ้านสามร้อยยอด (บุญยรัถยอุทิศ) มีสถานีรถไฟ 1 แห่ง ชื่อ สถานีรถไฟบ้านสามร้อยยอด ห่างจากถนนเพชรเกษมประมาณ 2 กิโลเมตร มีคลองธรรมชาติ 2 คลอง มีน้ำไหลช่วงฤดูฝน ซึ่งน้ำที่ไหลมาจากทิศตะวันตกแถบเทือกเขาตะนาวศรี มีความยาวประมาณ 40 – 50 กิโลเมตร มีสายชลน้ำจำนวน 2 แห่ง มีลำห้วย 1 สาย ชื่อ ห้วยขมิ้น มีสระน้ำสาธารณะ 2 แห่ง เพื่อให้คนในชุมชนไว้ใช้ประโยชน์

คนในชุมชนประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น ทำนา ทำไร่ ค้าขาย เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง แต่อาชีพหลักที่สำคัญของคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาข้าว พื้นที่ทำนาข้าวจะกระจายอยู่ในพื้นที่ ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ โดยมีทางรถไฟเป็นเขตกั้นระหว่างหมู่ 5 กับหมู่ 2 สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นพื้นที่ลาดเอียงและราบลุ่มพื้นที่ตอนล่างซึ่งอยู่ติดกับเขตอุทยานเขาสามร้อยยอด (เดิมเป็นเขตป่าสงวน) เป็นพื้นที่หาปลา เลี้ยงกุ้ง

ประมาณปี พ.ศ.2500 มีการเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านเข้าไปจับจอง (ปัจจุบันเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ) ในพื้นที่ที่มีการทำนามาตั้งแต่อดีต ซึ่งการทำนาในอดีตนั้นเป็นการทำน่าน้ำฝน (เป็นนาหว่าน ปีละ 1 ครั้ง) คนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้วัวในการไถนา (ไถที่แห้ง) พันธุ์ข้าวที่ใช้เป็นข้าวไวแสง (ข้าวนาปี) จะลงมือทำนาประมาณเดือนพฤษภาคม ข้าวเริ่มออกรวงประมาณเดือนพฤศจิกายน และเริ่มเก็บเกี่ยวประมาณกลางเดือนธันวาคม ส่วนสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ ปีใดที่มีปริมาณฝนตกน้อยก็จะทำให้ข้าวลิบไม่มีน้ำหนักร แต่ถ้าปีใดที่มีปริมาณฝนมากก็เกิดน้ำท่วม การทำนาในอดีตนั้นไม่ได้ใช้น้ำยาเคมี ส่วนแรงงานใช้คนในชุมชน หรือเรียกว่า การลงแขก ทำให้มีต้นทุนการผลิตต่ำ ผลผลิตที่ได้ประมาณ 25 ถึง/ไร่ (250 กก./ไร่)

จากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการพัฒนาทางสังคมทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีปัจจัยทางการเงินมาเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต จากการทำนาข้าวเพื่อไว้กิน ปัจจุบันเป็นการทำนาข้าวเพื่อขาย (เพื่อเงิน) มีการนำเครื่องมือ เครื่องทุ่นแรงเข้ามาใช้ในการทำนา จึงเกิดการขยายพื้นที่ทำนามากขึ้น สามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง โดยใช้น้ำจากระบบชลประทานในการเปิดน้ำให้ทำนา และมีการนำปุ๋ย-ยาเคมีเข้ามาใช้ในการทำนาเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิต จึงส่งผลให้เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต และเกิดความขัดแย้งจากความต้องการใช้น้ำเพื่อการทำนาจากชลประทานแต่ระบบชลประทานในพื้นที่ขาดการจัดการที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการสร้างถนน ฝัगत่อ เพื่ออำนวยความสะดวกในการคมนาคม ส่งผลต่อการไหลของน้ำ จากการพัฒนาดังกล่าวส่งผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ จึงก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ในฤดูน้ำหลาก เกิดปัญหาน้ำท่วมขังในพื้นที่ทำนาเป็นระยะเวลานานกว่าปกติ จนไม่สามารถทำนาได้ในบางพื้นที่ ต้องใช้เครื่องมือ เครื่องทุ่นแรงเข้ามามากขึ้น เช่น ใช้เครื่องสูบน้ำเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม การใช้รถไถเดินตาม ส่งผลให้ต้นทุนในการทำนาสูงขึ้น ชาวนาขาดระบบการบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ เช่น ระบบการผลิต การตลาด ฯลฯ กลุ่มคนในชุมชนบ้านสามร้อยยอดจึงคิดหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น โดยคิดหาวิธีที่จะทำนาอย่างไรให้ได้ผลผลิตที่ดีขึ้นโดยมี ต้นทุนการผลิตลดลง ในพื้นที่เท่าเดิม และยังคงอนุรักษ์อาชีพการทำนาไม่ให้อายุ

หายไปอันเนื่องจากนำเอาพื้นที่เปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นรวมถึงการหาทางออกในเรื่องการสืบทอดอาชีพการทำนาส่งต่อไปยังคนรุ่นใหม่ด้วย

1.2 คำถามวิจัย

ระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอดควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ ระบบการตลาด ต้นทุนการผลิต ระบบการทำนาข้าวตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าว
3. เพื่อค้นหาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด

1.4 พื้นที่ดำเนินการวิจัย

ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

1.5 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

1 ปี 2 เดือน (กันยายน 2552 ถึง ตุลาคม 2553)

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

1. เวทีสร้างความเข้าใจการดำเนินโครงการให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน
2. ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
3. ศึกษาวิธีการทำนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
4. เวทีวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาในกระบวนการทำงานวิจัย
5. ศึกษาและเรียนรู้ประสบการณ์ผ่านการศึกษาดูงาน
6. เวทีวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปข้อมูล
7. เวทีกำหนดแผนงานวิธีการทำนาที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่
8. สรุปผลการดำเนินงานบทเรียน และประสบการณ์นำเสนอชุมชน

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบสภาพพื้นที่ ระบบการตลาด ต้นทุนการผลิต ระบบการทำนาตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
2. ได้ทราบปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าวของชุมชน
3. ได้ทราบระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่
4. ชุมชนเกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

1.8 ทีมวิจัย

- | | | |
|-------------|---------------|-----------------|
| 1. นายนิจ | อภิรักษ์ชัยพร | หัวหน้าทีมวิจัย |
| 2. นายละมัย | นาคโต | ทีมวิจัย |

3. นายบุญเลิศ	นาคโต	ทิมวิชัย
4. นายยอดชาย	พิมพ์เสงี่ยม	ทิมวิชัย
5. นายธวัฒน์	งามดี	ทิมวิชัย
6. นายคมสันต์	อภิรักษ์ชัยพร	ทิมวิชัย
7. นางสาวัง	ชูเชิด	ทิมวิชัย
8. นางสาวอรทัย	ชูเชิด	ทิมวิชัย

1.9 ที่ปรึกษาโครงการ

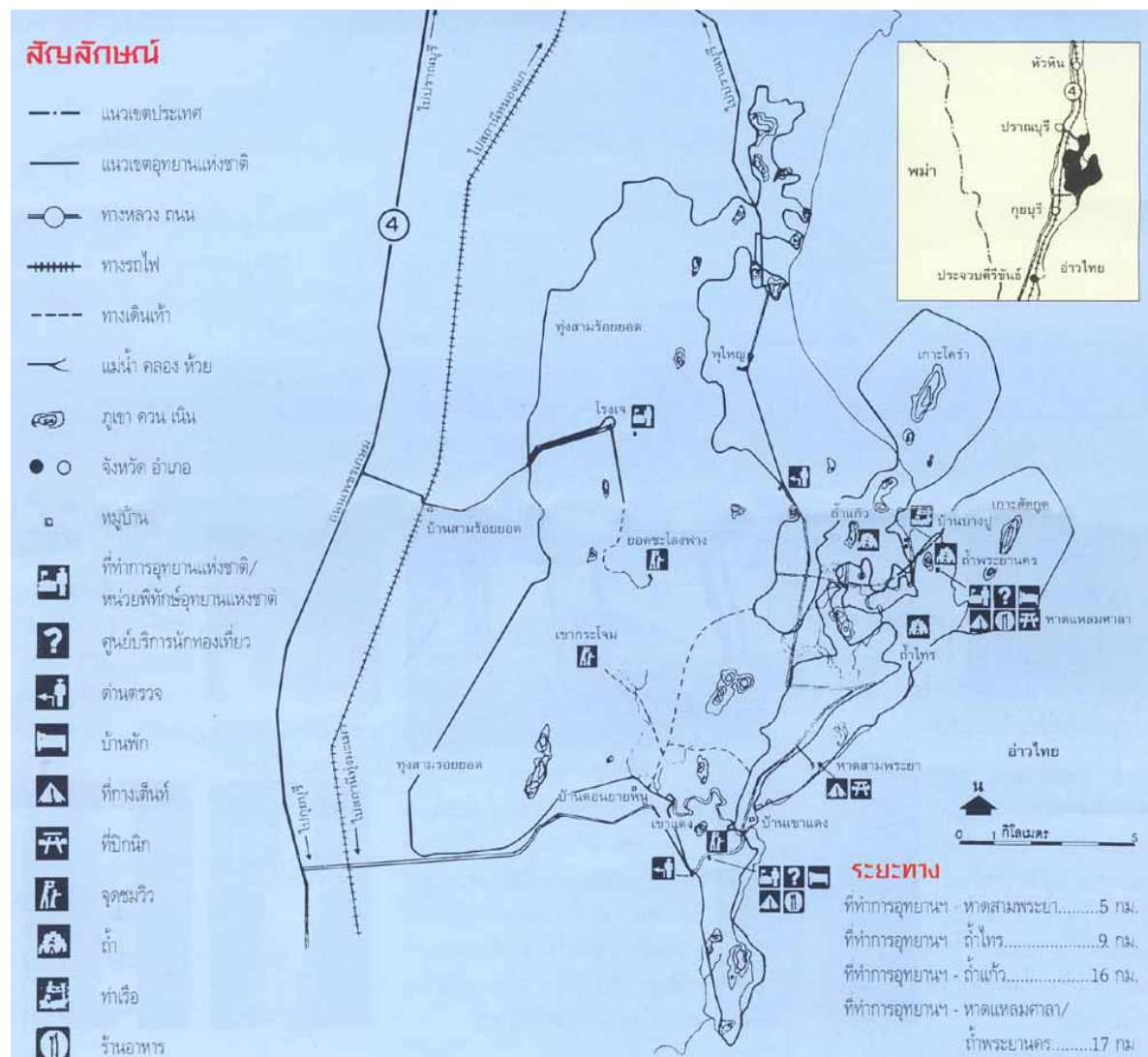
พระครูปัญญาญาณพร	ชวนปัญญาโน	เจ้าอาวาสวัดสามร้อยยอด ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ
------------------	------------	--

บทที่ 2 บริบทชุมชน

ตำบลไไร่เก่า เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอสามร้อยยอด มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านศาลเจ็ดยอด หมู่ 2 บ้านสามร้อยยอด หมู่ 3 บ้านตลาดไไร่เก่า หมู่ 4 บ้านไร่ดินทอง หมู่ 5 บ้านห้วยขมิ้น หมู่ 6 บ้านหนองไทร หมู่ 7 บ้านเนินพยอม หมู่ 8 บ้านไไร่เจริญ

2.1 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดกับ	ต.ศิลาลาด อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
ทิศใต้	ติดกับ	ต.ไไร่ใหม่ อ.กุยบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์
ทิศตะวันออก	ติดกับ	ต.สามร้อยยอด อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
ทิศตะวันตก	ติดกับ	เทือกเขาตะนาวศรี



รูปภาพแสดงอาณาเขตติดต่อของบ้านสามร้อยยอดและพื้นที่ใกล้เคียง

2.2 ข้อมูลทั่วไป

ตำบลไร่เก่า มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 4,207 คน จำนวนหลังคาเรือนทั้งสิ้น 1,201 หลังคาเรือน สำหรับบ้านสามร้อยยอด มีประชากรทั้งหมด 2,692 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 880 ครัวเรือน แบ่งเป็นชาย 1,308 หญิง 1,386 คน อาชีพหลัก ทำการเกษตร ทำนา ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป

2.3 สภาพบริบทพื้นที่บ้านสามร้อยยอด

ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านสามร้อยยอด

จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเล่าว่าหมู่บ้านห้วยขมิ้น เดิมทีเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่ป่าดงดิบมีต้นไม้หลายชนิดขึ้นอยู่หนาแน่น เช่น ต้นเขลง ต้นไผ่ป่า มะกอกป่า มะค่าลิง เป็นต้น ที่สำคัญบริเวณนี้มีลำห้วย หนอง สระ และมิขมิ้นขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากทำให้หมู่บ้านข้างเคียงเข้ามาใช้ประโยชน์ และจึงเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่าห้วยขมิ้น สมัยเมื่ออดีตการจับจองที่ดินจะเป็นไปได้โดยง่ายใครอยากได้ตรงไหนก็ไปปักไม้ไว้ ส่วนใหญ่จะทำนาเพื่อกิน

ที่อยู่อาศัย

จากสภาพพื้นที่บ้านสามร้อยยอด เป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำจืดท่วมขังตลอดปี ทำให้ประชาชนอาศัยอยู่ตามที่ดอน

การประกอบอาชีพ

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่สับปะรด ค้าขาย รับจ้างทั่วไป และมีบ่อปลา บ่อกุ้ง ตามลำดับ

ขนบธรรมเนียมประเพณี

- วันสำคัญต่างๆ ในรอบปี เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น
- การทำบุญกลางบ้าน โดยจะทำในช่วงวันสงกรานต์ มีการนิมนต์พระมาสวดที่บึงสาธารณะ ประโยชน์ส่วนกลาง ปีละ 1 ครั้ง
- วัวเทียมเกวียน จะทำกันในอดีตเมื่อ 30 – 40 ปีที่ผ่านมา โดยเมื่อเสร็จจากการทำนาช่วงเทศกาลทอดกฐิน ก็จะมีการนำวัวเทียมเกวียนมาแข่งขันกัน ผู้ที่แพ้จะต้องซื้อผ้าขาวมาให้ผู้ชนะ วัวที่นำมาแข่งจะต้องผ่านการฝึกฝนจากเจ้าของ ไม่มีการพนันเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่เมื่อมีประเพณีนี้จะมีการเรียไรเงิน ข้าวสาร อาหารแห้ง ไปทำบุญเข้าวัดกันมากกว่าจะแข่งขันเพื่อเอาชนะกัน และทำให้เจ้าของต้องดูแลวัวของตนเองเป็นอย่างดี หากวัวตัวใดผ่านการชนะ ก็จะมีราคาเพิ่มขึ้น แต่ปัจจุบันเมื่อการทำนาลดลง การเลี้ยงวัวลดลง ทำให้ประเพณีนี้สูญหายไปด้วย
- ประเพณีรับท้องข้าว ทำเมื่อข้าวเริ่มตั้งท้อง ต้องทำวันศุกร์วันเดิวนั้น เครื่องสังเวยที่ใช้ประกอบด้วย กล้าย อ้อย ส้ม ขนมะพร้าว ขนมะม่วง กล้วย ข้าวดอก ส้มซ่า ของเปรี้ยวต่างๆ แป้งหอม น้ำมันหอม ธงรับท้องข้าว

การละเล่นสมัยก่อน

- การละเล่นในวันสงกรานต์ เช่น ลูกข่าง ตีจับ กากาบไข่ เป็นต้น
- เพลงเกี่ยวข้าว ช่วงเก็บเกี่ยวข้าวที่มีการลงแขกกันในเดือนธันวาคม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ยาสมุนไพรรักษาโรคในอดีต
- หมอตำแยในอดีต

2.4 สถานที่สำคัญ

1. วัดนิโคธาราม

2. อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด

เป็นอุทยานแห่งชาติที่ตั้งอยู่ตอนล่างสุดของภาคกลาง หรือด้านเหนือสุดของภาคใต้ชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกของอ่าวไทย ในท้องที่ของอำเภอสามร้อยยอด และอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมเขตการปกครอง 2 อำเภอ คือ อำเภอสามร้อยยอด และอำเภอกุยบุรี

อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาหินปูนยุคเพอร์เมียน มีอายุประมาณ 280 - 230 ล้านปีมาแล้ว ที่มีความสูงชันริมฝั่งทะเลผสมกับที่ราบริมฝั่งทะเลที่เป็นหาดเลนและห้วยน้ำทะเลตื้น รวมตลอดถึงเกาะหินปูนที่ตั้งเรียงรายใกล้ชายฝั่งทะเลซึ่งยาวจากเขากระโหลกทางทิศเหนือถึงเขาแร้งทางทิศใต้ประมาณ 30 กิโลเมตร ได้แก่ เกาะโครำ เกาะนมสาว เกาะระวาง เกาะระวัง เกาะสัดกูด และเกาะจั่นก มีพื้นที่ราบที่มีน้ำขังตลอดปีอยู่ทางด้านตะวันตกของอุทยานแห่งชาติคือ ทุ่งสามร้อยยอด ซึ่งในอดีตเคยเป็นทะเลหรืออ่าว ต่อมาถูกปิดกั้นด้วยตะกอนและสันทราย ทะเลถอยร่นออกไป ได้รับอิทธิพลน้ำจืดจากแผ่นดิน มีการสะสมของตะกอนที่ราบลุ่ม ค่อยๆ กลายเป็นทุ่งน้ำกร่อยและทุ่งน้ำจืดตามลำดับ น้ำจืดในทุ่งสามร้อยยอดส่วนหนึ่งมีแหล่งกำเนิดมาจากเทือกเขาตะนาวศรีไหลผ่านห้วยโพระดก ห้วยขมิ้น ห้วยหนองคาง ห้วยไร้ตาพิ้ง แล้วระบายลงสู่ทะเลตามคลองเขาแดง อีกส่วนหนึ่งไหลจากเทือกเขาสามร้อยยอด ทุ่งสามร้อยยอดมีระดับน้ำลึกเฉลี่ย 3 เมตร

เนื่องจากสภาพทางธรณีของเขาสามร้อยยอดเป็นหินปูนที่มีความลาดชันสูง ทำให้เกิดเป็นหน้าผาสูงชันและหุบเหวลึก มีความสูงของยอดเขาที่สูงที่สุดในเขตอุทยานแห่งชาติถึง 605 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ยอดเขาที่สำคัญได้แก่ ยอดเขาขลุ่ยพาง เขากระโจม เขาใหญ่ เขาถ้ำประทุน เขาแดง เขาเทียน เขาหุบจันทร์ และเขายันบันได ฯลฯ บริเวณนี้มีสภาพธรณีเป็นหินปูน มีหลายแห่งที่หินปูนถูกอิทธิพลของธรรมชาติกัดเซาะหรือผุกร่อนกลายเป็นถ้ำหรือปล่องหุบเหวขนาดใหญ่ ที่สำคัญได้แก่ ถ้ำแก้ว ถ้ำไทร ถ้ำพระยานคร เป็นต้น

3. ทุ่งสามร้อยยอด

อยู่ทางทิศตะวันตกของอุทยานแห่งชาติ ระหว่างทางรถไฟสายใต้กับเทือกเขาสามร้อยยอด เป็นที่ราบลุ่มมีน้ำจืดท่วมขังตลอดปี มีพืชพันธุ์สวยงาม อุดมสมบูรณ์ด้วยพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ เป็นถิ่นที่อยู่อาศัย สร้างรัง ของนกนานาชนิดตลอดทั้งปี ทั้งนกประจำถิ่นและนกที่อพยพ นอกจากนั้นยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำต่างๆ มากมาย

4. บึงบัว

ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ทุ่งสามร้อยยอด มีเนื้อที่ประมาณ 500 ไร่ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสามร้อยยอดประมาณ 13.5 กม. และนั่งเรือออกไปประมาณ 500 เมตร ระหว่างนั่งเข้านั้นจะพบกับพืชพรรณไม้หลากหลายชนิด เช่น กก แขม อ้อ ฐูปฤายี แห้วทรงกระเทียม ฯลฯ และนกชนิดต่างๆ อีกหลายชนิด เมื่อไปถึงจะพบกับบึงบัวขนาดใหญ่ มีบัวอยู่หลายชนิด เช่น บัวเผื่อน บัวผัน เป็นต้น

5. โรงเจอุยิมยี่

ตั้งอยู่ที่เชิงเขาสามร้อยยอด เป็นสิ่งก่อสร้างสถาปัตยกรรม จนนับเป็นโบราณสถานที่เก่าแก่ ภายในเทวสถานประดิษฐานรูปหล่อพ่อปู่สามร้อยยอด เป็นเทพแห่งคุณธรรมแห่งความดีและความซื่อสัตย์ ที่ประชาชนทั่วไปให้ความเคารพนับถือ จึงมีเทศกาลไหว้พ่อปู่สามร้อยยอดขึ้นทุกปี ประมาณช่วงกลางเดือนมีนาคมของทุกปี

2.5 การคมนาคม

จากกรุงเทพมหานคร ใช้เส้นทางสายธนบุรี - ปากท่อ (ทางหลวงหมายเลข 35) ผ่านจังหวัดสมุทรสงคราม แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าถนนเพชรเกษม (ทางหลวงหมายเลข 4) ผ่านจังหวัดเพชรบุรี เข้าสู่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หรือใช้เส้นทางหมายเลข 4 ผ่านพุทธรักษา จ.หัวหิน นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ถึงอำเภอปราณบุรี แล้วเดินทางต่อมุ่งหน้าสู่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อเข้าเขตของอำเภอสามร้อยยอด ก็จะเข้าสู่เขตของตำบลศิลาลอย ศาลาลัย และตำบลไร่เก่า

2.6 ระบบสาธารณูปโภค

มีระบบสาธารณูปโภคครบทุกหมู่บ้าน

2.7 กลุ่มต่างๆ ที่มีในพื้นที่

ประกอบด้วย กลุ่มพัฒนาอาชีพไร่ใหม่ (หมู่เส้นปรุรง) กลุ่มป้อน้ำชีวภาพและกลุ่มป้อน้ำหมัก กลุ่มสตรีพัฒนาอาชีพบ้านตาลเจ็ดยอด (ผ้ามัดย้อม ผลิตภัณฑ์จากไม้ประดิษฐ์)

2.8 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านห้วยขมิ้น

พ.ศ. 2500 สภาพพื้นที่เป็นป่าสมบูรณ์มีสัตว์ป่ามากมาย เช่น เสือ ช้าง หมูป่า ควายป่า ทางเข้าหมู่บ้านเป็นทางเกวียน ถนนเพชรเกษมเป็นถนนลูกรังการสัญจรต้องเดินด้วยเท้า หรือใช้วัวเทียมเกวียนที่อยู่อาศัยลักษณะปลูกแบบโรงมุงด้วยหญ้าคา เอาใบตองมากรุทำประตูบ้าน ใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าดที่ทำขึ้นเองจากกระป๋อง ใช้น้ำตามบ่อและสระธรรมชาติ โดยใช้ปั๊บบังพาน้ำมาใช้ ประชาชนมีอาชีพ รับจ้างฟันป่า ถางป่า ได้ค่าแรงวันละ 4 บาท และอาชีพทำนา ลักษณะการทำนา คือ นาหว่านน้ำฝน เริ่มทำตั้งแต่เดือน 6 (เดือนไทย) เป็นต้นไป ใช้วัวไถนาและนวดข้าว และทำนาเพื่อเก็บข้าวไว้กินในครัวเรือนเท่านั้น ส่วนกับข้าวหาเอาตามห้วยหนองคลองบึง ไม่ต้องซื้อหา พันธุ์ข้าวที่ใช้ทำนาคือข้าวซ้อมมือ จำปาซ้อน และ ข้าวทองยุง ข้าวทองยุงจะมีลักษณะทนแล้ง และเมล็ดข้าวมีสีแดง การทำนาไม่มีต้นทุน เมื่อทำนาได้เข้าใหม่ก็เอาข้าวใหม่ใส่ตะล่อมข้าวเอาไว้แล้วจึงนำข้าวเก่าไปขาย ประชาชนไปทำบุญที่วัดสามร้อยยอดเป็นส่วนมากจึงมีการสร้างโบสถ์วัดสามร้อยยอด และเมื่อประเพณีสงกรานต์มาถึงจะมีการละเล่นประจำหมู่บ้านคือ ชักกะเย่ เล่นทอยเส้น ลูกช่วง มอญซ่อนผ้า ลูกข่าง ตีจับ ว่าว โยนเพิ่ม(พนัน) เมื่อถึงประเพณีลอยกระทง จะลอยกระทงกันด้วยกระทงกาบกล้วย

พ.ศ. 2510 มีการทำนาเพื่อเอาข้าวไปแลกเป็นของกิน และของอย่างอื่น บางส่วนนำข้าวที่เหลือจากกินในครัวเรือนไปขายที่โรงสี

พ.ศ. 2512 มีพายุเข้าจึงเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่มีคนตายจากเหตุการณ์นี้ 2 คน ได้รับถุงยังชีพที่เป็นการช่วยเหลือจากทางราชการ หลังจากเหตุการณ์น้ำท่วมผ่านไป มีการการขายพื้นที่การทำนา เริ่มมีการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวเป็นเหลืองประจวบ มีการกู้เงินมาทำนา ประชาชนเริ่มมีการหา

ปลานิลมาขายที่ตลาดนัดสถานีรถไฟสามร้อยยอด ส่วนประเพณีและการละเล่นในวันสำคัญต่างๆ ยังคงเดิม

พ.ศ. 2516 มีการสร้างเขื่อนปราณบุรี

พ.ศ. 2519 เริ่มมีไฟฟ้าใช้ ประชากรในหมู่บ้านเริ่มเพิ่มมากขึ้น และมีอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ทำนา ทำไร่ อ้อย ขนุน มีการกู้เงินจาก ธกส. เพื่อมาเลี้ยงสัตว์

พ.ศ. 2520 สภาพป่าเริ่มลดน้อยลง จากการแผ้วถางเพื่อใช้พื้นที่ทำนา ทำให้สัตว์ป่าลดน้อยลงไปด้วย แต่ยังคงมีอยู่ให้เห็น การทำนาของประชาชนยังคงใช้น้ำฝนและทำนาปีละ 1 ครั้ง ใช้วัวไถนา และนวดข้าว และทำกิจกรรมในการทำนาและสัญจรทั้งหมด ยังไม่ใช้สารเคมีในการทำนามีพันธุ์ข้าวเพิ่มขึ้นคือ ก้นดั่ง เหลืองประทิว ได้จากญาติพี่น้องที่ทำนาอยู่ต่างพื้นที่นำมาให้

พ.ศ. 2524 มีคลองชลประทาน

พ.ศ. 2530 สภาพป่าเหลือแบบนับต้นได้ เริ่มมีการทำนาข้าวมากขึ้น แต่ยังอาศัยน้ำฝนในการทำนาและทำได้ปีละ 1 ครั้ง ชาวนาเริ่มใช้สารเคมีในการฆ่าหญ้า และปุ๋ยเคมี พันธุ์ข้าวที่ใช้คือ ก้นดั่ง ระยะตั้งแต่ปลูกถึงเก็บเกี่ยว 6 เดือน ผลผลิต 50-60 ถึง ต่อไร่
เหลืองประทิว ระยะปลูกถึงเก็บเกี่ยว 5 เดือน 15 วัน ผลผลิต 50-60 ถึง ต่อไร่
เหลืองประกวด ระยะปลูกถึงเก็บเกี่ยว 5 เดือน 15 วัน ผลผลิต 50-60 ถึง ต่อไร่
ข้าวทองยั้ง หมดไปชาวนายังคงมีประเพณีรับท้องข้าว เรือล่องข้าวในนาที่ลุ่มต่ำ และลงแขกเกี่ยวข้าวอยู่

พ.ศ. 2535-39 เป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงการทำนามากที่สุด คือ เริ่มมีการทำข้าวหวานน้ำนม (นาปรัง) เพื่อเอาไว้น้ำขายให้โรงสีโดยเฉพาะ และเป็นช่วงที่เริ่มใช้ปุ๋ยเคมีเพราะใส่ปุ๋ยน้อยข้าวจะได้ผลผลิตมากขึ้น ทำให้โรคและศัตรูพืชมีมากขึ้นเนื่องจากข้าวมีให้กินทั้งปี มีการรับจ้างไถนา และต้องซื้อพันธุ์ข้าวมาปลูก พันธุ์ข้าวที่ใช้มีหลากหลายมากขึ้น ชัยนาท 1 ชัยนาท 2 สุพรรณ 1 หอมสุพรรณ ปทุม 1 ปทุมทอง พวงทอง พิษณุโลก 1 และ 2 ได้ผลผลิต 80-100 ถึง ต่อไร่ การเก็บเกี่ยวต้องจ้างรถเกี่ยวข้าว ประเพณีลงแขกหายไป แต่ประเพณีการละเล่นในวันสำคัญและรับท้องข้าวยังคงอยู่ มีโรงงานสับปะรดกระป๋องเกิดขึ้นทำให้คนในชุมชนไปเป็นสาวโรงงานกันมาก

พ.ศ. 2540 ป่าไม้หมดไป ชุมชนขยายตัวเพิ่มมากขึ้น มีน้ำประปา มีไฟฟ้าใช้ทุกบ้านเรือน และมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ มากมาย มีถนนลาดยาง ถนนคอนกรีตเข้าหมู่บ้าน มีอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เช่น รับจ้างทำงานในโรงงาน รับจ้างทำนา ทำไร่ และเริ่มทำนากุ้ง การทำนาต้องไถรถไถนา ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต แต่ยังไม่ใช้ผลผลิตเริ่มถอยต้องเพิ่มปริมาณการใช้มากขึ้น และใช้ยาฆ่าแมลงเพื่อกำจัดศัตรูพืช และใช้น้ำจากคลองชลประทานเพื่อทำการละเล่นต่างๆ ในช่วงเทศกาลหมดไป

พ.ศ. 2550-54 การทำนาต้องอาศัยเครื่องจักรในทุกกระบวนการทำให้ต้นทุนมากขึ้น มีการใช้ยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหอยเชอรี่ ทำให้ปลาเริ่มหมดไป พื้นที่การทำนาดลงไปเพราะเปลี่ยนเป็นนาถั่ว มีพันธุ์ข้าวใหม่ๆ เข้ามา เช่น ข้าว 75 ข้าว 60 เป็นพันธุ์ข้าวที่อายุสั้น แต่จะมีหญ้าและโรคที่ติดมากับพันธุ์ข้าวใหม่ๆ เป็นศัตรูพืชด้วย เช่น หญ้าลิเก หญ้าข้าวนก โรคคอไหม้ โรคเชื้อรา

ในช่วงปี 2539 เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงในชุมชน มีโรงงานสับปะรดเข้ามาตั้ง ทำให้ชาวบ้านเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และมีวันหยุดตามระบบของโรงงาน จึงมาร่วมทำบุญได้น้อยลง ประเพณีและการละเล่นต่างๆ ในวันสำคัญต่างๆ ก็หายไปเนื่องจากไม่มีคนมาทำบุญ นอกจากนี้ยังพบว่าการเมืองท้องถิ่นที่เริ่มมีการจัดระบบการปกครองท้องถิ่นเป็น อบต. / เทศบาล ในช่วงปี 2541 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกในชุมชน คนที่มีพรรคพวกก็จะได้สิทธิประโยชน์เหนือกว่า ทำให้คนในชุมชนแตกแยก แบ่งฝ่าย ขาดความเข้มแข็ง ความสามัคคีลดลง ซึ่งหากมองจากภายนอกจะไม่พบว่าสภาพชุมชนเปลี่ยนแปลงมากนัก

สำหรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับอาชีพทำนา จะพบว่าในอดีตการทำนาต้องอาศัยน้ำฝนอย่างเดียว แต่เมื่อเริ่มมีคลองชลประทานในปี 2524 ทำให้มีน้ำใช้ตลอด 5 เดือน (กุมภาพันธ์ – มิถุนายน) และในปัจจุบันที่มีระบบการปล่อยน้ำทุก 20 วัน จะปิดเมื่อซ่อมเครื่องจักรหรือน้ำจากเขื่อนปราณบุรีหมด จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงการทำนาจากนาปีเป็นนาปรัง (2 – 3 ครั้ง / ปี) เมื่อต้องทำนาเพิ่มขึ้นจึงต้องอาศัยเครื่องมือ / อุปกรณ์ในการทำนา มีการใช้สารเคมี ทำให้รายได้หลังหักรายจ่ายลดลง ในขณะที่ทำงานเพิ่มขึ้น เมื่อมีความเปลี่ยนแปลงวิธีการทำนา ก็ต้องใช้พันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตเร็ว เช่น ชัยนาท 1 ชัยนาท 2 สุพรรณ 1 หอมสุพรรณ ปทุม 1 ปทุมทอง เป็นต้น ซึ่งใช้เวลา 3 เดือน ก็สามารถเก็บเกี่ยวได้ ทำให้เกิดผลพวงที่ตามมาอีกมากมาย ทั้งระบบการตลาด ต้นทุนการผลิต และระบบการทำนาข้าวที่มุ่งเน้นรายได้จนไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น



รูปภาพแสดงอาณาเขตติดต่อของบ้านสามร้อยยอดและพื้นที่ใกล้เคียง

บทที่ 3

ขั้นตอนการดำเนินงาน

โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ มีกิจกรรมในโครงการ สรุปได้ดังนี้ (ดูรายละเอียดสรุปการประชุมแต่ละเวทีในภาคผนวก ก.)

3.1 การสร้างความเข้าใจในการดำเนินโครงการ

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 3 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 18 ตุลาคม 2552 ณ บ้านหัวหน้าโครงการ มีผู้เข้าร่วมประชุม 9 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมพี่เลี้ยงและทีมวิจัยเปิดเวทีชี้แจงว่า ทำไมถึงต้องทำโครงการ ทำแล้วได้อะไร และที่มาของโครงการ

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้รับทราบความเป็นมาของ สกว. และวิธีการทำงาน รวมทั้งชุมชนรับทราบว่าจะมีการดำเนินงานของโครงการในพื้นที่

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การสร้างความเข้าใจร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ จะสามารถช่วยสร้างการมีส่วนร่วมและความร่วมมือในการทำงาน

ครั้งที่ 2 วันที่ 4 พฤศจิกายน 2552 ณ ศาลากลางหมู่บ้านห้วยขมิ้น มีผู้เข้าร่วมประชุม 11 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยเปิดเวทีชี้แจงว่า ทำไมถึงต้องทำโครงการ ทำแล้วได้อะไร และที่มาของโครงการ จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ผลการดำเนินงาน

หลังจากที่สอบถามผู้เข้าร่วมในวันนั้นบางคนก็บอกว่าไม่รู้เรื่องบ้าง งงบ้าง แต่ก็มีส่วนที่อยากจะเข้าเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบนี้ก็ เพราะไม่เคยเห็นการจัดเวทีแบบนี้ที่ผ่านมาการประชุมในชุมชนจะไปนั่งฟังเพียงอย่างเดียวมาทีไรจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนด้วย

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

1. เรียนรู้การวางแผนการทำงานภายในทีม
2. เรียนรู้การคัดเลือกสถานที่ที่เหมาะสมแก่การนั่งพูดคุย
3. เรียนรู้การตั้งประเด็นคำถามที่เหมาะสมแก่การพูดคุย
4. เรียนรู้การวางเป้าหมาย / วัตถุประสงค์ร่วมกัน
5. เรียนรู้การทำงาน

ครั้งที่ 3 วันที่ 23 กรกฎาคม 2553 ณ บ้านหัวหน้าโครงการ มีผู้เข้าร่วมประชุม 9 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยเปิดเวทีพูดคุยเพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมประเด็น การก่อตั้งกลุ่มรับซื้อข้าว ปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการดำเนินงาน และความรู้สึก รวมทั้งสรุปบทเรียนการดำเนินงานของกลุ่มรับซื้อข้าวและแผนการดำเนินงานของโครงการ

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้รู้จักสายพันธุ์ข้าว เรียนรู้ปัญหาของชาวนา ระบบการซื้อ – ขาย ข้าว การทำบัญชี การตรวจรับคุณภาพของข้าว การทำงานอย่างมีส่วนร่วม วิถีชีวิตของชาวนามากขึ้น เข้าใจเพื่อนร่วมงานมากขึ้น วิธีการพูดคุยแบบมีส่วนร่วม เรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นและแก้ไขปัญหาเหล่านั้นร่วมกันผ่านการเปิดลานรับซื้อข้าวของกลุ่ม

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การถอดบทเรียนเป็นการสรุปและทบทวนสิ่งที่ทำมา ทั้งสิ่งที่ดี และสิ่งที่ไม่ดี แต่การนำสิ่งที่ไม่ดีมาพูดคุยกันนั้นก็เพื่อนำมาปรับปรุงเพื่อให้ดีขึ้นทั้งในการทำงานและการรับซื้อข้าวเปลือกในครั้งต่อไป

3.2 การศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 6 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 10 สิงหาคม 2553 ณ บ้านเลขที่ 167 ม.5 ต.ไร่เก่า มีผู้เข้าร่วมประชุม 11 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีการทบทวนวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อร่วมกันกำหนดประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ข้อสรุปว่าจะเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ทำไมถึงซื้อห้วยขมิ้น สภาพพื้นที่ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน ได้แก่ พื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นอย่างไร ใครทำอะไร ทำเท่าไร ทำอย่างไร อื่นๆ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า โรงเรียน วัด อ่างเก็บน้ำ และอาชีพอดีต - ปัจจุบันมีการทำอะไรบ้างแล้วทำอย่างไร

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การสรุปรายงานการประชุมจะช่วยบันทึกข้อมูลที่ทีมวิจัยพูดคุยในเวที และสามารถนำเผยแพร่ให้กับผู้อื่นที่ไม่ได้เข้าร่วมอ่าน / เรียนรู้ไปกับทีมวิจัยได้ ช่วยสร้างความเข้าใจและรับทราบสถานการณ์การดำเนินงานของโครงการในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ครั้งที่ 2 วันที่ 26 สิงหาคม 2553 ณ ศาลากลางหมู่บ้านห้วยขมิ้น มีผู้เข้าร่วมประชุม 34 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยใช้วิธีการตั้งคำถามถึงสถานที่ต่างๆ ในหมู่บ้านตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน ได้แก่ ชื่อสถานที่ โรงเรียน เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ความเป็นมาและสภาพพื้นที่ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบันบางส่วน ซึ่งต้องเก็บรวบรวมเพิ่มเติม เพื่อให้ข้อมูลที่ครบถ้วน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

ทีมวิจัยต้องปรับปรุงเรื่องการพูด – การถาม ชวนพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่มุ่งเน้นเรื่องข้อมูลมากเกินไปจนไม่เกิดการเรียนรู้ในเวที และต้องสร้างความสนใจในเวทีให้เป็นหนึ่งเดียว อย่าแบ่งกันพูดคุยเป็นกลุ่มย่อย จะทำให้ไม่ได้ฟังเพื่อนพูดในประเด็นสำคัญและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน

ครั้งที่ 3 วันที่ 21 กันยายน 2553 ณ บ้านหัวหน้าโครงการ มีผู้เข้าร่วมประชุม 9 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยใช้วิธีการตั้งคำถามถึงสถานที่ต่างๆ ในหมู่บ้านตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน ได้แก่ ชื่อสถานที่ โรงเรียน เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ความเป็นมาและสภาพพื้นที่ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบันบางส่วน ซึ่งต้องเก็บรวบรวมเพิ่มเติม เพื่อให้ข้อมูลที่ครบถ้วน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

ทีมวิจัยต้องปรับปรุงเรื่องการพูด – การถาม ขวนพุดคุยอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่มุ่งเน้นเรื่องข้อมูลมากเกินไป จนไม่เกิดการเรียนรู้ในเวที และต้องสร้างความสนใจในเวทีให้เป็นหนึ่งเดียว อย่าแบ่งกันพุดคุยเป็นกลุ่มย่อย จะทำให้ไม่ได้ฟังเพื่อนในประเด็นสำคัญและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน

ครั้งที่ 4 - 6 วันที่ 7 ตุลาคม 2553 วันที่ 5 และ 7 พฤศจิกายน 2553 ซึ่งเป็นการรื้อฟื้นประเพณีวัวเทียมเกวียนในชุมชน สรุปได้ดังนี้

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีการพุดคุยร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดประเพณีวัวเทียมเกวียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อต้องการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีวัวเทียมเกวียน และสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนให้กลับคืนมา ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการบอกเล่าประวัติศาสตร์ชุมชน

ผลการดำเนินงาน

ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือในการจัดประเพณีวัวเทียมเกวียนเป็นอย่างดี ช่วยสร้างความสัมพันธ์ให้กลับคืนมา และถือเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนตื่นตัวในการดำเนินงานปีแรก รวมทั้งช่วยให้รับทราบข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน แต่ทีมขาดการบันทึก จึงทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การบันทึกและสรุปข้อมูลที่ได้รับทราบมาจากร่องราวต่างๆ เช่น การจัดงานประเพณีวัวเทียมเกวียนก็สามารถช่วยให้เราทราบประวัติศาสตร์ชุมชน ความสัมพันธ์ของทีมวิจัยกับผู้ที่เกี่ยวข้องในระหว่างการจัดงาน กฎกติกาในการแข่งขัน และที่สำคัญคือช่วยรื้อฟื้นสิ่งดีๆ ในชุมชนให้กลับคืนมา นอกจากจะเป็นองค์ความรู้ท้องถิ่น ยังช่วยถ่ายทอดร่องราวให้กับเยาวชนรุ่นต่อไปได้ ดังนั้นการบันทึกจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรทำทุกครั้งที่มีการกิจกรรม

3.3 การศึกษาวิธีการทำนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 6 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 25 มีนาคม 2553 ณ ศาลากลางหมู่บ้านห้วยขมิ้น มีผู้เข้าร่วมประชุม 16 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยชวนผู้เข้าร่วมประชุมพุดคุยถึงภาพรวมการทำนาทั้งหมดและมีสิ่งที่เกี่ยวข้องอะไรบ้าง เพื่อช่วยกำหนดประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการดำเนินงาน

ที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องการสำรวจเส้นทางน้ำ / ทำแผนที่เส้นทางน้ำ การสำรวจพื้นที่การทำนาในเขตชลประทาน ปริมาณการใช้น้ำของแต่ละนา (นาปี - นาปรัง) การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ และต้องฝึกความกล้าจะได้กล้าพุดคุยกับชลประทาน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

1. การมองภาพรวมของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำนาช่วยให้กำหนดประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้
2. การทำแผนที่ชุมชนช่วยสร้างความชัดเจนของบริบทพื้นที่และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน

ครั้งที่ 2 วันที่ 15 พฤษภาคม 2553 ณ บ้านหัวหน้าโครงการ มีผู้เข้าร่วมประชุม 9 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยชวนผู้เข้าร่วมประชุมพูดคุยถึงสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับการประกอบอาชีพเกษตรกร และได้วางแผนการเก็บข้อมูลกันในวันที่ 31 พฤษภาคม 2553 โดยใช้แผนที่ชุมชนเป็นเครื่องมือในการพูดคุยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อข้อมูลในอดีต-วัยทำงาน เพื่อเทียบข้อมูล-เยาวชน-เพื่อเรียนรู้ความเป็นมาจากผู้ใหญ่ และเรียนรู้ความเป็นท้องถิ่น

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีการวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกันทั้งเครื่องมือที่ใช้ ประเด็น กลุ่มเป้าหมาย และระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

แผนที่ชุมชนจะช่วยให้ทุกคนเห็นภาพของพื้นที่ และสามารถใช้เป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลง สถานที่สำคัญ แหล่งน้ำ เส้นทางน้ำ ที่ทำกิน อื่นๆ ได้

ครั้งที่ 3 - 6 วันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 และวันที่ 3, 8, 11 ธันวาคม 2553 ซึ่งเป็นการประสานงานและสถานการณ์การรับซื้อข้าวของกลุ่มวิสาหกิจ สรุปได้ดังนี้

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีการบันทึกสถานการณ์การรับซื้อข้าว ราคาของแต่ละโรงสี และการประสานงานเพื่อการบริหารจัดการภายในกลุ่มวิสาหกิจรับซื้อข้าว

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีการนำข้อมูลสถานการณ์การรับซื้อข้าว ราคาของแต่ละโรงสี และการบริหารจัดการภายในกลุ่มวิสาหกิจรับซื้อข้าว มาวิเคราะห์เพื่อสร้างอำนาจต่อรองราคากับนายทุน และตัดสินใจว่าจะจำหน่ายข้าวที่มีอยู่หรือไม่อย่างไร

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

เราสามารถนำข้อมูลที่รับทราบเรื่องราวต่างๆ เช่น สถานการณ์การรับซื้อข้าว ราคาของแต่ละโรงสี และการบริหารจัดการภายในกลุ่มวิสาหกิจรับซื้อข้าว มาสร้างการเรียนรู้ร่วมกันภายในทีมวิจัย ก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการขายข้าว และรับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสามารถนำกระบวนการเก็บรวบรวมและคิดวิเคราะห์ข้อมูลไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ทุกเรื่อง

3.4 การวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาในกระบวนการทำงานวิจัย และเวทีวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปข้อมูล

สำหรับกิจกรรมนี้มีการทำทุกครั้งที่มีกิจกรรม เนื้อหาจะแทรกอยู่ในรายงานการวิจัยที่มีการทบทวนและสรุปผลการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา ก่อนที่จะทำงานในครั้งต่อไป เช่น ทบทวนเวทีการสร้างความรู้ความเข้าใจ เวทีการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องระบบการทำนาข้าว และระบบการตลาด เป็นต้น จึงไม่ได้แยกให้เห็นเป็นรายครั้ง

3.5 ศึกษาและเรียนรู้ประสบการณ์ผ่านการศึกษาดูงาน

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 6 ครั้ง ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อม การศึกษาดูงาน และการสรุปบทเรียนหลังการศึกษาดูงาน หลักๆ 2 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 – 2 วันที่ 6 และ 31 มีนาคม 2554 เป็นการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยก่อนที่จะมีการศึกษาดูงานการทำนาข้าวปลอดสารที่จังหวัดสมุทรสงคราม สรุปได้ดังนี้

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมที่เลี้ยงได้ชวนทีมวิจัยพูดคุยถึงประเด็นที่ต้องการศึกษาดูงาน วัตถุประสงค์ แนวทาง และการบริหารจัดการศึกษาดูงาน โดยมีการกำหนดบทบาทของแต่ละคนในทีมวิจัยอย่างชัดเจน เช่น การจัดบันทึก การสรุปการเงิน เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีการเตรียมแนวทางในการศึกษาดูงานเกี่ยวกับวิธีการทำนา การเตรียมพื้นที่ วิธีการ และกระบวนการหมักปุ๋ย หมักยา สภาพสิ่งแวดล้อม ระบบน้ำเพื่อมาปรับใช้กับพื้นที่บ้านเรา แนวคิดในการทำข้าวปลอดสาร (จุดเริ่มต้น) กระบวนการแปรรูป การตลาด การขายผลผลิต ช่วงระยะเวลาที่ทำนาโรคของข้าวแมลงการป้องกัน ผลผลิตต่อไร่ ต้นทุนต่อไร่ กำไรต่อไร่ พันธุ์ข้าวที่ใช้ทำนาปลอดสาร การตลาดของข้าวแต่ละชนิด / การแยกแยะแมลงดีแมลงร้าย และวิธีการคัดพันธุ์ข้าว ที่มาของพันธุ์ข้าว รวมทั้งมีการแบ่งบทบาทภายในทีมเป็นอย่างดี

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การเตรียมความพร้อมก่อนการศึกษาดูงาน จะช่วยให้ทีมวิจัยรับรู้ถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษาดูงาน หัวข้อที่ต้องการแลกเปลี่ยนกับแหล่งเรียนรู้ จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และได้เนื้อหาครบถ้วนตามที่ต้องการ

ครั้งที่ 3 วันที่ 8 เมษายน 2554 ณ หุ่นจำลองชนหัวขมมีน มีผู้เข้าร่วมประชุม 18 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีการพูดคุยเพื่อสรุปบทเรียนหลังการศึกษาดูงานเรื่องการทำนาข้าวปลอดสารพิษที่จังหวัดสมุทรสงคราม และวางแผนการตลาดทำนาข้าวปลอดสาร

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยรับทราบแนวคิดไม่ไหลไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ วิธีการทำนาปลอดสาร การทำสารชีวภาพเพื่อกำจัดศัตรูพืช พันธุ์ข้าวที่ใช้ ปัญหาอุปสรรคที่พบระหว่างการศึกษาดูงาน และวางแผนการตลาดทำนาข้าวปลอดสาร

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การรับทราบแนวคิดในการใช้ชีวิตแบบพอเพียง การตั้งโรงสีชุมชนเพื่อไม่ให้เงินไหลเวียนออกนอกชุมชน และประโยชน์ของการทำนาข้าวปลอดสารอย่างเข้าใจ จะเป็นประโยชน์ต่อการนำมาปรับใช้กับการทำนาข้าวปลอดสารในพื้นที่ได้

ครั้งที่ 4 – 5 วันที่ 6 และ 7 มกราคม 2555 ณ ศาลาหมู่บ้านชุมชนหัวขมมีน มีผู้เข้าร่วมประชุม 14 และ 16 คน

กระบวนการดำเนินงาน

พูดคุยเพื่อเตรียมความพร้อมในการศึกษาดูงานเกี่ยวกับโรงสีชุมชน เช่น เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงสีชุมชน การบริหารจัดการ และสิ่งที่ได้รับการจัดตั้งโรงสีชุมชน เป็นต้น และวันที่ 7 มกราคม 2555 มาศึกษาดูงานโรงสีชุมชนแพรกหนามแดง อำเภอบ้านลาด จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการดำเนินงาน

มีการกำหนดรายละเอียดของแต่ละหัวข้อ / ประเด็นคำถามในการศึกษาดูงาน รายละเอียดดังในรายงานภาคผนวก และช่วยให้การศึกษาดูงานในวันที่ 7 มกราคม 2555 เป็นไปตามที่วางแผนไว้

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การเตรียมความพร้อมก่อนการศึกษาดูงาน เช่น การกำหนดคำถามและบทบาทของแต่ละคนในการศึกษาดูงาน ช่วยให้ได้นิยามกรอบถ้อยคำและสอดคล้องกับการนำมาปรับใช้ในการวางแผนแก้ไขปัญหของทีมวิจัยได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ครั้งที่ 6 วันที่ 20 มกราคม 2555 ณ ศาลาหมู่บ้านชุมชนห้วยขมิ้น มีผู้เข้าร่วมประชุม 17 คน

กระบวนการดำเนินงาน

พูดคุยเพื่อสรุปบทเรียนที่ได้จากการศึกษาดูงานเกี่ยวกับโรงสีชุมชน เช่น เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงสีชุมชน การบริหารจัดการ และสิ่งที่ได้รับการจัดตั้งโรงสีชุมชน เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีความเข้าใจเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงสีชุมชน รวมทั้งการบริหารจัดการ และปัญหา / อุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน รวมทั้งมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่ เช่น ปริมาณการกินข้าวของชุมชน ปริมาณผลผลิตที่ได้ จำนวนพื้นที่ในการทำนา และพันธุ์ข้าวที่ใช้ เป็นต้น เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการทำนาข้าวที่เหมาะสมต่อไป

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การศึกษาดูงานช่วยให้ทีมวิจัยมีแนวคิดและรับรู้สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับการดำเนินงานของโรงสีชุมชน และนำมาปรับวางแผนแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านห้วยขมิ้นได้ในระยะต่อไป

3.6 สรุปผลการดำเนินงาน บทเรียน และประสบการณ์

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 2 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 21 มกราคม 2554 ณ บ้านเลขที่ 167 หมู่ 5 มีผู้เข้าร่วมประชุม 12 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมประสานงานชุมชนทีมวิจัยพูดคุยเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน ทบทวนสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้จากการดำเนินงานวิจัย ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งสรุปข้อมูลเรื่องระบบการทำนาข้าว ต้นทุนการผลิต และระบบการตลาด

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบถึงผลการดำเนินงาน สิ่งที่ได้เรียนรู้ ข้อจำกัดของทีม และข้อมูลเรื่องระบบการทำนาข้าว ต้นทุนการผลิต และระบบการตลาด พร้อมทั้งกำหนดแนวทางในการดำเนินงานวิจัยในระยะต่อไป

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

ควรมีการถอดข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยกับชาวบ้านทุกคนออกมา และนำมาสร้างการเรียนรู้กับทีมวิจัยและชุมชน ผ่านการจัดบันทึก เพื่อป้องกันข้อมูลหายและลืมข้อมูล

ครั้งที่ 2 วันที่ 16 กันยายน 2555 ณ บ้านเลขที่ 167 หมู่ 5 มีผู้เข้าร่วมประชุม 4 คน

กระบวนการดำเนินงาน

เปิดวิถิต์สนธิ์เรื่องเด็กมีเรื่องของเครือข่ายอนุรักษ์เยาวชนบ้านสรอย ที่ต้องการต่อต้านเหมืองทองเพราะว่าต้องการปกป้องทรัพยากรทองของชุมชน ทำให้ชาวบ้านเห็นแรงบันดาลใจว่าเด็กสามารถทำได้ จากนั้นก็เริ่มสืบข้อมูลสู่ชุมชน พร้อมทั้งสรุปบทเรียนการดำเนินงานและค้นหาแนวทางการจัดการนาข้าวของบ้านห้วยขมิ้นอย่างเหมาะสม

ผลการดำเนินงาน

ทราบผลการดำเนินงานของโครงการทั้งสภาพวิถีชีวิต การทำนาข้าว ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการทำนาข้าว และแนวทางการทำนาข้าวอย่างเหมาะสม รวมทั้งการขยายผลการจัดการเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ข้าวในชุมชน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การใช้สื่อกระตุ้นเพื่อสร้างแรงบันดาลใจก่อนที่จะนำเข้าสู่เนื้อหา ทำให้ทีมวิจัยสามารถผ่อนคลายและเกิดแรงบันดาลใจในการค้นหากระบวนการแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนเองได้

3.7 เวทีวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปข้อมูล

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 2 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 25 พฤศจิกายน 2554 ณ ห้องประชุมอ่างเก็บน้ำยางชุมน้อย อำเภอเมืองจ.อุบลราชธานี อ.อุบลราชธานี มีผู้เข้าร่วมประชุม 26 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมประสานงานชุมชนทีมวิจัยพูดคุยเพื่อสรุปข้อมูลเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชน ระบบการทำนาข้าว ต้นทุนการผลิต และบทเรียนที่ได้จากการเข้าร่วมเวที

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบข้อมูลเรื่องระบบการทำนาข้าว ต้นทุนการผลิต และระบบการตลาด และทำการสรุปข้อมูลเพื่อการค้นหาแนวทางวิธีการทำนาที่เหมาะสมต่อไป

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การแลกเปลี่ยนความรู้กับชาวบ้านที่มีประสบการณ์ด้านเดียวกัน ทำให้ทราบข้อมูลการทำนาข้าวตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน และได้รับความรู้ที่ไม่เคยทราบมาก่อนในบางเรื่อง

ครั้งที่ 2 วันที่ 11 มิถุนายน 2555 ณ บ้านเลขที่ 162 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ มีผู้เข้าร่วมประชุม 11 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมประสานงานชุมชนทีมวิจัยพูดคุยเพื่อสรุปข้อมูลที่ทางทีมวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลมาตั้งแต่เริ่มโครงการ และตรวจสอบว่ามีข้อมูลที่ต้องเพิ่มเติมเรื่องใดบ้างสำหรับกำหนดแนวทางการทำนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่บ้านห้วยขมิ้น

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบความสำคัญของการค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเช่น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ น้ำ จากกรมชลประทาน กรมอุตุนิยมวิทยา ข้อมูลพื้นที่ที่มีการทำนาในตำบล และข้อมูลความต้องการของผู้บริโภคข้าวในแต่ละปี และจำนวนหรือราคาผู้ที่ซื้อข้าวจากภายนอก

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

ยังมีข้อมูลอีกมากที่ทางทีมงานจะต้องเก็บรวบรวมเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดประโยชน์กับทีมวิจัย และสามารถทำให้ทีมวิจัยสามารถ ค้นหาแนวทางการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอดได้

3.8 เวทีกำหนดแนวทางการทำนาที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 1 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 16 กรกฎาคม 2555 ณ บ้านเลขที่ 162 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ มีผู้เข้าร่วมประชุม 7 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมประสานงานชวนทีมวิจัยพูดคุยเพื่อสรุปกำหนดแนวทางการทำนาที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยการนำข้อมูลที่สรุปวิเคราะห์ได้จากโครงการทั้งหมดมาเรียนรู้ร่วมกัน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยสามารถกำหนดแนวทางในการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชน บ้านสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ ประกอบด้วย 5 แนวทาง ได้แก่ การเพาะปลูกที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้น ระบบการออมทรัพย์และการแปรรูปผลผลิต การปรับเปลี่ยนการใช้สารเคมีในขั้นตอนการผลิตและหันกลับมาใช้สารชีวภาพ / การพึ่งพาตนเองมากขึ้น การจัดบันทึกกระบวนการผลิตในทุกขั้นตอนเพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่สามารถทราบข้อมูลและปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้ และการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

รูปแบบการจัดการนาข้าวที่ดีมีความสำคัญมากกว่าการผลิตข้าวในปริมาณมาก เช่น การผลิตข้าวปีละ 3 ครั้ง ไม่อาจทำให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้นหากไม่มีการจัดการที่ดี การกำหนดแนวทางการทำนาจะต้องมีการปรับปรุงและทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

4.1 ระบบการตลาด ต้นทุนการผลิต ระบบการทำงานข้าวตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

4.1.1 ระบบการทำงานข้าว

ระบบการทำงานข้าวในอดีตและปัจจุบันมีขั้นตอนการทำงานคล้ายคลึงกัน แตกต่างกันตรงวิธีการทำ รายละเอียดดังหัวข้อ 4.1.2 กล่าวคือ การทำนาในอดีตมีการลงแขกหรือว่าเอาแรงกันทำนา มีประเพณีรับท้องข้าวเมื่อข้าวตั้งท้อง และกรรมวิธีการเก็บเกี่ยวที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การนวดข้าว ฝัดข้าว และสีข้าวเพื่อเอาไว้กินเป็นหลัก ส่วนที่เหลือจากกินจึงเอาไปขายที่โรงสีข้าว ซึ่งมักเป็นการทำนาปีที่อ้างอิงกับปริมาณน้ำฝนตามธรรมชาติ เป็นการทำงานที่เน้นการพึ่งพาตนเอง ทำให้ตนเองอยู่ได้ ภายใต้วัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยไม่ไปทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น มีการเรียกขวัญข้าวโดยนิยมนำกันทั่วไปแต่ไม่ทุกบ้าน เป็นการบูชาพระแม่โพสพ ชาวนามีความเชื่อว่าเป็นผู้ดูแลข้าว ทำให้ข้าวอุดมสมบูรณ์ นิยมทำกันในวันออกพรรษา วิธีการทำก็จะแตกต่างกันออกไป หรือช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว ฟางข้าวจะถูกปล่อยทิ้งไว้ ไม่มีการไถกลบ หรือเผา ฟืนนาจะกลายเป็นที่สาธารณะ ชาวบ้านทุกคนมีสิทธิ์เข้าไปใช้ได้ ทั้งเข้าไปอาศัยพักตามกระท่อมมาได้เหมือนเป็นเจ้าของ เมื่อเสร็จหน้านาชาวนาก็ใช้เวลาพักผ่อนที่ยาว ประเพณีและพิธีบุญต่างๆ จะฉลองกันนาน เช่น ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการทำนาในอดีตมีความเชื่อมสัมพันธ์กับทั้งวัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อมที่ต่างก็เอื้อกันและกัน ทำให้ชาวนาในอดีตสามารถดำรงอยู่ได้โดยพึ่งพาธรรมชาติ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของญาติมิตร หรือเพื่อนบ้านใกล้เคียง ใช้ชีวิตแบบไม่เร่งรีบ

กระทั่งเมื่อมีคลองชลประทานในปีพ.ศ. 2524 ทำให้ปัญหาเรื่องน้ำในการทำนาลดลง ชาวบ้านจึงสามารถทำนาได้มากขึ้น วิธีการทำนาจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากการทำนาที่ต้องรอน้ำฝน เปลี่ยนมาเป็นการทำนาได้ตลอดปีผ่านการจัดสรรน้ำของชลประทาน การทำนาที่เน้นเพื่อการบริโภคถูกปรับมาเป็นการทำนาเพื่อขายทำให้ชาวนาเริ่มอาศัยอุปกรณ์ต่างๆ เข้ามาช่วยเพิ่มกำลังการผลิตให้รวดเร็วขึ้น และเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น เริ่มตั้งแต่การเตรียมดินด้วยรถไถนาไปจนถึงการเก็บเกี่ยวเพื่อขายข้าวตามลำดับ มีการใช้สารเคมีในการกำจัดโรคและแมลง ภายใต้การเปลี่ยนแปลงนั้นทำให้ชาวนามีค่าใช้จ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องจำนวนมาก ดังรายละเอียดในตารางสรุปเปรียบเทียบระหว่างการทำนาในอดีตกับปัจจุบันของชุมชนบ้านห้วยขมิ้น อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สรุปเปรียบเทียบระหว่างการทำนาในอดีตกับปัจจุบันของชุมชนบ้านห้วยขมิ้น อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ขั้นตอน		วิธีการ		ต้นทุน		ผลผลิต		รายได้	
อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน
ไถ เตรียมดิน	ไถ เตรียมดิน	ไถตะ ไถแปร ไถกลบ	วิธีที่ 1 รถไถ ใหญ่ 8 พาน ลง ไถตากแดด วิธีที่ 2 ตีเทือกป่น ดิน วิธีที่ 3 ไถเดิน ตาม	ไม่มีต้นทุน วั ควายมีอยู่แล้ว	วิธีที่ 1-2 500 บาท/ไร่ วิธีที่ 3 100 บาท/ ไร่				
เอาน้ำเข้านา	เอาน้ำเข้านา	รอฝนในนาที่ ดอน ส่วนนาที่ ลุ่มปล่อยน้ำเข้า นา แล้วไถเตรียม ดอน	เอาเครื่องสูบน้ำ เข้านาให้มีครอย ไถ	ไม่มีต้นทุน เอา แรงกันในการ ดำนา	ค่าน้ำมัน 150 บาท/วัน				
เตรียมพันธุ์ข้าว	เตรียมพันธุ์ข้าว	ข้าวใช้ข้าวที่เก็บ ไว้ในยุ้งฉาง	วิธีที่ 1 ซื่อ วิธีที่ 2 เก็บไว้เอง	ไม่มีต้นทุน	พันธุ์ข้าวถึงละ 250 บาท พันธุ์ข้าวถึงละ 150 บาท				

ขั้นตอน		วิธีการ		ต้นทุน		ผลผลิต		รายได้	
อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน
เพาะพันธุ์ข้าว	เพาะพันธุ์ข้าว	แช่ข้าว 1 คืนใน น้ำสะอาด เอา ข้าวขึ้นมาปาด (ตาก) 2 คืน	แช่เมล็ดข้าวไว้ อย่าง น้อย 8 ชั่วโมง	ไม่มีต้นทุน	ไม่มีต้นทุน				
นำข้าวขึ้นจากน้ำ	นำข้าวขึ้นจากน้ำ	รอข้าวงอกจึง นำไปหว่าน	อบไว้ 1 คืน เพื่อให้ข้าวงอก	ไม่มีต้นทุน	ไม่มีต้นทุน				
หว่าน	หว่าน	นำข้าวที่งอกแล้ว มาหว่าน	นำข้าวที่งอกแล้ว มาหว่าน วิธีที่ 1 หว่านเอง หรือจ้างหว่าน วิธีที่ 2 หว่านด้วย เครื่อง	ซื้อแป้งหอม และ น้ำมันหอม	จ้างหว่านไร่ละ 40-50 บาท/ไร่ หว่านด้วยเครื่อง 40-50 บาท/ไร่				
เอาน้ำออกจากนา	เอาน้ำออกจากนา	ลกร่องออกไป เองตามที่ต่ำ	วิธีที่ 1 ลกร่อง ออกไปเองตามที่ ต่ำ วิธีที่ 2 ใช้ เครื่องดูดน้ำออก จากนา	ไม่มีต้นทุน	ไม่มีต้นทุน เพราะทำเอง ค่าน้ำมัน 150 บาท/วัน				

ขั้นตอน		วิธีการ		ต้นทุน		ผลผลิต		รายได้	
อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน
ซ่อมข้าว ถอนหญ้า	ฉีดยาคุมวัชพืช	วิธีทางธรรมชาติ	ฉีดพ่นให้ทั่วนา ระยะข้าว 7 วัน หลังจากหว่าน	ไม่มีต้นทุน เอา แรงกัน	ค่ายาไร่ละ 100 บาท				
ไล่แมลง นก	ฉีดยาฆ่าแมลง	วิธีทางธรรมชาติ	ฉีดยาเดือนละ 1 ครั้ง	ไม่มีต้นทุน เอา แรงกัน	ค่ายาไร่ละ 100 บาท				
ดูแลการ เจริญเติบโต	ใส่ปุ๋ย	วิธีทางธรรมชาติ ประเพณีรื้อท้อง ข้าวเมื่อข้าวตั้งท้อง	ใส่ปุ๋ยครั้งแรก 25-30 วัน ปุ๋ย สูตร 16-20-0 ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 60-70 วัน สูตร 41-0-0	ไม่มี วัควายมี อยู่แล้ว ข้าวใช้ ข้าวที่เก็บไว้ใน ชุ้งฉาง	ค่าปุ๋ยไร่ละ 25 กก. 450บาท ค่าปุ๋ยไร่ละ 10 กก. 180 บาท				
เก็บเกี่ยว	เก็บเกี่ยว	ลงแขก เอาแรง กัน เล่นเพลง เกี่ยวข้าว	ใช้รถเกี่ยว	ไม่มีต้นทุน เอา แรงกันในการ ดำนา	ค่ารถเกี่ยว ไร่ละ 550 บาท				
เก็บไว้กินเอง / ขาย	ขาย	นวด และสีข้าวที่บ้านเพื่อเก็บไว้กินเอง ที่เหลือจึงเอาไปขายที่โรงสี	ใช้รถบรรทุกไปขาย	ไม่มีต้นทุน เอา แรงกัน	ค่ารถตันละ 200 บาท				

ขั้นตอน		วิธีการ		ต้นทุน		ผลผลิต		รายได้	
อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน	อดีต	ปัจจุบัน
ขั้นตอนหลักๆ เหมือนกัน		มีเรื่อง ของ ภูมิปัญญา และ ประเพณีเข้ามา เกี่ยวข้อง ทำนา เลี้ยง นก ไก่ ธรรมชาติ (นาปี)	ใช้วิธีการจ้างและมีเรื่อง ค่าตอบแทนเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำได้หลายครั้ง (นาปรัง)	ไม่มีต้นทุน อาศัย การลงแขกและ เอาแรงกัน	ต้นทุน 2,780 – 6,000 บาท / ไร่	นาปี 800 – 1,000 ก.ก. / ไร่	นาปรัง ● 2 ครั้ง / ปี 700 ก.ก. / ไร่ (1,400 ก.ก. / ปี) ● 3 ครั้ง / ปี 500 ก.ก. / ไร่ (1,500 ก.ก. / ปี)	นาปี 3,200 – 4,000 บาท / ปี (ราคา 4,000 บาท / ต้น)	นาปรัง ● 2 ครั้ง / ปี 8,400 บาท / ปี ● 3 ครั้ง / ปี 9,000 บาท / ปี (ราคาเฉลี่ย 6,000 บาท / ต้น)

หมายเหตุ

- ราคาเฉลี่ยในปัจจุบันอยู่ที่ 6,000 บาท / ต้น ยกเว้นนโยบายของรัฐบาลที่รับซื้อข้าวจากชาวนา ราคา 14,800 บาท / ต้น (สมัชชาฯ ยังกังวลถึง ชินวัตร, 2554)

4.1.2 ต้นทุนการผลิต

การทำนาในอดีต (นาปี) ในรายงานนี้ หมายถึง ก่อนปี 2539 และการทำนาในปัจจุบัน (นาปรัง) หมายถึง หลังปี 2539 - ปัจจุบัน โดยการทำนาในอดีตจะเป็นนาปี คือ ทำนาช่วงเดือนพฤษภาคม – ธันวาคม และนาปรัง คือทำนาในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – พฤษภาคม เดือนมิถุนายน – กันยายน และเดือนตุลาคม – มกราคม ช่วงเวลาที่เหลือจะเป็นช่วงที่น้ำท่วมทุ่งทุกปี ดังรายละเอียดทั้ง 2 ตารางต่อไปนี้

การทำนาในอดีต		
เดือน	วิธีการ	ต้นทุน
พฤษภาคม	<u>นาที่ดอน (ที่นา 5 ไร่)</u> เตรียมพื้นที่โดยการ ไถรอฝนใช้เวลา 30 วัน ประกอบด้วย -ไถตะ 10 วัน -ไถแปร 10 วัน -หว่านและไถกลบ 10 วัน <u>นาที่ลุ่ม (ที่นา 2 งาน)</u> เตรียมพื้นที่โดยการไถพื้นที่ที่มีน้ำอยู่แล้ว ใช้เวลา 5 วัน -แช่ข้าว 1 คืนในน้ำสะอาด -เอาข้าวขึ้นมาป่าน (ตาก) 2 คืน -รอข้าวออกจึงนำไปหว่าน -รอระยะเวลา 1 เดือน	ไม่มี วัควายมีอยู่แล้ว พันธุ์ข้าวใช้ข้าวที่เก็บไว้ในยุ้งฉาง
มิถุนายน	ฝนเริ่มตก <u>นาที่ดอน</u> –รอข้าวออกและดูแลน้ำในนา <u>นาที่ลุ่ม</u> –ดำนา	ไม่มี เอาแรงกันในการดำนา
กรกฎาคม	ฝนตก ข้าวกำลังงอก	ไม่มี เอาแรงกัน
สิงหาคม	ฝนตก -ซ่อมข้าว คือ ถอนตรงที่ต้นข้าวขึ้นแน่นๆ มาค้ำลงตรงที่ว่างที่ไม่มีข้าวงอก -คอยไล่แมลง (วิธีโบราณ ด้วยการแก้ผ้าไล่แมลง)	
กันยายน	ฝนตก ข้าวเริ่มตั้งท้อง	
ตุลาคม	ปลายฝนต้นหนาว มีประเพณีรับท้องข้าว ต้องทำวันศุกร์วันเดียวเท่านั้น เครื่องสังเวยประกอบด้วย กล้วย อ้อย ส้ม ขนมหั่ว ขนมเงา หมากร พลุ ข้าวตอก ส้มซ่า ของเปรี้ยวต่างๆ แป้งหอม น้ำมันหอม ฆ้องรับท้องข้าว	ซื้อแป้งหอม และน้ำมันหอม
พฤศจิกายน	อากาศหนาว	

	คอยไล่คนที่มากินข้าว ข้าวเริ่มพุ่ง และเริ่มมีน้ำมัน	
ธันวาคม	อากาศหนาว ข้าวสุกแล้ว เริ่มนัดแขกมาเที่ยวข้าวโดยวิธีดูปฏิทิน (คำ) เป็นตัวกำหนดและเอาแรงกัน <u>นาที่ดอน</u> -ลงแขกเกี่ยวข้าว -มัดข้าวเป็นกองๆ -หอบข้าวขึ้นเกวียน -เตรียมทำลานกองข้าวด้วยการขี้วัวผสมน้ำ -วางข้าวที่ลานกองข้าวเป็นชั้นๆ เพื่อรอการนวดข้าว -นวดข้าว ตกข้าวให้เป็นวงกลม ใช้วัว 2 -10 ตัวไล่เดินวนไปรอบๆ เป็นวงกลมบนข้าวที่ตกล้วน นวดแล้วเอาฟางออก โดยใช้คันฉาดโยงฟางขึ้นเพื่อให้เมล็ดข้าวหลุดออกจากรวง พอเมล็ดข้าวหลุดออกหมด เก็บเศษฟางออกแล้วรวมข้าวเป็นกอง -ผัดข้าว เพื่อให้เกลบและข้าวที่ไม่สมบูรณ์ออกไป -เอาข้าวเข้ายุ้งฉาง เก็บใส่ตะลอมโดยการแบกด้วยกระบุงและเอาแรงกัน -ธรรมเนียมของการเก็บข้าวเข้ายุ้งฉาง คือ 3 เดือนห้ามโกยออกจากยุ้งฉาง ถ้าจะเอามากินต้องถือเคล็ดโดยการตัดออกมาเลย - เล่นเพลงเกี่ยวข้าว <u>นาที่ลุ่ม</u> การนัดแขกของนาในที่ลุ่มต้องบอกแขกว่าใครมีเรือให้เอาเรือมาด้วยเนื่องจากในนามีน้ำมาก - เกี่ยวข้าว ต้องเกี่ยวข้าววางในเรือ พายเอามาวางไว้บนที่แห้ง - มัดข้าวเป็นกองๆ บนที่แห้ง -หอบข้าวขึ้นเกวียน -เตรียมทำลานกองข้าวด้วยการขี้วัวผสมน้ำ -วางข้าวที่ลานกองข้าวเป็นชั้นๆ เพื่อรอการนวดข้าว -นวดข้าว ตกข้าวให้เป็นวงกลม ใช้วัว 2 - 10 ตัวไล่เดินวนไปรอบๆ เป็นวงกลมบนข้าวที่ตกล้วน นวดแล้วเอาฟางออก โดยใช้คันฉาดโยงฟางขึ้นเพื่อให้	ไม่มี เอาแรงกัน

	เมล็ดข้าวหลุดออกจากรวง พอเมล็ดข้าวหลุดออกหมด เก็บเศษฟางออกแล้วรวมข้าวเป็นกอง - ฝัดข้าว เพื่อให้เกลบและข้าวที่ไม่สมบูรณ์ออกไป - เอาข้าวเข้ายุ้งฉาง เก็บใส่ตะลอมโดยการแบกด้วยกระบุงและเอาแรงกัน - ธรรมเนียมของการเก็บข้าวเข้ายุ้งฉางคือ 3 เดือนห้ามโกยออกจากยุ้งฉาง ถ้าจะเอามากินต้องถือเคล็ดโดยการตักออกมาเลย - เล่นเพลงเกี่ยวข้าว	
มกราคม-เมษายน	ว่างจากการทำนา การนำข้าวมากิน ต้องสีด้วยมือแล้วนำข้าวที่สีแล้วมาตำด้วยครกไม้ตำข้าว แล้วใช้กระด้งฝัดเอาเปลือกออก แล้วเอามาซ้อม เสร็จแล้วเอามาร่อนแยกข้าวด้วยตะแกรงตาถี่ ร่อนกากออกด้วยตะแกรงตาห่าง เสร็จเป็นข้าวสารนำมาหุงได้ เหลือจากกินนำไปขายที่โรงสี เพื่อรอข้าวใหม่ในเดือนพฤษภาคม	ไม่มี เอาแรงกัน
รวมค่าใช้จ่าย		ไม่มีต้นทุน เนื่องจากใช้วิธีลงแขกและเอาแรงกัน

การทำนาข้าวในอดีต มักไม่มีต้นทุน เนื่องจากการทำนาตามระบบธรรมชาติ การไถนาก็ใช้วัวควายที่เลี้ยงไว้ใช้งาน ปุ๋ยก็ได้จากการที่แม่น้ำท่วมทุกปีในช่วงเดือนพฤศจิกายน – มกราคม หากปีใดมีพายุเข้า เช่น ปีพ.ศ. 2512 ก็จะทำให้แม่น้ำท่วมสูงและขังนาน หากไม่มีพายุน้ำก็จะไหลผ่านทุ่ง จากลักษณะดังกล่าวทำให้มีดินตะกอนพัดพามากับน้ำท่วมกลายเป็นปุ๋ยอย่างดี ค่าแรงจากการทำนาก็ไม่มีเนื่องจากการลงแขกและเอาแรงกันทำนาทั้งการเกี่ยวข้าว นวดข้าว และสีข้าว และไม่ต้องมีค่าจ้างแรงงาน เพราะที่ทำนาปีละครั้ง และทำนาเพื่อเอาข้าวไว้กินเอง เหลือจากกินจึงขายให้โรงสี

การทำนาในปัจจุบัน		
ขั้นตอน	วิธีการ	ต้นทุน
ไถ เตรียมดิน	วิธีที่ 1 รถไถใหญ่ 8 ฝาน ลงไถตากแดด วิธีที่ 2 ตีเทือกปั้นดิน วิธีที่ 3 ไถเดินตาม	วิธีที่ 1-2 500 บาท/ไร่ วิธีที่ 3 100 บาท/ไร่
เอาน้ำเข้านา	เอาเครื่องสูบน้ำเข้านาให้มิตรอยไถ	ค่าน้ำมัน 150 บาท/วัน
เตรียมพันธุ์ข้าว	วิธีที่ 1 ซื้อมี วิธีที่ 2 เก็บไว้เอง	พันธุ์ข้าวถึงละ 250 บาท พันธุ์ข้าวถึงละ 150 บาท
เพาะพันธุ์ข้าว	แช่เมล็ดข้าวไว้อย่างน้อย 8 ชั่วโมง	ไม่มีต้นทุน
นำข้าวขึ้นจากน้ำ	อบไว้ 1 คืนเพื่อให้ข้าวงอก	ไม่มีต้นทุน
หว่าน	นำข้าวที่งอกแล้วมาหว่าน	

	วิธีที่ 1 หว่านเองหรือจ้างหว่าน วิธีที่ 2 หว่านด้วยเครื่อง	จ้างหว่านไร่ละ 40-50 บาท/ไร่ หว่านด้วยเครื่อง 40-50 บาท/ไร่
เอาน้ำออกจากนา	วิธีที่ 1 ลอกร่องออกไปเองตามที่ต่ำ วิธีที่ 2 ใช้เครื่องสูบน้ำออกจากนา	ไม่มีต้นทุนเพราะทำเอง ค่าน้ำมัน 150 บาท/วัน
ฉีดยาคุมวัชพืช	ฉีดพ่นให้ทั่วนา ระยะข้าว 7 วันหลังจากหว่าน	ค่ายาไร่ละ 100 บาท
ฉีดยาฆ่าแมลง	ฉีดยาเดือนละ 1 ครั้ง	ค่ายาไร่ละ 100 บาท
ใส่ปุ๋ย	ใส่ปุ๋ยครั้งแรก 25-30 วัน ปุ๋ยสูตร 16-20-0 ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 60-70 วัน สูตร 41-0-0	ค่าปุ๋ยไร่ละ 25 กก. 450 บาท ค่าปุ๋ยไร่ละ 10 กก. 180 บาท
เก็บเกี่ยว	ใช้รถเกี่ยว	ค่ารถเกี่ยว ไร่ละ 550 บาท
ขาย	ใช้รถบรรทุกไปขาย	ค่ารถตันละ 200 บาท
รวมค่าใช้จ่าย		2,380 – 2,780 บาท / ไร่ หากมีการดูแลอย่างเต็มที่ก็จะสูงถึง 5,000 – 6,000 บาท / ไร่

การทำนาในปัจจุบันมีการทำถึง 3 ครั้งต่อปี แต่ส่วนใหญ่จะทำกัน 2 ครั้งต่อปี เพราะว่าช่วงที่ 3 คือ เดือนตุลาคม – มกราคม จะคาบเกี่ยวกับช่วงที่มีน้ำท่วมทุ่งทุกปี ชาวนาจึงหลีกเลี่ยงการทำนาในช่วงนั้น แต่อย่างไรก็ตามจะพบว่า การทำนาที่เพิ่มขึ้นนั้น ทำให้ต้องมีค่าใช้จ่ายตั้งแต่เริ่มต้นไถเพื่อเตรียมดิน รายละเอียดดังตารางการทำนาในปัจจุบัน ทำให้มีรายจ่าย 2,780 – 6,000 บาท / ไร่ และจากผลพวงที่มีการใช้สารเคมีทำให้มีผลเสียต่อสุขภาพ และจากการจ้างแรงงานแทนการลงแขกเพื่อเอาแรงกัน จึงทำให้ความสามัคคีลดลง และประเพณีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการทำนาข้าวหายไป เช่น ประเพณีรับท้องข้าว การเล่นเพลงเกี่ยวข้าว เป็นต้น

จากข้อมูลต้นทุนการทำนาทั้งในอดีตและปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการทำนาในอดีตจะไม่มีต้นทุนการผลิตที่อยู่ในรูปของตัวเงิน แต่เป็นทุนทางสังคมที่ชาวนาแต่ละคนได้สะสมไว้ ทั้งทรัพยากรหรือพื้นที่ๆเอื้อต่อการทำนา สัตว์ที่ใช้เป็นแรงงาน ภูมิปัญญาและวิธีการที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่พร้อมจะมาช่วยเหลือและเอาแรงกัน ซึ่งเป็นการสะสมทุนที่สำคัญที่เอื้อต่อการทำนาในอดีตอย่างมาก ซึ่งแตกต่างจากการทำนาในปัจจุบันที่มีจำนวนครั้งการทำนา 2-3 ปี ต่อครั้ง มีขั้นตอนการทำนาและค่าใช้จ่ายค่อนข้างมาก โดยเฉพาะเรื่องปุ๋ยและยา รวมถึงค่าใช้จ่ายอื่นๆตั้งแต่ต้นทุนไปจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งเงินเป็นหัวใจสำคัญอย่างมากของการทำนาในปัจจุบัน ซึ่งทุนทางสังคมแทบไม่มีบทบาทต่อการทำนาในปัจจุบัน ดังนั้นการทำนาในปัจจุบันจึงต้องการให้ได้ผลผลิตมากๆเพื่อนำไปแลกเป็นตัวเงินนำมาหมุนในการทำนาในฤดูกาลถัดไป

4.1.3 ระบบการตลาด

ในอดีตชาวนาจะเก็บข้าวไว้กินเอง เมื่อได้ข้าวใหม่จากฤดูกาลต่อไปมาก่อน จึงจะขายข้าวให้กับเจ้าแก้วที่โรงสีข้าว โดยขายในราคา 4,000 บาท / เกวียน ซึ่งในอดีต 1 เกวียนจะยอมรับกันที่ 1,100 กิโลกรัม (10 ถึงๆ ละ 110 ก.ก.) ในขณะนั้นชาวนาไม่มีค่าใช้จ่ายอะไรจากการทำนา จึงไม่มีปัญหา ต่อมาเมื่อระบบการทำนาเปลี่ยนแปลงไป ทุกอย่างมีต้นทุนการผลิต ทำให้มองว่าไม่สามารถอยู่รอดได้ รวมทั้งการค้าขายกับโรงสี พ่อค้าจะเป็นผู้ผูกขาดราคา หากชาวนาปลูกข้าวได้ปริมาณมากก็จะลดราคาเอง ทำให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ได้ทดลองเปิด “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนห้วยขมิ้น” โดยไปจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกับสำนักงานเกษตรอำเภอสามร้อยยอดในปี 2551 มีกิจกรรมหลักของกลุ่ม คือการรับซื้อข้าวภายในชุมชนเอง เพื่อแก้ไขปัญหาการเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง การรวมคนมาร่วมเรียนรู้งานวิจัย

และฝึกเรื่องการบริหารจัดการภายในกลุ่ม ซึ่งการรับซื้อข้าวเปลือกในครั้งแรก ผ่านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนห้วยขมิ้น มีสมาชิกทั้งในและนอกชุมชนให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก มีสมาชิกจำนวน 100 – 200 คน มีคณะทำงาน 10 คน ประกอบด้วย คณะทำงานตรวจสอบข้าว (1) คณะทำงานชั่งข้าว (2) และคณะทำงานคิดเงิน (3) อย่างละ 2 – 3 คน เพื่อทำงานสลับหน้าที่กัน และมีคณะกรรมการจากผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้าน และจะเรียกประชุมก่อนที่จะเปิดลานค้าข้าว 1 เดือน เพื่อให้คณะกรรมการไปประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรับทราบว่ามีการค้าขายข้าวและเพื่อเตรียมความพร้อมทีมงานทั้ง 10 คน ในช่วงแรกไม่มีงบประมาณไปขอยืมเงินจากสหกรณ์ชาวไร่สับปะรดสามร้อยยอด แต่ด้วยข้อติดขัดเรื่องระบบการทำงานของสหกรณ์ ต่อมาจึงได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก อบต. เพื่อมาดำเนินการเอง

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- คณะทำงาน (1, 2, 3) สำรวจข้อมูลข้าว ประชุม ประสานโรงสี เพื่อเตรียมเปิดลานค้าข้าว
- คณะทำงาน (1) ตรวจสอบคุณภาพข้าว ติราคา และเขียนใบราคาให้ผู้ขาย
- คณะทำงาน (2) ชั่งข้าว คิดราคา ออกใบราคา
- เทข้าวตาก
- พ่อค้ามารับซื้อข้าว
- คณะทำงาน (2) ชั่งรถเปล่า คิดเงิน ออกใบรายการ
- คณะทำงาน (3) จ่ายเงิน ออกใบเสร็จ ลงบันทึก

สรุปผลการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา

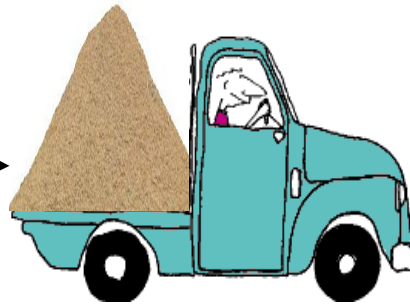
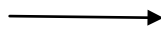
- ปี 2551 เปิด 2 ครั้ง ช่วงนาปีและนาปรัง ขาดทุน 50,000 บาท
- ปี 2552 เปิด 2 ครั้ง ช่วงนาปีและนาปรัง กำไร 200,000 บาท
- ปี 2553 เปิด 2 ครั้ง ช่วงนาปีและนาปรัง ขาดทุน 50,000 บาท เนื่องจากการกำหนดราคาข้าว
- ปี 2554 ยังไม่เปิด เนื่องจากรัฐบาลจํานําราคาข้าวสูงมากถึง 14,800 บาท / เกวียน หากเปิดก็จะขาดทุน

แม้ว่าการดำเนินการจะมีขาดทุน แต่หากไม่มีปัจจัยภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ราคาข้าวที่มีการขึ้นลงอย่างรวดเร็วของพ่อค้าที่ต้องการแข่งขันกับลานค้าข้าวของชุมชน นโยบายประกันราคาข้าวของรัฐบาล แหล่งทุนในการนำมาซื้อข้าวเข้าลาน (สหกรณ์ฯ) เป็นต้น ก็คาดว่าจะสามารถดำเนินการต่อไปได้ เพราะชาวบ้านมีความตั้งใจและมีคนเข้าใจถึงความตั้งใจที่จะทำเรื่องนี้ จึงให้เงินทุนโดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ยแต่อย่างใด

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดำเนินการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนห้วยขมิ้น

- การรวมคนของสมาชิกที่มีบางส่วนเข้าร่วม เพราะว่าได้ผลประโยชน์จึงมาเข้าร่วม
- ความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการดำเนินงานของกลุ่ม
- ความรู้จากการดำเนินงาน การบริหารจัดการภายในกลุ่ม และความขัดแย้ง
- ระบบการทำงานของสหกรณ์ เช่น งบประมาณเวียน เอกสาร การเงิน เป็นต้น
- ทราบระบบการตลาดและการติดต่อประสานงานในการค้าขายกับพ่อค้า
- ทราบปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การขาดความสามัคคี ความขัดแย้งในชุมชน เป็นต้น

รายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงาน ดังแผนภาพต่อไปนี้



ได้ค่าจ้างเป็นบางครั้ง

กลุ่มวิสาหกิจ

- ประชุมวางแผนการจัดการกับสมาชิก
- สํารวจข้อมูลข้าว
- จัดระบบการซื้อขาย
- แบ่งบทบาทหน้าที่
- เปิดลาน

พิเชต (ฝ่ายตรวจสอบ)

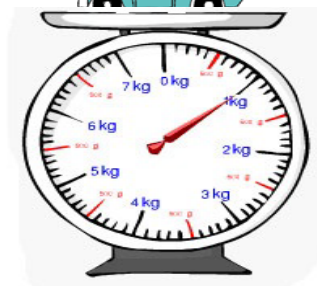
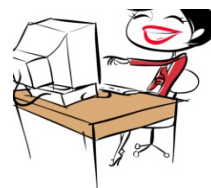
- ตรวจสอบคุณภาพข้าว
- คีราคา และเขียนใบราคาให้กับผู้ขาย

นิจ ประสานโรงสี

ได้ค่าจ้างเป็นบางครั้ง

แอม

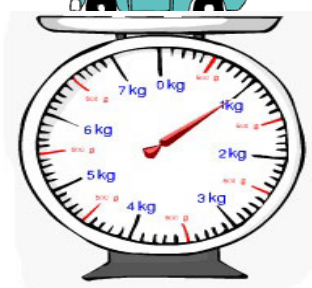
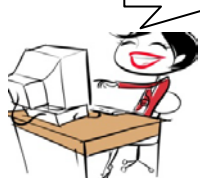
- ชั่งข้าว
- ใส่ชื่อ/ใส่ราคา/น้ำหนัก/คิดเป็นเงิน
- ออกใบรายการ



นิจ

- จ่ายเงิน
- ออกใบเสร็จ
- ลงบันทึก

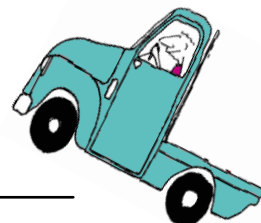
6.000 บาท/



แอม

- ชั่งรถเปล่า
- คิดเป็นเงิน
- ออกใบรายการ

เทข้าวตาก



350-380 บาท/ตัน

70บาท/ตัน



โรงสีมารับซื้อ/ เราเอาไปขายเอง

ตารางเปรียบเทียบรายได้ – รายจ่ายการทำงานปริงของชุมชนบ้านห้วยขมิ้น อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การทำงาน	รายได้ (บาท / ไร่)	รายจ่าย (บาท / ไร่)	คงเหลือ (บาท / ไร่)		
			สูงสุด	ต่ำสุด	ค่าเฉลี่ย
นาปริง 2 ครั้ง / ปี	8,400	2,380 – 6,000	6,020	2,400	4,210
นาปริง 3 ครั้ง / ปี	9,000	2,380 – 6,000	6,620	3,000	4,810

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า หากชาวนาทำนาปริง 3 ครั้ง / ปี (ที่ดอน) ก็จะมีเงินเหลือเฉลี่ย 4,810 บาท / ไร่ สำหรับนาที่
 กลุ่มที่มีการทำนา 2 ครั้ง / ปี จะมีเงินเหลือ 4,210 บาท / ไร่ ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวยังไม่รวมค่าแรงที่ต้องทำงานทั้งปีทั้ง 2 วิธี
 แต่ไม่พบว่ามีผลแตกต่างเรื่องรายได้ ทีมวิจัยจะต้องนำข้อมูลที่ได้นำมาทบทวนร่วมกันอีกครั้งหนึ่งถึงวิธีการทำนาข้าวที่
 เหมาะสมของชุมชนบ้านห้วยขมิ้น อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ บางครั้งการทำนาปีอาจจะมียาได้
 มากกว่าหรือไม่ อย่างไร เพื่อค้นหาแนวทางการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป

ความแตกต่างของระบบพ่อค้าคนกลางและวิสาหกิจชุมชน

ในอดีตการทำนาของชาวนาในชุมชนห้วยขมิ้นจะขายข้าวเปลือกผ่านระบบพ่อค้าคนกลางที่ทำหน้าที่เป็นคน
 เลือกและวัดคุณภาพของข้าว ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากเพราะเป็นการชี้ชะตาราคาข้าวของชาวนา ซึ่งระบบการซื้อขาย
 ผ่านพ่อค้าคนกลางนี้ชาวนามักจะได้ราคาที่ไม่สูงมากนัก แตกต่างจากราคาข้าวในท้องตลาด ซึ่งชาวนาเองไม่สามารถที่
 จะกำหนดราคาของข้าวได้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพ่อค้าคนกลางต้องกันความเสี่ยงในการขายเพื่อให้ตนเองไม่ขาดทุนด้วย
 ดังนั้นจึงพยายามกดราคาข้าวจากชาวนา ให้เกิดการซื้อขายในราคาที่ไม่สูงมากนัก ถึงแม้ชาวนาจะรู้ว่าตนเองถูกกดราคา
 แต่ต้องยอมขายข้าวให้แก่พ่อค้าคนกลางเนื่องจากมีภาระที่ต้องใช้จ่ายเงิน

ซึ่งแตกต่างกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนห้วยขมิ้นในปัจจุบัน ที่มีการดำเนินงานโดยชุมชนเป็น
 เจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ผลผลิตมาจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร
 ทุน และ แรงงานในชุมชน เป็นหลัก มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ผ่านการ
 พหุคูณแลกเปลี่ยนของคนในชุมชนที่เน้นสร้างกระบวนการเรียนรู้ไปด้วยกัน มีการจัดเก็บข้อมูลและนำข้อมูลมาวิเคราะห์
 โดยกลุ่มของชาวนาเอง โดยมีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย เป็นการรวมตัวกัน โดยมี
 วัตถุประสงค์ในการกำหนดราคาข้าวและหาช่องทางทางการตลาดด้วยตนเอง เป็นการเพิ่มช่องทางการตลาดโดยตรงระหว่าง
 ผู้ผลิตและผู้บริโภคและสร้างรายได้ให้แก่กลุ่ม ผ่านการพหุคูณและทำข้อตกลงร่วมกัน

4.2 ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าว

จากหัวข้อ 4.1 ทำให้ทีมวิจัยได้มีการพหุคูณเพื่อสรุปข้อมูลถึงปัจจัยเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าว
 ประกอบด้วย สภาพพื้นที่ ระบบการทำนาข้าว (ขั้นตอน / วิธีการทำนา) ต้นทุนการผลิต ระบบการตลาด และการบริหาร
 จัดการกลุ่มข้าว สรุปได้ดังตาราง SWOT Analysis ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าวของชุมชนห้วยขมิ้น
 อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ต่อไปนี้

ตาราง SWOT Analysis ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าวของชุมชนห้วยขมิ้น
อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ปัจจัยและเงื่อนไข	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
สภาพพื้นที่	• หากเป็นพื้นที่ลุ่มเก็บน้ำได้ดี • มีปัญหาด้านธรรมชาติที่มากับน้ำท่วมขังปีละ 1 ครั้ง ทำให้ดินมีธาตุอาหาร • ผลผลิตที่ได้ต่อไร่สูง (70 – 80 ถัง / ไร่)	• น้ำท่วม ทำให้ทำนาได้ 2 ครั้ง / ปี (ที่ลุ่ม) • ศัตรูพืชมาก เช่น นกหนู แมลง เป็นต้น • มีน้ำเสียจากบ่อทิ้งไหลมาลงในพื้นที่นา	• ทำนาได้ผลผลิตดีเนื่องจากสภาพพื้นที่ลุ่ม • ปลูกริ้วได้งอกงามจากการที่ดินมีตะกอนจากน้ำท่วม	• น้ำท่วมช่วงเดือนพฤศจิกายน – มกราคมทุกปี ทำให้ทำนาได้เพียง 2 ครั้ง ผลผลิตที่ลดลง • เนื่องจากสภาพพื้นที่ดี ชาวนาจึงทำนาอย่างต่อเนื่อง ไม่พักที่ดิน
ระบบการทำนาข้าว	• ลดขั้นตอนการไถไถปุ๋ยลงได้ จากการที่ดินมีแร่ธาตุตามธรรมชาติ • เตรียมดินได้ง่ายจากการที่เป็นที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมถึง	• ต้องไถ่แมลง นกหนู และศัตรูพืช ที่ลงมาในนาข้าว ทำให้บางครั้งต้องฉีดยาปราบวัชพืช 1 ครั้ง หลังหว่านข้าว	• ลดขั้นตอนการทำนา ทำให้มีเวลาเพิ่มขึ้น • ช่วยฟื้นฟู / บำรุงดินให้ มี คุณ ภา พ ติเหมาะสมต่อการปลูกริ้วได้หลายฤดูกาล	• เสี่ยงต่อการเกิดโรคและแมลง • เสี่ยง ต่อ ป ญ หาสภาพจากการใช้สารเคมีในการทำนา
ต้นทุนการผลิต	• ลดต้นทุนการผลิตเนื่องจากการเตรียมดินง่าย และมี ปุ๋ย ตามธรรมชาติ	• ชาวบ้านไม่เคยเก็บรวบรวมและสรุปวิเคราะห์ข้อมูลการทำนาข้าวมาก่อน จึงมีความเชื่อว่าการทำนาหลายครั้งจะได้ผลผลิตสูง ทำให้ต้องใช้ต้นทุนสูงตามไปด้วย	• สามารถส่งเสริมเป็นระบบการทำนาข้าวอินทรีย์ได้ เพราะว่ามีปัจจัยที่เอื้อหลายอย่าง	• ต้องแข่งขันกับระบบการทำนาข้าวอินทรีย์ในแง่ของผลผลิต ซึ่งจะต่ำกว่าในช่วงแรก ทำให้ขาดแรงจูงใจในการทำนาข้าวอินทรีย์
ระบบการตลาด	• มีกลุ่มชาวบ้านลุกขึ้นมาจัดทำลานค้าข้าวชุมชน และรายได้จากการค้าข้าวของกลุ่มฯ ทำให้มีกำไรในชุมชน • หากมีการปรับปรุงการทำกลุ่มให้เหมาะสมตามสถานการณ์พื้นที่และนโยบายของรัฐ ก็จะทำให้กลุ่มสามารถ	• กลไกการตลาดถูกพ่อค้าที่ค้าขายข้าวเป็นผู้กำหนดราคา ถูกกดราคาเมื่อมีผลผลิตสูง ทำให้ชาวบ้านขายข้าวได้ราคาต่ำ	• หากปรับระบบเป็นระบบการทำนาข้าวอินทรีย์สามารถเพิ่มมูลค่าจากการกำหนดราคาขายข้าวอินทรีย์ในอนาคต • มีกลุ่มที่ผ่านการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนห้วยขมิ้นในการทดลองค้าขายข้าวในชุมชน	• ชาวบ้านเข้ามาในกลุ่มเพราะมองว่าได้ประโยชน์ แต่ยังไม่ได้มีกระบวนการมีส่วนร่วมใดอย่างใดในการบริหารจัดการกลุ่มได้ • การรวมกลุ่มในชาวนามีน้อย ยังไม่เข้มแข็ง

	ดำเนินการต่อได้			
การบริหารจัดการ (การเปิดลานค้า ข้าว)	● ได้รับการสนับสนุนแหล่งทุนในท้องถิ่น ● เปิดใจเรียนรู้และมีความตั้งใจที่จะทำการค้าข้าวอย่างเป็นระบบ	● มีแต่แกนนำทำงานเท่านั้น ทำให้บางครั้งไม่มีเวลาจัดการเรื่องอื่นๆ ● การประสานงาน โดยเฉพาะเรื่องราคาข้าว หากล่าช้าไป ก็จะทำให้แข่งขันราคากับพ่อค้าไม่ทัน	● เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการของกลุ่มชาวบ้าน โดยมีสร้างความเข้าใจ การทดลอง สลับบทบาททำงาน ภายในกลุ่ม และระยะเวลาในการทำงาน จะช่วยเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มได้ ● เมื่อเกิดการรวมกลุ่มกันสามารถกำหนดราคาข้าว ต่อรองการซื้อขายได้ ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มขึ้นให้กับชาวบ้านได้	● ระยะเวลาในการเปิดลานข้าว หากเป็นช่วงที่รัฐบาลมีนโยบาย ทำให้เปิดลานค้าข้าวได้ยาก ● หากชาวบ้านไม่เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มค้าขายข้าวจะทำได้ยาก

จากตาราง SWOT Analysis ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าวของชุมชนห้วยขมิ้น อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จะพบว่า

-สภาพพื้นที่ หากเป็นที่ลุ่มจะเหมาะสมต่อการทำนามากกว่าที่ดอน เนื่องจากเมื่อมีน้ำท่วมหลากทุ่งนาทุกปี จะมีตะกอนดินที่เป็นธาตุอาหารที่เหมาะสมกับการทำนาข้าวมาช่วยบำรุงดิน ทำให้ผลผลิตข้าวสูงถึง 80 ถัง / ไร่

-ระบบการทำนาข้าว (ขั้นตอน / วิธีการทำนา) หากเป็นนาในที่ลุ่มจะลดขั้นตอนการไถ่ปุ๋ยได้ และทำให้การเตรียมดินง่าย เนื่องจากสภาพพื้นที่เอื้ออำนวย

-ต้นทุนการผลิต จะสามารถลดขั้นตอนการไถ่ปุ๋ยลงได้ และอาจปรับเปลี่ยนไปทำนาข้าวอินทรีย์ได้ เพราะว่าการลดขั้นตอนการผลิตและต้นทุนได้

-ระบบการตลาด หากมีการรวมกลุ่มค้าข้าวอย่างเช่นปัจจุบัน จะช่วยลดเรื่องการกดราคาจากพ่อค้าข้าวได้ และหากทำนาข้าวอินทรีย์ สามารถเพิ่มมูลค่าจากราคาข้าวอินทรีย์และต้นทุนการผลิตลดลงได้

-การบริหารจัดการกลุ่มค้าข้าวฯ หากมีการปรับระบบการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเข้าใจ เช่น สร้างความเข้าใจกับชาวนาในพื้นที่ถึงผลที่ได้รับจากการรวมกลุ่ม การบริหารจัดการคณะทำงาน การทำงานอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ การกำหนดระยะเวลาเปิดลานข้าว เป็นต้น อาจทำให้ได้รับความร่วมมือจากชาวนาที่จะนำข้าวมาขายให้กับกลุ่มแทนโรงสี ช่วยให้เงินไม่ไหลออกนอกชุมชน หรืออาจจะทำโรงสีชุมชนก็จะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของการบริหารจัดการโดยชาวบ้านได้อย่างแท้จริง

ปัจจัยและเงื่อนไขภายนอกที่เข้ามากระทบต่อชุมชน

- นโยบายของรัฐ ที่เข้ามากำหนดราคาข้าว ทำให้ราคาข้าวพุ่งสูงมากขึ้น การรวมกลุ่มของชาวนาที่จะตั้งราคาข้าวเองจึงทำได้ยากมากขึ้น เมื่อชาวนาเห็นว่าราคาข้าวในท้องตลาดสูง ก็รีบนำข้าวไปเข้าโครงการรับจำนำหรือขายให้แก่โรงสี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะปัญหานี้สินค้ครัวเรือน และส่วนมาก

ชาวนาจะขายข้าวทั้งหมดตั้งแต่เก็บเกี่ยวเสร็จ ซึ่งนโยบายของรัฐทำให้ชาวนาเกิดการแข่งขันในการทำนาที่สูงขึ้น ทำนาเสร็จฤดูกาลหนึ่งก็รีบทำต่อเพื่อให้ทันเข้าโครงการในฤดูกาลถัดไป ดังนั้นการจะดึงให้ชาวนามารวมกลุ่มจึงเป็นเรื่องที่ยากมากเมื่อต้องด้านทานกับกระแส นโยบายของรัฐที่ทำให้ชาวนาเชื่อว่าได้เงินมากกว่า และมีโอกาสใช้หนี้ได้มากกว่า

- O หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุน ส่วนใหญ่จะเน้นที่การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาถ่ายทอดความรู้ หรือพาชาวบ้านไปอบรม แต่บางเรื่องไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านทำให้ความรู้ที่หน่วยงานถ่ายทอดไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง
- O เมล็ดพันธุ์ ข้าวเปลือกและข้าวสารราคาพุ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ชาวนาขายข้าวเปลือกของตนเองทั้งหมด และต้องหาซื้อข้าวคุณภาพต่ำมากิน ข้าวสารแพงขึ้น ต้องใช้เงินซื้อกินมากขึ้น โรงสีได้ประโยชน์จากการขายข้าวสาร ทั้งๆที่เป็นข้าวสารคุณภาพต่ำ
- O ความเสี่ยงที่จะล้มเหลวในการลงทุนทำนา (รอบใหม่) ชาวนาส่วนใหญ่ต้องเช่าที่ดินในการทำนาบวกกับราคาปัจจัยการผลิตสูง โดยเฉพาะค่าปุ๋ยเคมีและยากำจัดศัตรูพืช ซึ่งชาวนาไม่สามารถควบคุมได้ จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดภาวะขาดทุนและสูญเสียที่ดินทำกิน

4.3 ระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด

จากการเรียนรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องรวบรวมได้มาสรุปวิเคราะห์ร่วมกันของทีมวิจัย พบว่าระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ดังนี้

4.3.1 สภาพพื้นที่

- ต้องเข้าใจสภาพพื้นที่ น้ำ อากาศ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้น เนื่องจากในสภาพภูมิอากาศในปัจจุบันนั้น มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รูปแบบการเพาะปลูกในปีที่ผ่านมาจึงไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้ทั้งหมดจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

4.3.2 ระบบการทำนาข้าว

- ต้องเริ่มปรับเปลี่ยนการใช้สารเคมีในขั้นตอนการผลิต และหันกลับมาใช้สารชีวภาพและหันกลับมาพึ่งพาตนเองมากขึ้น เพราะการใช้สารเคมีจะส่งผลให้ดินเสื่อมสภาพและเป็นสิ่งที่ท้องถิ่นไม่สามารถผลิตได้เองจำเป็นต้องนำเข้าจากที่ราคาก็ยังไม่คงที่หากยังต้องพึ่งพาสารเคมีในการผลิตก็จะทำให้ผลกำไรน้อยลง

4.3.3 ต้นทุนการผลิต

- ต้องมีการจดบันทึกกระบวนการผลิต ในทุกขั้นตอน รวมถึงรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่สามารถทราบข้อมูลและปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้

4.3.4 ระบบการตลาด

- ต้องมีระบบการออมทรัพย์และการแปรรูปผลผลิต เพื่อเตรียมรับมือสภาพภัยแล้ง เนื่องจากรูปแบบการออมทรัพย์ในอดีตนั้นคือการนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคมาเก็บไว้ในยุ้งฉาง แต่ในปัจจุบันการเก็บข้าวเปลือกไว้ในยุ้งฉางอาจไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันอาจต้องใช้การออมทรัพย์หรือการนำผลผลิตไปแปรรูปในรูปแบบอื่นแทน

4.3.5 การบริหารจัดการกลุ่ม

- จะทำลานค้าข้าวหากรัฐบาลไม่มีนโยบายรับจำนำข้าวจะต้องเปิดลานค้าข้าว โดยมี 2 ทางเลือก หัวใจสำคัญของการเปิดลานค้าข้าวเพื่อแทรกแซงราคาข้าวจากโรงสีเอกชน
 1. ไม่บริหารลานค้าข้าวแต่ให้พ่อค้ามาเช่าลานค้าข้าวเป็นรายปีจะมีกำไรจากค่าเช่าประมาณปีละ 100,000 - 150,000 บาทโดยจะนำไปปันผลให้กับสมาชิก
 2. ต้องบริหารลานค้าข้าวแต่ต้องหาเงินลงทุนประมาณ 1 ล้านบาท เพื่อเป็นเงินทุนในการรับซื้อข้าวจากเกษตรกร ซึ่งในช่วงที่ผ่านมาได้กู้ยืมจากแหล่งทุนในพื้นที่ (นายกเทศมนตรี)
- จะทำโรงสีชุมชน (ปัจจุบันอยู่ระหว่างดำเนินการ รอนบ SML) โดยวิธีการ
 1. นำข้าวเปลือกที่ผลิตได้ไปสีที่โรงสีของชุมชน เพื่อนำไปบริโภคลดรายจ่ายในครัวเรือน
 2. นำข้าวสารที่เหลือจากการบริโภคใส่บรรจุภัณฑ์ แล้วนำไปขายในชุมชนใกล้เคียง โดยให้คนในชุมชนเป็นตัวแทนจำหน่าย สร้างมูลค่าได้เพิ่มโดยคัดแยกชนิดของข้าวให้มีความแตกต่างกัน (อาจขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่นกรมการค้าภายใน กรมวิชาการเกษตร เป็นต้น)

นอกจากจะมีระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมแล้ว หัวใจสำคัญของทีมวิจัยในโครงการมองเห็นร่วมกัน คือ ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต โดยการลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและหันกลับมาใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ หากเกษตรกรในพื้นที่ยังไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันในการบริโภคสิ่งของภายนอกได้ก็จะต้องประสบปัญหาหนี้สินอยู่ตลอดไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

5.1 สรุปผลการวิจัย

ชุมชนบ้านสามร้อยยอด เป็นชุมชนที่อยู่บริเวณที่ราบลุ่มทุ่งสามร้อยยอด ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาคิดเป็นร้อยละ 60 ลักษณะสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของการที่มีน้ำท่วมถึงทุกปีในช่วงเดือนพฤศจิกายน – มกราคม ทำให้มีดินตะกอนที่ถูกพัดพามากับน้ำและเป็นปุ๋ยที่ดีในนาข้าวตลอดมา จากการเก็บรวบรวมข้อมูลของทีมนักวิจัยพบว่า ในอดีตชาวนาจะทำนาปี ช่วงเดือนพฤษภาคม – ธันวาคม เพื่อเก็บข้าวไว้กินเอง และอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว แต่ต่อมาในปีพ.ศ. 2524 เริ่มมีคลองชลประทาน ทำให้มีน้ำใช้ตลอดปี ส่งผลให้ชาวนาหันมาทำนาปรัง จำนวน 2 – 3 ครั้ง / ปี หากเป็นที่ดีจนถึงทำได้ 3 ครั้ง / ปี และมีการปรับเปลี่ยนพันธุ์ข้าวต่างๆ ให้เหมาะสมกับการทำนาปรัง คือ ระยะเวลาปลูกสั้น ให้ผลผลิตเร็ว มีการใส่ปุ๋ย และฆ่าแมลง

การทำนาข้าวในอดีตและการทำนาข้าวในปัจจุบันมีความแตกต่างกัน คือ การทำนาข้าวในอดีตจะเป็นการทำนาปี ขั้นตอนการผลิตทั้งหมดไม่มีต้นทุน เนื่องจากมีการลงแขกและเอาแรงกัน รวมทั้งยังมีประเพณีการรับท้องข้าวเมื่อข้าวตั้งท้องและการละเล่นเพลงเกี่ยวข้าวเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวข้าว การทำนาข้าวในปัจจุบันมีการทำนาปรัง 2 – 3 ครั้ง / ปี เพื่อให้ได้ผลผลิตสูง มีรายได้เพิ่ม ต้องลงทุนทุกขั้นตอนการผลิต แต่ความจริงกลับพบว่ารายได้หลังหักค่าใช้จ่ายเหลือเพียง 4,210 – 4,810 บาท / ไร่ ซึ่งยังไม่รวมค่าแรงของชาวนาเอง หากชาวนาทำนา 10 ไร่ มีรายได้ 40,000 บาท เฉลี่ยมีรายได้ 3,333 บาท / เดือน เท่านั้น รวมทั้งเมื่อมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำนาทำให้ประเพณีสำคัญต่างๆ เช่น วัวเทียมเกวียนที่ใช้ในการทำนา พิธีรับท้องข้าว และเพลงเกี่ยวข้าวเริ่มเลือนรางและหายไปที่สุดในที่สุด คงเหลือแต่ระบบการผลิตที่หวังผลกำไร มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินที่ไม่สัมพันธ์กับสภาพพื้นที่ มีสารเคมีสะสมในพื้นที่และอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวนาได้

หัวข้อ	อดีต	ปัจจุบัน
สภาพพื้นที่พื้นที่	นาลุ่ม อาศัยภูมิปัญญา น้ำท่วมไม่ทำ	ทำนาปรัง ไม่อิงกับธรรมชาติ
ระบบการทำนาข้าว	นาปี (อินทรีย์)	นาปรัง (เคมี)
ขั้นตอนการทำนา	เหมือนกัน	
ระบบการตลาด	ถูกพ่อค้าโรงสีกดราคา เอาเปรียบ	เปิดลานค้าข้าว ทำโดยชุมชน
ต้นทุน	ไม่มีต้นทุน ใช้การเอาแรง ลงแขกกัน	2,380 – 2,780 บาท / ไร่ เต็มที่ก็จะสูงถึง 5,000 – 6,000 บาท / ไร่
รายได้	นาปี 800 – 1,000 กก. / ไร่ 3,200 – 4,000 บาท / ปี (ราคา 4,000 บาท / ตัน)	นาปรัง 2 ครั้ง / ปี 700 กก. / ไร่ (1,400 กก. / ปี) 8,400 บาท / ปี 3 ครั้ง / ปี 500 กก. / ไร่ (1,500 กก. / ปี) 9,000 บาท / ปี (ราคาเฉลี่ย 6,000 บาท / ตัน) ยกเว้นรัฐบาลยังลักษณ์ ชินวัตร 15,000 บาท / ตัน

เมื่อค้นหาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการทำนาข้าว ประกอบด้วย สภาพพื้นที่ ขั้นตอนการผลิต ต้นทุนการผลิต ระบบการตลาด และการบริหารจัดการกลุ่ม ที่มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ สภาพพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสมต่อการปลูกข้าวที่สุด และทำนาได้ 2 ครั้ง / ปี ทำให้สามารถลดขั้นตอนการใส่ปุ๋ยได้จากการที่มีดินตะกอนพัดพามากับน้ำท่วมในที่นาทุกๆ ปี จึงเป็นแร่ธาตุอย่างดีในดิน รวมทั้งสภาพพื้นที่ดังกล่าวช่วยให้การเตรียมดินง่าย สะดวก รวดเร็ว แต่ปัญหาที่พบจากการทำนา คือ ชาวนามักถูกกลไกการกำหนดราคาจากพ่อค้า จึงได้รวมตัวกันตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนห้วยขมิ้นขึ้นเพื่อรับซื้อข้าวจากชาวนาและแก้ไขปัญหาค่าจากราคาจากพ่อค้า โดยจะดำเนินการในช่วงเวลาที่เหมาะสม ชาวนาก็จะเปิดลานค้าข้าว ผลจากการทดลองทำมาตั้งแต่ปี 2551 – ปัจจุบัน ก็พบว่ามีการขาดทุนและได้กำไรบ้างตามลำดับ หากไม่มีนโยบายจากรัฐบาลในการกำหนดราคาข้าวก็สามารถดำเนินการได้ ปัญหาที่พบอีกด้านหนึ่ง คือ การสอบถามราคาข้าวจะขึ้นลงเร็วมากหากมีการแข่งขันจากพ่อค้า ทำให้บางครั้งได้กำไรลดลงกว่าที่ควรจะเป็น ผลจากการทดลองเปิดลานค้าข้าวทำให้ชาวบ้านเข้มแข็ง เรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่ม คณะทำงาน การติดต่อประสานงาน แต่มักพบว่า ชาวบ้านจะขายข้าวให้เมื่อได้ราคาที่สูงกว่าพ่อค้า ซึ่งทีมวิจัยจะต้องสร้างความเข้าใจใหม่ว่าทำกิจกรรมนี้เพื่ออะไร ชาวบ้านจะได้เข้าร่วมเพิ่มขึ้น ควรมีการปรับการบริหารจัดการกลุ่ม ตลอดจนเริ่มมีความสนใจเรื่องการทำนาอินทรีย์ในพื้นที่ เพื่อสร้างผลผลิตข้าวอินทรีย์ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับข้าวได้ และกำหนดราคาในตลาดได้

ปัจจัยและเงื่อนไข	ระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสม	ทางเลือก
สภาพพื้นที่	- เข้าใจสภาพพื้นที่ น้ำ อากาศ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้น - มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	ทำนาในที่ลุ่ม ทำนาปี / นาปรัง
ระบบการทำนาข้าว	ปรับเปลี่ยนการใช้สารเคมีและหันกลับมาใช้สารชีวภาพในขั้นตอนการผลิต และการหันกลับมาพึ่งพาตนเองมากขึ้น	การทำนาชีวภาพไว้ใช้เอง
ต้นทุนการผลิต	- มีการจดบันทึกกระบวนการผลิต ในทุกขั้นตอน รวมถึงรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่สามารถทราบข้อมูล - ปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ได้	วิเคราะห์บัญชีรายรับ – รายจ่าย เปรียบเทียบความคุ้มค่า
ระบบการตลาด	มีระบบการออมทรัพย์และการนำผลผลิตไปแปรรูปในรูปแบบอื่นแทน เพื่อเตรียมรับมือสภาพภัยแล้ง	การเปิดลานค้าข้าว การจำหน่ายราคาข้าว
การบริหารจัดการ (การเปิดลานค้าข้าว)	- หากรัฐบาลไม่มีนโยบายรับจำนำข้าวจะต้องเปิดลานค้าข้าวโดยการให้เช่าลานค้าข้าว และการหางบประมาณสำหรับเป็นต้นทุนในการรับซื้อข้าวของกลุ่ม - โรงสีชุมชน เพื่อสีข้าวไว้บริโภคและเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ข้าว	การจัดการ การต่อยอดความร่วมมือ / ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

จากการสรุปวิเคราะห์ข้อมูลและการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น ทำให้ทีมวิจัยสามารถกำหนดแนวทางในการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ ที่สอดคล้องกับปัจจัยเงื่อนไข ประกอบด้วย การเพาะปลูกที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้น การปรับเปลี่ยนการใช้สารเคมีในขั้นตอนการผลิตและหันกลับมาใช้สารชีวภาพ / การพึ่งพาตนเองมากขึ้น การจัดบันทึกกระบวนการผลิตในทุกขั้นตอนเพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่สามารถทราบข้อมูลและปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้ ระบบการออมทรัพย์และการแปรรูปผลผลิต และการบริหารจัดการลานค้าข้าวหากรัฐบาลไม่เข้ามาแทรกแซงราคาข้าวโดยการเปิดลานค้าข้าวให้พ่อค้าเช่าพื้นที่ปีละ 100,000-150,000 บาท และนำเงินมาปันผลให้สมาชิก หรือหางบประมาณในการรับซื้อข้าว สำหรับโรงสีชุมชนรอบบ SML ในการดำเนินงาน เพื่อให้คนในชุมชนเอาข้าวไปสีมาไว้บริโภคในครัวเรือน เป็นการลดรายจ่าย ส่วนที่เหลือจะนำไปจำหน่ายให้กับชุมชนใกล้เคียงหรือขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐในการคัดแยกคุณภาพข้าวเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ควบคู่กับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของแต่ละบุคคล จะช่วยเรื่องการค้าวิถีแบบพอเพียง ซึ่งสัมพันธ์กับการผลิตเพื่อการบริโภคมากกว่าการผลิตเพื่อขาย

5.2 บทเรียนการวิจัย

5.2.1 กระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการทำงานวิจัย

ตนเอง

- มีความสุขที่เห็นทุกคนมีความสามัคคี มีความร่วมมือในการให้ข้อมูล และทำงานร่วมกัน
- กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าพูด และนำเสนอข้อมูลได้
- สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อน ทีมวิจัย และเครือข่ายในพื้นที่อื่นได้

ทีมวิจัย

- กล้าแสดงความคิดเห็น ได้ตอบมากขึ้น
- กล้าพูดมากขึ้น
- มีเหตุผลรับฟังมากขึ้น
- มีการทบทวนความคิด(ไม่คิดตามกระแสหลัก)
- วิถีคิดเปลี่ยน (เมื่อก่อนคิดว่าทำมากต้องได้มาก)
- วิธีการพูดต่อหน้าชุมชน
- วิธีการทำงานแบบเป็นระบบ
- วิธีการวางแผนการทำงาน มองเห็นถึงอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น
- การแบ่งเวลาการใช้เวลาให้คุ้มค่า
- การทำงานแบบมีส่วนร่วม

จากเวทีสร้างความเข้าใจโครงการ ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้เรื่องการทำวิจัย กระบวนการมีส่วนร่วม (ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแบ่งปัน) รู้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการบันทึก หลักการพูด วิถีคิดหลายปัญหาของแต่ละพื้นที่ การวางแผนก่อนทำงาน และได้ความสัมพันธ์ ความสนิทสนมภายในทีมวิจัย สำหรับเวทีศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้เรื่องความเป็นมาหมู่บ้าน ประวัติศาสตร์ชุมชน ชื่อหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงของอดีต – ปัจจุบัน การวางแผนของการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ และการทำนาในอดีต (ต้องรอแรกนาขวัญก่อนหรือวันพีฆฆฆ) นอกจากนี้ยังสามารถนำงานวิจัยไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพ

จดบันทึกเก็บข้อมูล รายรับ-รายจ่าย พัฒนาค้นเองและครอบครัวยุติเป็นคนมีเหตุผล วางแผนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ลดต้นทุน ปลอดภัยต่อชีวิต และสืบสานวิถีการทำงานไปสู่คนรุ่นหลังได้

ชุมชน

- ได้นำความคิดต่างๆ ที่ได้จากการพูดคุยกันมาปรับใช้ในชุมชน
- ชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการงานวิจัย ผ่านการเข้าร่วมรับซื้อข้าวภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการคิดต้นทุน การบริหารจัดการ และการดำเนินงานของกลุ่ม
- สามารถนำงานวิจัยไปปรับใช้กับการทำงานระหว่างหน่วยงานกับชุมชน และนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ให้คนรอบข้างและหน่วยงานโดยผ่านโอกาสต่างๆ เช่น เวทีประชุม เป็นต้น

5.2.2 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำงานวิจัย

ตนเอง

- กล้าพูดกล้าแสดงออกต่อสาธารณะมากขึ้น ผิดจากเมื่อก่อนที่เห็นว่าการพูดเป็นเรื่องยาก
- การฟัง และการคิดก็เปลี่ยน เมื่อก่อนจะฟังอะไรไม่ได้ นาน และไม่ค่อยคิดตามใครว่าอะไรว่าอย่างนั้น
- เป็นคนรักการอ่านและใส่ใจความรู้รอบตัวมากขึ้น
- เป็นคนช่างสังเกต ช่างคิดแบบมีเหตุผล
- เป็นคนมีเหตุผลมากขึ้น
- ใจเย็นขึ้น เข้าใจสังคมมากขึ้น
- เป็นคนที่ใช้คำพูดได้เหมาะสมกับสถานการณ์

ทีมวิจัย

- ได้เพื่อนในการทำงาน แม้ว่าจะเป็นคนละหมู่บ้าน
- เรียนรู้การจับประเด็น ได้มากขึ้น เข้าใจในสิ่งที่คนอื่นจะสื่อสารมากขึ้น
- ปัจจุบันไม่ว่าจะทำอะไรจะต้องมีการวางแผนภายในครอบครัวตลอด เช่น จะต่อเติมบ้าน จะให้คนในบ้านออกความคิดเห็นและหาข้อสรุปว่า ควรใช้สีอะไร ไม้อะไร หลังคาแบบไหน
- มีสติในการแก้ไขปัญหามากขึ้น เมื่อก่อนใช้แต่อารมณ์
- มีการวางแผนการทำงานในทีม
- เข้าใจกันมากขึ้น มองเห็นปัญหาร่วมกัน

ชุมชน

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้รับเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อข้าวจากประธานสหกรณ์ ชาวไร่สับปะรดสามร้อยยอด แต่ด้วยสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันมีความผันผวน ราคาข้าวเปลือกที่มีการรับซื้อจึงมีการขึ้น - ลงตลอดเวลาส่งผลให้การรับซื้อข้าวประสบภาวะขาดทุน ทางแกนนำชุมชนจึงไม่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนจากสหกรณ์ต่อ แต่จากการดำเนินงานวิจัย ที่มุ่งเน้นการออกแบบกิจกรรมเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม จากการสร้างความเข้าใจและเก็บข้อมูลชุมชนร่วมกันที่ผ่านมา ส่งผลให้แกนนำชุมชนและนักวิจัยเกิดการรวมตัวสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชาวนา ในพื้นที่และเกิดความมั่นใจ สามารถประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่โดยมีข้อมูลและการสื่อสารที่เป็นระบบ สร้างภาพลักษณ์ทำให้

เกิดความเชื่อถือจากหน่วยงาน และแหล่งทุนต่างๆ แก่นำชุมชนจึงร่วมกันจัดตั้งกลุ่ม “วิสาหกิจชุมชนห้วยขมิ้น” โดยไปจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกับสำนักงานเกษตรอำเภอสามร้อยยอด โดยมีกิจกรรมหลักของกลุ่ม คือการรับซื้อข้าวภายในชุมชนเอง แก้ไขปัญหาการเอาธัญญาหารไปขายจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งการรับซื้อข้าวเปลือกครั้งแรก ผ่านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนห้วยขมิ้น มีสมาชิกทั้งในและนอกชุมชนให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก ทำให้มีผลกำไรในการรับซื้อข้าวเปลือกในฤดูกาลผลิตที่ผ่านมา 20,000 บาท จึงถือเป็นผลจากการใช้กระบวนการจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสร้างรายได้ และสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชนได้ด้วย ตลอดจนเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2552 ประธานสหกรณ์ชาวไร่สับปะรดสามร้อยยอด ได้สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนจำนวนหนึ่งล้านบาท แก่ทีมวิจัยนำไปบริหารจัดการในการรับซื้อข้าวภายในชุมชน เพื่อลดปัญหาการถูกเอาเปรียบที่เกิดขึ้น และเป็นการผลักดันให้เกิดกลุ่มรับซื้อข้าวของชุมชนเอง นอกจากนี้หลังจากที่ดำเนินงานวิจัยไประยะหนึ่ง ชุมชนเริ่มให้ความสนใจในสิ่งที่ทีมทำ แต่ยังไม่พบความเปลี่ยนแปลงมากนัก

5.2.3 กระบวนการมีส่วนร่วมกับการขับเคลื่อนงานวิจัยในพื้นที่

ทีมวิจัยเริ่มจากการชวนทีมที่เห็นความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นมาร่วมพูดคุย ควบคู่กับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจในการรับซื้อข้าวจากกลุ่มชาวนาด้วยกัน ทำให้ได้ข้อมูลในระดับหนึ่ง และเมื่อทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องปากท้องจากการขายข้าวร่วมด้วย ทำให้มีผู้เข้าร่วมงานและแลกเปลี่ยนผ่านการรับซื้อข้าว แต่เมื่อถึงฤดูกาลรับซื้อข้าวทีมวิจัยต้องมีการพบปะในกลุ่มวิสาหกิจ จึงไม่ได้ทำงานวิจัยตามแผนงานที่ระบุไว้ ประกอบกับทีมวิจัยที่ทำหน้าที่บันทึกผลออกไป ทำให้การดำเนินงานล่าช้ากว่ากำหนด นอกจากนี้การรื้อฟื้นประเพณีวัดเทียมเกวียนในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2553 ซึ่งเป็นวันทอดกฐินและประเพณีเป็นหัวใจของชาวนาที่ทำนาในพื้นที่นี้ ทำให้ชาวบ้านมีความสุขและเข้าร่วมบอกเล่าเรื่องราวในอดีตและประวัติศาสตร์ชุมชน ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน และสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า การสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนและผู้นำท้องถิ่นรับรู้กระบวนการดำเนินงานโครงการยังไม่ดีพอ จึงขาดการมีส่วนร่วม เพราะว่าคนในชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญของการนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

5.3 ปัญหาการวิจัย

- คนมาร่วมพูดคุยไม่พร้อมกัน เนื่องจากมีภารกิจและอาชีพที่แตกต่างกัน
- เกรงใจกัน ไม่กล้าพูด และไม่สามารถเชื่อมโยงคำพูดได้
- บันทึกไม่ได้ และขาดการบันทึกเนื่องจากคนที่ทำหน้าที่บันทึกในทีมออกจากทีม ทีมวิจัยบางคนไม่ถนัดการจดบันทึกการประชุม ทำให้ข้อมูลสูญหายระหว่างการดำเนินการวิจัย
- การทำงานของนักวิจัยไม่ต่อเนื่อง ประกอบกับคนในทีมวิจัยลดลง จึงทำให้การดำเนินงานของทีมวิจัยล่าช้าออกไปมาก
- การสื่อสารการทำงานของทีมวิจัยให้คนในชุมชนเข้าใจได้ยาก ส่วนมากยังไม่เข้าใจ
- เวลาในการทำงานของคนในชุมชนและทีมงานยังไม่ตรงกัน
- ยังไม่มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงและสภาพเศรษฐกิจ จึงทำให้คนละทิ้งถิ่นเกิดเพื่อไปขายแรงงานกันมากขึ้น และการรวมตัวของคนในชุมชนลดลง

- การถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้นำยังทำได้ยาก จึงขาดแนวร่วมในการทำงาน

5.4 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน นโยบาย และการวิจัยในอนาคต

5.4.1 ทีมวิจัย

- การทำงานของทีมวิจัยอาจไม่ตรงกับแผนงานที่ระบุไว้ตามลำดับ เนื่องจากมีปัจจัยเงื่อนไขเรื่อง การประกอบอาชีพที่เป็นช่วงเวลา เช่น การทำนา การเปิดลานข้าว เป็นต้น ดังนั้นควรมีการปรับ กระบวนการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในพื้นที่
- ควรหาคนทำบันทึกหรือขอความร่วมมือจากหน่วยงานในการบันทึกหรือจากเยาวชนในชุมชน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนได้ครอบคลุมทุกด้าน
- ควรขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานพัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอ ชลประทาน อสม. อปท. ผู้นำชุมชน ในการสนับสนุนและถ่ายทอดองค์ความรู้ของทีมไปสู่ ชุมชน

5.4.2 ทีมประสานงาน

- พี่เลี้ยงควรมาตามหนุนเสริมทีมวิจัยตามที่ได้นัดหมายไว้ และเพิ่มเวลาในการลงพื้นที่อย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง
- พี่เลี้ยงควรช่วยสนับสนุนชี้แนะ และประสานงานกับหน่วยงานในบางครั้ง

5.4.3 สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ควรยืดหยุ่นเรื่องเวลาในการทำโครงการ เนื่องจากกระหว่างการดำเนิน โครงการ มีการปรับทีมวิจัยทั้งปรับเข้าและออกของทีมวิจัย ทำให้ต้องใช้เวลาในการสร้างความ เข้าใจและสร้างกระบวนการเรียนรู้กับทีมวิจัยใหม่ รวมทั้งทีมวิจัยต้องมีการฝึกในการดำรงชีพ เป็นหลัก

ภาคผนวก

โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.
ประจวบคีรีขันธ์ มีภาคผนวก ดังนี้

- ก. สรุปรายงานการประชุม
- ข. ภาพกิจกรรมของโครงการ

ก. สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุม เวทีสร้างความเข้าใจ
โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 18 ตุลาคม 2552 เวลา 16.00น. - 18.00น.

ณ บ้านหัวหน้าโครงการ ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
2. นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์
3. นายพิเชษฐ์ หรั่งเพชร
4. นางบุญเลียม แก้วกันท์
5. นายธวัฒน์ งามดี
6. นายบุญยั้ง แก้วกันท์
7. นายสมควร กรดทอง
8. นายสุุดใจ หน่อพันธ์
9. นายจำปา อภิรักษ์ชัยพร

เริ่มประชุมเวลา 16.00น.

คุณชัชมนันท์ มณีศรีขำ ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม นำเสนอว่า สกว. คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจัดตั้งโดย พระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการวิจัย พ.ศ.2535 มีฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐ ที่อยู่นอกระบบราชการ ในกำกับสำนักนายกรัฐมนตรี มีหน้าที่สนับสนุนให้ชุมชนทำงานวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งหลักการสำคัญคือ โจทย์ต้องมาจากชาวบ้าน และชาวบ้านเป็นทีมวิจัย สกว. มีเป้าหมาย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และสามารถจัดการกับปัญหานั้นได้

ต่อจากนั้นทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนกันถึงการทำงานวิจัยในครั้งนี้ว่า เราจะทำงานนี้ร่วมกันเพื่อพัฒนาตัวเองพร้อมกับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต่อการทำนาข้าวของชุมชนเราโดยเราได้ของงบประมาณจาก สกว.เพื่อนำมาทำงาน ต่อไปเราจะเจอกัน และพูดคุยกันบ่อยขึ้น

➤ **ถอดบทเรียนจากการจัดเวที**

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมพี่เลี้ยงและทีมวิจัยเปิดเวทีชี้แจงว่า ทำไมถึงต้องทำโครงการ ทำแล้วได้อะไร และที่มาของโครงการ

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้รับทราบความเป็นมาของ สกว. และวิธีการทำงาน รวมทั้งชุมชนรับทราบว่าจะมีการดำเนินงานของโครงการในพื้นที่

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การสร้างความเข้าใจร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้น โครงการ จะสามารถช่วยสร้างการมีส่วนร่วมและความร่วมมือในการทำงาน

ปิดประชุมเวลา 18.00น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมวางแผนเวทีสร้างความเข้าใจระดับชุมชน
โครงการระบบการทำน้ำที่เหมะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 4 พฤศจิกายน 2552 เวลา 19.00น. - 20.30น.

ณ บ้านหัวหน้าโครงการ ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
2. นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์
3. นายชอดชาย พิมพ์เสถียม
4. นายอำนาจ รวดเร็ว
5. นางบุญเลียม แก้วกันท์
6. นายธวัฒน์ งามดี
7. นายบุญยั้ง แก้วกันท์
8. นายละมัย นาคโต
9. นายบุญเลิศ นาคโต
10. นายคมสันต์ อภิรักษ์ชัยพร
11. น.ส.อรทัย ชูจิต

เริ่มประชุมเวลา 19.00น.

คุณบุญยั้ง แก้วกันท์ ทีมวิจัยโครงการการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตของชุมชนเพื่อลดผลกระทบจากช้างกินพืชไร่นำเสนอว่า การจัดเวทีสร้างความเข้าใจเป็นเวทีที่สำคัญอีกหนึ่งเวทีที่ต้องทำ เพราะถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเริ่มทำงานในพื้นที่ และทีมคิดว่าการจัดเวทีควรเป็นรูปแบบใดที่จะทำให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจในการทำโครงการนี้

ทีมวิจัยร่วมกันแลกเปลี่ยนถึงเหตุและปัจจัยต่างๆ ของการเปิดเวทีในชุมชนครั้งนี้ได้ข้อสรุปกันว่าจัดเวทีที่ศาลากลางหมู่บ้านในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2552 เพราะสะดวก เป็นจุดเด่น (อยู่กลางชุมชน) เป็นทางที่คนส่วนใหญ่ผ่านไปมา สามารถเรียกความสนใจได้

คุณบุญยั้ง แก้วกันท์ กล่าวว่า วิธีการที่จะชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมกับเวทีสร้างความเข้าใจได้อย่างไร

ทีมวิจัยได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนวิธีการนำเสนอโครงการวิจัยโดยการตั้งประเด็นที่จะชี้แจงดังนี้

- ทำไมถึงต้องทำโครงการ
- ทำแล้วได้อะไร
- ที่มาของโครงการ

คุณบุญยั้ง แก้วกันท์ กล่าวว่า อยากให้ทีมลองทบทวนความคาดหวังของคนในทีมวิจัยว่ามีใครคาดหวังอะไรกับการจัดเวทีสร้างความเข้าใจในครั้งนี้บ้าง

ทีมวิจัยได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคาดหวังของแต่ละคนออกมาดังนี้

- หวังว่าจะมีผู้มาเข้าร่วมสักประมาณ 20 คน
- คาดว่าจะสร้างความเข้าใจแก่ผู้เข้าร่วมได้

ที่ประชุมได้ร่วมกันวิเคราะห์เหตุการณ์ที่ผ่านมาถึงสภาพปัญหาต่างๆ ของชุมชนซึ่งคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้ช่วยตัวเองก่อน มีแต่คิดว่าจะให้ภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว จึงทำให้ปัญหาเกิดค้างคาจนสะสมมากขึ้น นัดหมายครั้งต่อไปวันที่ 7 พฤศจิกายน 2552

➤ **ถอดบทเรียนจากการทำกิจกรรม**

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยเปิดเวทีชี้แจงว่า ทำไมถึงต้องทำโครงการ ทำแล้วได้อะไร และที่มาของโครงการ จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ผลการดำเนินงาน

หลังจากที่สอบถามผู้เข้าร่วมในวันนั้นบางคนก็บอกไม่รู้เรื่องบ้าง งงบ้าง แต่ก็มีส่วนที่อยากจะเข้าเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบนี้อีก เพราะไม่เคยเห็นการจัดเวทีแบบนี้ที่ผ่านมาการประชุมในชุมชนจะไปนั่งฟังเพียงอย่างเดียวมาที่นี้จะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนด้วย

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

- a. เรียนรู้การวางแผนการทำงานภายในทีม
- b. เรียนรู้การคัดเลือกสถานที่ให้เหมาะแก่การนั่งพูดคุย
- c. เรียนรู้การตั้งประเด็นคำถามให้เหมาะแก่การพูดคุย
- d. เรียนรู้การวางเป้าหมาย / วัตถุประสงค์ร่วมกัน
- e. เรียนรู้การทำงาน

ปิดประชุมเวลา 20.30น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเวทีสร้างความเข้าใจ
โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 25 มีนาคม 2553 เวลา 18.30น. - 21.30น.

ณ ศาลากลางหมู่บ้านห้วยขมิ้น ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
2. นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์
3. นางสาวมณี บุญเกิด
4. นายพิเชษฐ์ หรั่งเพชร
5. นางสาวหญิง เชื้อชาติ
6. นายยอดชาย พิมพ์แสงยม
7. นายอำนาจ รวดเร็ว
8. นางบุญเลียม แก้วกันท์
9. นายธวัฒน์ งามดี
10. นางละมุด เชื้อปรังค์
11. นายบงการณ แก้วชุม
12. นางอนงค์ นาคโต
13. นางหอ อ่วมประไพ
14. นายบุญยัง แก้วกันท์
15. นายเอกชัย อังกาบ
16. นายละมัย นาคโต

เริ่มประชุมเวลา 18.30น.

นายเอกชัย อังกาบ พี่เลี้ยง กล่าวว่า จากการพูดคุยกันในครั้งนี้แล้วจะเห็นได้ว่าชาวบ้านในชุมชนทำอาชีพการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ แบ่งออกมาคือการทำนา 70 % ซึ่งประสบปัญหาในการทำนาจากการปล่อยน้ำของชลประทานทำให้ผลผลิตเสียหายและไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน วันนี้จึงอยากลองให้ชุมชนลองช่วยกันคิดว่าอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการทำนา และเกี่ยวข้องอย่างไร

ทีมพี่เลี้ยงแจกกระดาษให้กับชาวบ้านที่เข้าร่วม และให้ชาวบ้านช่วยกันระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนกันออกมาโดยการเรียงลำดับได้ดังนี้

1. ชลประทาน - ด้านระบบน้ำ
2. หัวหน้าสายน้ำ - ผู้เปิดประตูน้ำต่อจากชลประทาน
3. นาข้างเคียง - กักเก็บน้ำ
4. โรงสีข้าว - ราคาไม่เที่ยงตรง
5. พ่อค้าคนกลาง - รับซื้อข้าว (กดราคา)
6. ร้านค้าปุ๋ยเคมี - สารเคมีส่งผลต่อผลผลิตและอันตรายต่อตัวเรา

7. รถเกี่ยวข้าว – เป็นเครื่องอำนวยความสะดวก
8. พันธุ์ข้าว – ต้องซื้อ
9. ลูกจ้าง – ทำให้เกิดความสบาย
10. เกษตรอำเภอ – ความรู้ต่างๆ

นายเอกชัย อังคาบ พี่เลี้ยง กล่าวว่า จากการเรียงลำดับจะเห็นได้ว่าเราให้ความสำคัญกับชลประทานเป็นอย่างมาก เพราะการทำงานจะต้องใช้น้ำเป็นปัจจัยสำคัญ แต่ในขณะเดียวกันสิ่งที่เกี่ยวข้องที่เหลืก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน อยากให้ลองมองว่าชลประทานเป็นแหล่งน้ำเพียงที่เดียวหรือไม่

ชาวบ้านบอกว่าแหล่งน้ำมีจากหลายแห่งก็จริง แต่แหล่งที่สร้างปัญหานั้นมาจากน้ำชลประทาน เพราะว่าชลประทานปล่อยน้ำไม่ตรงต่อความต้องการของชาวนาและชาวบ้านที่ทำการเกษตร มากเกินไปน้อยเกินไป ส่งผลข้าวออกดอกผิดปกติ (คือฤดูหนาว) จึงทำให้ผลผลิตเสียหาย ส่วนการปล่อยเร็วเกินไป ช้ำเกินไป ส่งผลให้ข้าวแก่หรือสุกไม่ตรงตามฤดูเช่นกัน (คือฤดูฝนปลายปี)

นายเอกชัย อังคาบ พี่เลี้ยง ตั้งคำถามกับชาวบ้านว่าจะทำอย่างไรถ้าสถานการณ์เป็นอย่างนี้ และชลประทานยังไม่เข้าใจระบบการทำงานของเรา

ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนกันว่าจะทำอย่างไรให้ชลประทานเข้าใจชาวนาโดยสรุปคือให้ชลประทานมาร่วมประชุมกับชาวนา

นายบุญยัง แก้วกันท์ ทีมวิจัยโครงการการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตของชุมชนเพื่อลดผลกระทบจากช้างกินพืชไร่ ตั้งคำถามกับชาวบ้านว่า ถ้าให้ชลประทานมาร่วมประชุมกับเราเป็นเรื่องที่เป็นไปได้แต่ใครจะเป็นคนพูด และเรามีข้อมูลอะไรจะทำให้เขาเข้าใจเรา อยากให้ทีมและชาวบ้านทบทวนดูก่อนว่าก่อนที่จะขอให้เขาเข้าร่วมประชุมกับเราเราต้องทำอะไรก่อน

ทีมวิจัยและชาวบ้านร่วมกันแสดงความคิดเห็นและสรุปออกมาได้ว่า เราจะต้องมีข้อมูลของพื้นที่เรา และอาชีพของเรา สิ่งที่เราต้องทำคือ

- สำรวจเส้นทางน้ำ / ทำแผนที่เส้นทางน้ำ
- สำรวจพื้นที่การทำนาในเขตชลประทาน
- ปริมาณการใช้น้ำของแต่ละนา (นาปี - นาปรัง)
- จัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ
- ต้องฝึกความกล้าจะได้กล้าพูดกับชลประทาน

ที่ประชุมมีการแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงเรื่องที่ตนเองจะต้องทำก่อนจะไปพูดคุยกับชลประทาน และให้ความสำคัญกับการทำแผนที่ชุมชนเพราะชาวบ้านคิดว่าเราสามารถย่อสภาพปัญหาให้ทุกคนได้เห็นร่วมกันได้บนแผนที่ และถ้าชุมชนมีข้อมูลคิดว่าการแก้ไขปัญหานั้นจะง่ายขึ้นไม่ต้องรอภาครัฐเพียงอย่างเดียว

ฝากให้ชาวบ้านและทีมวิจัยลองกลับไปวาดแผนที่ชุมชนของตนเองมาและจะได้ช่วยกันเดิมในการประชุมครั้งต่อไป

ถอดบทเรียนจากการทำกิจกรรม

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยชวนผู้เข้าร่วมประชุมพูดคุยถึงภาพรวมการทำงานทั้งหมดและมีสิ่งที่เกี่ยวข้องอะไรบ้าง เพื่อช่วยกำหนดประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการดำเนินงาน

ที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องการสำรวจเส้นทางน้ำ / ทำแผนที่เส้นทางน้ำ การสำรวจพื้นที่การทำนาในเขตชลประทาน ปริมาณการใช้น้ำของแต่ละนา (นาปี - นาปรัง) การจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ และต้องฝึกความกล้าจะได้กล้าพูดกับชลประทาน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

1. การมองภาพรวมของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการทำนาช่วยให้กำหนดประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้
2. การทำแผนที่ชุมชนช่วยสร้างความชัดเจนของบริบทพื้นที่และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน

ปิดประชุมเวลา 21.30น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเวทีทบทวนเรียนรู้และวางแผนการเก็บข้อมูล
โครงการระบบการทำน้ำขาวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 15 พฤษภาคม 2553 เวลา 18.30 น. - 21.30 น.

ณ บ้านหัวหน้าโครงการ ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
2. นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์
3. นายอำนาจ รวดเร็ว
4. นายวัฒนะ งามดี
5. นายบงการณ แก้วชุม
6. นายบุญยัง แก้วกันท์
7. นายเอกชัย อังกาบ
8. นายละมัย นาคโต
9. นายประดิฐ เร่งเจริญ

เริ่มประชุมเวลา 18.30น.

พี่เลี้ยง : จากการดำเนินงานที่ผ่านมาอยากให้ทีมลองทบทวนการดำเนินงานวิจัยที่ผ่านมา ทีมได้เรียนรู้อะไร

ทีมวิจัย : เริ่มจากการทำเวทีสร้างความเข้าใจทีมวิจัยช่วยกันระดมความคิดออกมดังนี้

- เรียนรู้การวางแผนการทำงานภายในทีม
- เรียนรู้การคัดเลือกสถานที่ให้เหมาะแก่การนั่งพูดคุย
- เรียนรู้การตั้งประเด็นคำถามให้เหมาะแก่การพูดคุย
- เรียนรู้การวางเป้าหมาย / วัตถุประสงค์ร่วมกัน
- เรียนรู้การทำงาน

เวทีนี้รู้สึกภูมิใจมากเพราะว่ามีผู้มาเข้าร่วมมากกว่าที่ทีมตั้งเป้าไว้

พี่เลี้ยง : ทีมคิดว่าหลังจากที่จัดเวทีสร้างความเข้าใจในวันนั้นแล้ว ชาวบ้านที่มาเข้าร่วมเข้าใจในสิ่งที่เรานำเสนอหรือไม่

ทีมวิจัย : หลังจากที่เราสอบถามผู้เข้าร่วมในวันนั้นบางคนก็บอกไม่รู้เรื่องบ้าง งงบ้าง แต่ก็มีบางส่วนที่อยากจะเข้าเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบนี้อีก เพราะไม่เคยเห็นการจัดเวทีแบบนี้ที่ผ่านมาการประชุมในชุมชนจะไม่นั่งฟังเพียงอย่างเดียวมาที่นี่จะได้พูดได้คุยด้วย

พี่เลี้ยง : การจัดเวทีครั้งที่ 2 เป็นอย่างไรบ้างทีมได้เรียนรู้อะไร

ทีมวิจัย : ทีมวิจัยช่วยกันระดมสิ่งที่ได้เรียนรู้ดังนี้

- เรียนรู้การหาประเด็นมาพูดคุยมากขึ้น
- เข้าใจการทำเวทีมากขึ้น
- ชาวบ้านเริ่มเข้าใจมากขึ้นจากเดิมดูจากการซักถาม

- พี่เลี้ยง : การจัดเวทีครั้งที่ 3 เป็นอย่างไรบ้างทีมได้เรียนรู้อะไร
- ทีมวิจัย : การจัดเวทีในครั้งนี้ได้ดู สื่อวีดิทัศน์ เรื่องตุ๋นกลาง ตอนที่เราได้รู้สึกรู้ว่าเป็นเรื่องยากเพราะคนส่วนใหญ่ยังยึดติดกับสิ่งเดิมๆ และทำไปตามกระแสของสังคมทุนนิยม แต่การทำให้ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ มากขึ้น
- ได้เข้าใจระบบการทำงานของภาครัฐและของตนเองมากขึ้น
 - เรียนรู้การเพาะพันธุ์ข้าวที่แปลกใหม่ (ในกะละมัง)
- พี่เลี้ยง : จากการทำงานวิจัยที่ผ่านมาเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง
- ทีมวิจัย :
- ได้เพื่อนในการทำงาน แม้ว่าจะเป็นคนละหมู่บ้าน
 - กล้าพูดกล้าแสดงออกมากขึ้น ผิดจากเมื่อก่อนที่เห็นว่าการพูดเป็นเรื่องยาก
 - เรียนรู้การจับประเด็นได้มากขึ้น เข้าใจในสิ่งที่คนอื่นจะสื่อสารมากขึ้น
 - การฟัง และการคิดก็เปลี่ยน เมื่อก่อนจะฟังอะไรไม่ได้นาน และไม่ค่อยคิดตามใครว่าไงเราว่าไง
 - ปัจจุบันไม่ว่าจะทำอะไรจะต้องมีการวางแผนภายในครอบครัวตลอด เช่น จะต่อเติมบ้าน จะให้คนในบ้านออกความคิดเห็นและหาข้อสรุปว่า ควรใช้สีอะไร ไม้อะไร หลังคาแบบไหน
 - มีสติในการแก้ไขปัญหาขึ้น เมื่อก่อนใช้แต่อารมณ์
- ที่ประชุม :
- ที่ประชุมมีการพูดคุยกันถึงเรื่องสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับการประกอบอาชีพเกษตรกร และได้วางแผนการเก็บข้อมูลกันในวันที่ 31 พฤษภาคม 2553 โดยที่ประชุมคิดว่าหน้าจะใช้แผนที่ชุมชนเป็นเครื่องมือในการพูดคุยเพื่อให้ได้ข้อมูลต่างๆ เหตุผลที่เลือกเครื่องมือนี้เพราะ
- ทุกคนเห็นภาพของพื้นที่
 - เป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลง สถานที่สำคัญ แหล่งน้ำ เส้นทางน้ำ ที่ทำกิน อื่นๆ
- ทีมกำหนดกลุ่มเป้าหมายร่วมกันคือ – กลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อข้อมูลในอดีต –วัยทำงาน เพื่อเทียบข้อมูล –เยาวชน – เพื่อเรียนรู้ความเป็นมาจากผู้ใหญ่ และเรียนรู้ความเป็นท้องถิ่น

ปิดประชุมเวลา 21.30น.

นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์
ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมทบทวนเรียนรู้และวางแผนการเก็บข้อมูล
โครงการระบบการทำข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 23 กรกฎาคม 2553 เวลา 16.00น. - 18.00น.

ณ บ้านหัวหน้าโครงการ ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
2. นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์
3. นายพิเชตร หวังเพชร
4. นางบุญเลียม แก้วกันท์
5. นายธวัฒน์ งามดี
6. นายบุญยัง แก้วกันท์
7. นายสมควร กรดทอง
8. นายสุคใจ หน่อพันธ์
9. นายจำปา อภิรักษ์ชัยพร

เริ่มประชุมเวลา 16.00น.

นายบุญยัง แก้วกันท์ ทีมวิจัยโครงการการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตของชุมชนเพื่อลดผลกระทบจากช้างกินพืชไร่นำเสนอว่า การพูดคุยในครั้งนี้จะเป็นการทบทวนในการดำเนินงานก่อนก่อตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน(กลุ่มรับซื้อข้าว) มีความเป็นมาอย่างไร อะไรทำให้เกิดการร่วมตัวกันของทั้ง 5 หมู่บ้านเพื่อตั้งกลุ่มขึ้นมา

ผู้เข้าร่วมประชุมและทีมวิจัยช่วยกันทบทวนปัจจัยที่ทำให้เกิดการร่วมตัวกันของชาวบ้านเพื่อตั้งกลุ่มรับซื้อข้าวในครั้งนี้ เกิดจาก

- การถูกเอาลัดเอาเปรียบจากกลุ่มพ่อค้ารับซื้อข้าว เช่นกคราคา โกงน้ำหนัก
- ต้องการสร้างความสามัคคีในชุมชน
- ต้องการแทรกแซงราคาข้าว
- ช่วยให้ชาวนามีรายได้เพิ่มขึ้น
- เพื่อเรียนรู้กลไกการตลาด

ด้วยเหตุผลและปัจจัยเหล่านี้จึงทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน และลงความเห็นร่วมกันว่าจะเปิดลานเพื่อรับซื้อข้าวเปลือกกันเอง

นายบุญยัง แก้วกันท์ ทีมวิจัยโครงการการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตของชุมชนเพื่อลดผลกระทบจากช้างกินพืชไร่นำเสนอว่า จากการเปิดลานรับซื้อข้าวเปลือกด้วยตนเองที่ผ่านมาพบปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการอย่างไรบ้าง

ผู้เข้าร่วมประชุมและทีมวิจัยช่วยกันทบทวนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการครั้งนี้ว่า

- ตอนช่วงแรกที่เริ่มทำใช้งบจากสหกรณ์มาช่วยในการรับซื้อขายแต่ด้วยเงื่อนงำในเรื่องการจัดการทำให้ชาวบ้านไม่เห็นด้วยจึงออกมาทำเอง และหางบเองในการรับซื้อข้าวแต่ก็ยังดีที่มีการสนับสนุนจากพ่อค้ารับรายใหญ่ให้งบมารับซื้อข้าวเพื่อขายให้แกเขา

- ส่วนในเรื่องของเมล็ดข้าวที่พบคือ มีสีแดง ความชื้นมาก ข้าวเขียว (ข้าวที่ยังไม่แก่เต็มที่) ก็แก้ไขในการให้ราคาลดลงตามความเหมาะสม
- ต้นทุนในเรื่องของรถดักข้าวต้องจ้างวาน
- สภาพอากาศส่งผลให้ต้องคอยเก็บข้าว (ฝนตก)
- คนในทีมและคนนอกบางคนยังไม่เชื่อในเรื่องของการจัดการ
- ราคาข้าวตก
- พ่อค้าซื้อข้าวเข้ามาแทรกแซงราคากับคนที่เข้ามาขายข้าวให้กับลาน
- ปัญหาครอบครัวของแต่ละคน (ความเสียสละเวลาในการมาร่วมดูแลลาน)
- การวางแผนยังไม่ดีพอ

นายบุญยิ่ง แก้วกันท์ ทีมวิจัยโครงการการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตของชุมชนเพื่อลดผลกระทบจากช้างกินพืชไร่นำเสนอว่า จากเหตุการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นทีมวิจัยและชาวบ้านคิดว่าได้เรียนรู้อะไร และรู้สึกอย่างไรบ้างกับสิ่งที่ขึ้นจากการทำงานร่วมกัน

สิ่งที่ได้เรียนรู้

- ได้รู้จักสายพันธุ์ข้าว
- ได้เรียนรู้ปัญหาของชาวนา
- ได้เรียนรู้ระบบการซื้อ – ขาย ข้าว
- ได้เรียนรู้การทำบัญชี
- ได้เรียนรู้การตรวจรับคุณภาพของข้าว
- ได้เรียนรู้การทำงานอย่างมีส่วนร่วม
- ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวนามากขึ้น
- เข้าใจเพื่อนร่วมงานมากขึ้น
- ได้เรียนรู้วิธีการพูดคุยแบบมีส่วนร่วม
- ได้เรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นและแก้ไขปัญหานั้นร่วมกัน

ความรู้สึก

- ภูมิใจที่ได้ร่วมกันทำ
- พอใจในสิ่งที่ทำ
- ดีใจที่หน่วยงานของรัฐช่วยเหลือ
- เหนื่อย
- เครียด
- สบายใจ
- รู้สึกว่าปัญหาเป็นเรื่องไม่น่ากลัว
- ตัวเองมีประโยชน์

ที่ประชุมมีการพูดคุยและตั้งข้อสงสัยว่าทำไมถึงต้องมีการถอดบทเรียนและต้องจดสรุปข้อมูลที่มีการพูดคุยกันไว้ ทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องกันตอบข้อสงสัยว่า การถอดบทเรียนเป็นการสรุปและทบทวนสิ่งที่ทำมา ทั้งสิ่งที่ดี และสิ่งที่ไม่ดี แต่การนำสิ่งที่ไม่ได้มาพูดคุยกันนั้นก็เพื่อนำมาปรับปรุงเพื่อให้ดีขึ้นในการทำการซื้อข้าวเปลือกในครั้งต่อไป

ต่อจากนั้นทีมวิจัยปรึกษาหารือเรื่องการดำเนินงานวิจัยว่าที่ผ่านมาการทำงานเกิดความล่าช้ามา 3 เดือนแล้ว ทีมวิจัยช่วยกันระดมความคิดออกมาว่าจะเริ่มการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์กันก่อน แต่ต้องประสานงานไปยังพี่เลี้ยงเพื่อร่วมวางแผนการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไป

ปิดประชุมเวลา 18.00น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเวทีวางแผนการเก็บข้อมูล
โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 10 สิงหาคม 2553 เวลา 13.00น. - 17.00น.

ณ บ้านเลขที่ 167 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
2. นายละมัย นาคโต
3. นายธวัฒน์ งามดี
4. นายเขื่อน แก้วกันท์
5. นายประกิจ เกดทัด
6. นายประสาท ช้างทอง
7. นายบงการณ แก้วชุม
8. นายประหยัด แก้วกันท์
9. นายบุญเยี่ยม แก้วกันท์
10. นางละมุล เชื้อปรังค์
11. นายเอกชัย อังกาบ

เริ่มประชุมเวลา 13.00น.

พี่เลี้ยง : ชวนทีมวิจัยทบทวนเป้าหมายของการทำงานวิจัย เพื่อให้ทีมวิจัยได้ทบทวนร่วมกัน และกำหนดแนวทางในการดำเนินงานต่อ

ทีมวิจัย : ทีมวิจัยทบทวนเป้าหมายของการทำงานวิจัยในครั้งนี้ คือ

1. เพื่อค้นหาระบบการทำนาข้าวที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
2. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ ระบบการตลาด ต้นทุนการผลิต ระบบการทำนาข้าวตั้งแต่อดีต- ปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อการทำนาข้าว

พี่เลี้ยง : จากการทำงานที่ผ่านมาทีมวิจัยทำงานตามแผนกิจกรรม ในครั้งนี้จะเป็นการประชุมเพื่อวางแผนการทำเวทีเก็บข้อมูล เพื่อให้ตอบเป้าหมายของโครงการและทีม ซึ่งการจัดเวทีสร้างความเข้าใจที่ผ่านมาก็มีข้อมูลหลายอย่างหลุดออกมาบ้างแล้ว แต่ยังไม่มีลึกและสมบูรณ์พอ อยากชวนทีมวิจัยดูว่าการเก็บข้อมูลจะมีประโยชน์กับเราอย่างไร

ทีมวิจัย :

- ทำให้เรารู้ถึงความเป็นมาของชุมชนว่าที่ผ่านมา เป็นอย่างไร
- ทำให้คนในชุมชนมาพูดคุยกัน
- ทำให้คนในชุมชนเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีและไม่ดีของชุมชน และจะได้ช่วยกันแก้ไขสิ่งที่ไม่ดีนั้น
- ลูกหลานเห็นประโยชน์ของการทำนาจากข้อมูล

ลุงเขื่อน : ข้อมูลสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสืบทอดวิถีชีวิตให้แก่เด็กและคนในชุมชนได้ แต่ที่ผ่านมาชุมชนเรามีศูนย์เรียนรู้แต่ไม่มีข้อมูลพวกนี้เลย

ประหยัด : จากการทำโครงการวิจัยช่วง ที่ผ่านมาการเก็บข้อมูลมีความสำคัญมากเพราะจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อตัวเอง โครงการ และคนในชุมชน ในการจะทำการสิ่งต่างๆ ถ้าเรามีข้อมูลจะสามารถตัดสินใจทำสิ่งนั้นได้ง่ายขึ้น แต่การเก็บข้อมูลก็ไม่ใช่เรื่องง่ายเราต้องมีเป้าหมายในการเก็บข้อมูลก่อน

นิจ : เรื่องการเก็บข้อมูลเป็นเรื่องที่ทีมยังคิดไม่ออกว่าจะใช้วิธีใดเพื่อให้ได้ข้อมูลมา แต่ที่คิดไว้คือลงไปตามบ้านและนำเอาข้อมูลที่ได้มาแลกเปลี่ยนในวงประชุมที่จะจัดขึ้น เพื่อให้คนแก่ช่วยกันเติมข้อมูลที่ขาดไป และเป็นการแลกเปลี่ยนกันด้วย อีกวิธีหนึ่งคือการทำแผนที่แต่คิดว่าน่าจะให้ชาวบ้านได้เห็นประโยชน์ของข้อมูลก่อนและถึงจะเริ่มชวนทำแผนที่

พี่เลี้ยง : แล้วทีมวิจัยคิดว่าการเก็บข้อมูลของเราจะใช้วิธีใด ได้บ้าง และทำไมเราถึงรู้เรื่องราวเมื่อสมัยอดีต เราใช้วิธีใดทำไมถึงได้ข้อมูลนั้นมา

ชวัลณ์ : เมื่อก่อนเวลานั่งกินข้าว หรือไปนา พ่อจะเล่าให้ฟังว่าเคยมีใครทำอะไรแถวไหน ข้อมูลออกมาโดยไม่ได้อิงใจ แต่สมัยนี้คนในหมู่บ้านไม่ค่อยมีเวลามาเจอกัน

นิจ : แต่สมัยนี้พ่อแม่ติดละครมากกว่าจะมานั่งคุยกันกับลูก นี่เป็นอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้เวลาในการพูดคุยกันน้อยลง

ทีมวิจัย : เราต้องสอบถามข้อมูลจากผู้สูงอายุภายในชุมชนเพราะเขาจะมีข้อมูลสมัยอดีตเยอะ แต่เด็กหรือชาวบ้านทั่วไปก็จำเป็นในการรับรู้ข้อมูลเหล่านี้ด้วย จะได้เกิดการแลกเปลี่ยนและให้เห็นประโยชน์ของข้อมูลไปด้วย

ลุงเขื่อน : ดีเห็นด้วยเพราะส่วนใหญ่เด็กสมัยนี้ไม่ค่อยสนใจเรื่องในอดีตแล้ว ถ้าเอามานั่งคุยก็จะได้รับรู้ไปด้วย

พี่เลี้ยง : เมื่อทีมเห็นประโยชน์ และที่มาของข้อมูลแล้ว และข้อมูลอะไรบ้างที่เราต้องไปเก็บ และเริ่มพูดคุยในเรื่องอะไร

ประหยัด : จากที่เคยเก็บข้อมูลอาจจะพูดถึงเรื่องส่วนตัวเราบ้าง เช่น ตอนช่วง พ.ศ. นี้ ลุงทำอะไร แล้วมีใครทำอะไรบ้าง

ทีมวิจัย : ทีมวิจัยช่วยกันคิดออกม้างี้

- 1.ทำไมถึงซื้อห้วยขมิ้น
- 2.สภาพพื้นที่ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน เช่น พื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นอย่างไร ใครทำอะไร ทำเท่าไร ทำอย่างไร อื่นๆ
- 3.การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ถนน ไฟฟ้า โรงเรียน วัด อ่างเก็บน้ำ
- 4.อาชีพอดีต – ปัจจุบันมีการทำอะไรบ้าง แล้วทำอย่างไร

ป้ามูล : สมัยนั้นป้ามาอยู่แถวนี้ใช้เกวียนขนของมา แถวนีจะเป็นป่าทั้งหมด การจับจองที่ ก็จะใช้การขุดเป็นร่องน้ำตีกรอบพื้นที่ของตัวเองเพื่อให้คนรู้ว่ามีคนจองแล้ว

พี่เลี้ยง : อย่างข้อมูลที่ป้ามูลเล่านั้นก็มียุทธศาสตร์มากในการเก็บข้อมูลเพราะ การเล่าอดีตของป้ามูลถือว่าเป็นการเปิดหัวใจคนอื่น ๆ ได้เติมได้เล่าต่อ แล้วเวทีในครั้งนี้ใครจะทำอะไรบ้าง

ทีมวิจัย : นิจ – ขึ้นกระดาน
เล็ก – จดบันทึก

ประธานผู้เข้าร่วม – ทีม

ชวนคุย – ทีม

พี่เลี้ยง : ผากทีมลองฝึกจดบันทึกในแต่ละครั้งเพื่อประโยชน์ของทีมเอง และสามารถเอาสิ่งที่จดไปทบทวนได้ ถามความรู้สึกของคนที่เข้าร่วมฟังว่าเป็นอย่างไร

ประกิต : รู้สึกดีที่มีการมาพูดคุยกัน ส่วนตัวเองไม่ค่อยมีเวลามาก จึงไม่ค่อยได้เข้าร่วม แต่เวลามาฟังทุกครั้งกลับไปก็ไปเล่าให้คนในครอบครัวฟังเพราะคิดว่าสิ่งที่พูดคุยกันมีประโยชน์

สถานที่ประชุมครั้งต่อไป ศาลากลางหมู่บ้าน

ปิดประชุมเวลา 17.00น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเวทีเก็บข้อมูลชุมชน
โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 26 สิงหาคม 2553 เวลา 18.00น. - 20.30น.

ณ ศาลาชุมชนห้วยขมิ้น ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
2. นายประยัด แก้วกัณฑ์
3. นางสมหญิง เชื้อชาติ
4. นางดวงเดือน ปิ่นเวหา
5. นางอุบล คำโม
6. นางยุพา สองเมือง
7. นางประทีป หัสคำ
8. นางบุญเต็ม แก้วกัณฑ์
9. นางอนงค์ นาคโต
10. นางนิรมล แซ่ตั้ง
11. นายเกียน ปานเนียม
12. นายศิริ อ่วมประไพ
13. นายจวน อ่วมประไพ
14. นางชูศรี แก้วกัณฑ์
15. นายสำราญ เกิดร่วม
16. นายวันชาติ สาทรัมย์
17. นายอานา จรวดเร็ว
18. นางช่อ อ่วมประไพ
19. นางจำนงค์ พิมพ์แสงี่ยม
20. นางละมุล เชื้อปรางค์
21. นางมณี บุญเกิด
22. นายธวัฒน์ งามดี
23. นายน้อย งามดี
24. นางสนธิ์ เชื้อปรางค์
25. นางโสภา เจียมสกุล
26. นางช้อน เชื้อปรางค์
27. นายประกิต เกตุทัต
28. นายประดิษฐ์ เร่งเจริญ
29. นายชารวี ปุ่มเพชร
30. นายณรงค์ จ้าตัว

31. นางสาวทิพวรรณ ปัญญาหาญ
32. นางสาวกัลย์ลภัส ปัญญาหาญ
33. นายละมัย นาคโต
34. นายเชื่อน แก้วกันท์

เริ่มประชุมเวลา 18.00น.

- พี่เลี้ยง : เริ่มกิจกรรมหลังจากการรับประทานอาหารเย็นโดยการให้ผู้เข้าร่วมประชุมชน ดบมือเตรียมความพร้อม ต่อจากนั้นพี่เลี้ยงและทีมวิจัยตรวจสอบความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมว่ามีใครรู้บ้างว่าวันนี้ทำอะไร
- ชาวบ้าน : บ้างก็บอกมา ประชุม กินข้าว พุดคุย หาวิธีแก้ไขปัญหาการทำนาข้าว
- นายนิจ : วันนี้เราจะมาพุดคุยเรื่องราวของบ้านเราเมื่อในอดีต ว่ามีใครทำอะไรที่ไหน อย่างไร เพราะที่ผ่านมามีคนส่วนใหญ่ในบ้านเราไม่ค่อยรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชนเราเท่าไร วันนี้จึงอยากให้เราช่วยกันแลกเปลี่ยนเพื่อจะได้รู้ความเป็นมาของบ้านเรา (ห้วยขมิ้น)
- ลุงน้อย : ถ้าอยากได้ข้อมูลประวัติศาสตร์ทำไมไม่ไปขอที่จังหวัด
- นายนิจ : สมมุติว่าลุงน้อยเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วลุงเขียนประวัติศาสตร์ไปที่จังหวัดแล้วจังหวัดก็เชื่อแบบนั้น แต่ประวัตินั้นมาจากลุงน้อยเพียงคนเดียวแต่แล้วก็ไม่รู้ว่าถูกต้องทั้งหมดหรือไม่ ดังนั้นจึงอยากให้เราช่วยกันแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงที่สุด แล้วใครรู้บ้างไหมว่าใครเป็นคนกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านเรากลุ่มแรก
- ชาวบ้าน : ไม่รู้ว่าใครเข้ามาก่อน พ.ศ. อะไรจะรู้ก็เพียงที่พ่อแม่เล่าให้ว่าน่าจะเป็น นาย ชด เชื้อปรางค์ ที่หนีคดีมาจากเพชรบุรี และคนส่วนใหญ่มาจากเพชรบุรีทั้งนั้น
- นายนิจ : แล้วชื่อของหมู่บ้านเราทำไมถึงชื่อว่า ห้วยขมิ้น แล้วตั้งหมู่บ้านเมื่อไร ใครเป็นคนตั้งชื่อ
- ลุงน้อย : ชื่อหมู่บ้านน่าจะมาจากคนหมู่บ้านสามกระทาย เพราะเมื่อก่อนคนที่หมู่บ้านนี้จะมาหาขมิ้นบริเวณนี้ อยู่บ่อยๆ เนื่องจากบริเวณนี้มีขมิ้นเยอะและอยู่ติดลำห้วย จึงตั้งชื่อบริเวณนี้ว่าห้วยขมิ้น
- นายนิจ : แล้วสภาพพื้นที่บริเวณนี้เมื่อก่อนเป็นอย่างไร
- ชาวบ้าน : เมื่อก่อนแถวนี้เป็นป่าดงดิบมีต้นไม้หลากหลายชนิด เช่น ต้นเขลง ต้นไผ่ป่า มะกอกป่า มะค่าลิง เป็นต้น
- พี่เลี้ยง : เมื่อก่อนแหล่งน้ำบริเวณนี้มีเพียงห้วยขมิ้นเพียงที่เดียวหรือ มีที่อื่นอีกไหม
- ชาวบ้าน : มีเยอะ เช่น หนองจักจั่น หนองกระทม สระลำเจียก และสระนอก
- นายนิจ : สระนอกได้มาได้ยังไง
- ชาวบ้าน : เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ได้รับการบริจาคโดยพ่อคุณสาย คนในหมู่บ้านจึงร่วมตัวกันเพื่อช่วยกันขุดเมื่อร้อยกว่าปีมาแล้ว
- นายนิจ : มีใครพอจำได้ไหมว่าความเจริญเข้ามาภายในหมู่บ้านห้วยขมิ้นเมื่อใด เช่น ไฟฟ้า ถนน น้ำประปา เป็นต้น
- นายศิริ : ไฟฟ้าเข้ามาในชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2517 และน้ำประปามีประมาณปี พ.ศ. 2520 ซึ่งพระครูประดิษฐ์นวก วัตรวิมลคุณ สามร้อยยอด เป็นผู้นำไฟฟ้า และน้ำประปา และเป็นผู้ออกงบประมาณให้ก่อน และชาวบ้านมาผ่อนทีหลัง
- นายนิจ : สถานที่สำคัญในหมู่บ้านเรามีตรงไหนบ้าง

- ชาวบ้าน : -วัดศรีศกฏสามร้อยยอดย้ายมาก่อตั้งใหม่ พ.ศ. 2482 (สถานที่เก่าจำไม่ได้)
 -โรงเรียนบ้านสามร้อยยอดนายบุญรักษ์สร้างให้ เมื่อปี พ.ศ. 2485 เปิดสอนในระดับ ป.1 – ป.4
- นางประสิทธิ์ : สมัยนั้นมีครูแค่ 4 คนเท่านั้น คือ ครูเต็ม ครูหรั่ง ครูสังเวียน และครูเข้ม
- พี่เลี้ยง : การเปิดเวทีในวันนี้เรารู้ไหมว่าทำไมเขาถึงชวนคุยแต่เรื่องเก่าๆในอดีต คุยแล้วรู้สึกอย่างไร และได้
 อะไรบ้าง
- ชาวบ้าน : -ได้รู้เรื่องประวัติของชุมชนที่ไม่เคยรู้มาก่อน
 -ได้รู้ว่ามีคนโกหกให้ฟัง
 -ดีได้มาพูดคุยกัน
- พี่เลี้ยง : วันนี้พวกเราใช้เวลามาพอสมควรแล้ว และการจัดเวทีแบบนี้คงยังต้องมีอีกหลายครั้ง แล้วในครั้ง
 ต่อไปเราจะนัดมาพูดคุยกันใหม่วันนี้ต้องขอขอบคุณทุกท่านมาก แล้วพบกันอีกครั้งต่อไป

ถอดบทเรียนการทำงาน

หลังจากการประชุมเสร็จสิ้นทีมวิจัยนั่งล้อมวงกันเพื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในช่วงที่ทำงาน เพื่อหาจุดอ่อน และ
 จุดแข็ง มาปรับในการทำเวทีในครั้งต่อไป

จุดแข็ง

- ทีมมีการวางแผนได้ดี
- ชาวบ้านมาเข้าร่วมจำนวนมาก
- ชาวบ้านแลกเปลี่ยนดี
- การประสานงานของทีมทำได้ดี

จุดอ่อน

- ทีมวิจัยไม่ค่อยพูด – ถาม
- ทีมเน้นเรื่องข้อมูลมากเกินไป
- คนนำคุยห่างกระดานมากเกินไป
- เวทีใหญ่ทำให้การพูดคุยของคนในวงแบ่งเป็นกลุ่มย่อย
- คนเข้าร่วมจำนวนมาก ที่นั่งไม่พอ ทำให้มีแถวสองเลยทำให้คนรอบนอกไม่ค่อยสนใจ

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยใช้วิธีการตั้งคำถามถึงสถานที่ต่างๆ ในหมู่บ้านตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน ได้แก่ ชื่อสถานที่ โรงเรียน เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ความเป็นมาและสภาพพื้นที่ตั้งแต่อดีต – ปัจจุบันบางส่วน ซึ่งต้องเก็บรวบรวม
 เพิ่มเติม เพื่อให้ข้อมูลที่ครบถ้วน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

ทีมวิจัยต้องปรับปรุงเรื่องการพูด – การถาม ชวนพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่มุ่งเน้นเรื่องข้อมูลมากเกินไป
 จนไม่เกิดการเรียนรู้ในเวที และต้องสร้างความสนใจในเวทีให้เป็นหนึ่งเดียว อย่าแบ่งกันพูดคุยเป็นกลุ่มย่อย จะทำให้
 ไม่ได้ฟังเพื่อนพูดในประเด็นสำคัญและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน

ปิดประชุมเวลา 20.30 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมวางแผนการเก็บข้อมูลชุมชน
โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 21 กันยายน 2553 เวลา 13.00น. - 16.30น.
ณ บ้านหัวหน้าโครงการ ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
2. นายศิริ อ่วมประไพ
3. นายสำราญ เกิดร่วม
4. นายวันชาติ สาหร่าย
5. นายอานา จรวดเร็ว
6. นางมณี บุญเกิด
7. นายละมัย นาคโต
8. นายเอกชัย อังกาบ
9. นายบงการณ แก้วชุม

เริ่มประชุมเวลา 13.00น.

- พี่เลี้ยง : ให้ทีมวิจัยดูวิดีโอเรื่อง ลี้นาลีนชาติ ซึ่งมีเนื้อหา วิจารณ์การประกอบอาชีพของคนในสมัยอดีตเกี่ยวกับการทำนาของชาวอีสาน ที่มีผู้คนพึ่งพาอาศัยกัน ดำเนินชีวิตบนประเพณีวัฒนธรรมจนถึงในยุคปัจจุบันที่มีการทำนาเพื่อตอบสนองความต้องการของภาคการตลาด และเน้นการส่งบุตรหลานเรียนต่อ และเข้าทำงานโรงงาน
- ทีมวิจัย : หลังจากดูวิดีโอแล้วมีความรู้สึกได้ว่า ดีใจที่ได้เห็นคนทำนาอีกหลายที่ที่มีการทำนาเพื่อกินมากกว่าขาย และยังคงความเป็นวิถีชีวิตของชาวนาได้อยู่ ทีมเองก็อยากให้ทีมวิจัยที่ไม่ได้มาในวันนี้ และคนในหมู่บ้านได้ดูวิดีโอนี้บ้าง เพื่อจะได้เกิดแรงบันดาลใจ ในการเข้าร่วมพูดคุยกับโครงการวิจัยมากกว่านี้
- พี่เลี้ยง : ชวนทีมวิจัยทบทวนเวทีการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2553 ที่ผ่านมา ว่าเป็นอย่างไรบ้าง
- ทีมวิจัย : คิดว่าได้ข้อมูลเยอะเหมือนกัน แต่การพูดคุยยังไม่เป็นระบบ ทีมเองก็ยังช่วยกันไม่ได้เต็มที่
- เล็ก : ตัวเองยังกลัวไม่ค่อยกล้าพูด แต่อยากลองพูดบ้าง
- นายนิจ : คิดว่าเวทีครั้งต่อไปเราภายในทีมคงต้องผลัดเปลี่ยน กันเป็นคนนำพูดคุยและฝึกการตั้งคำถามให้มากกว่านี้
- ทีมวิจัย : วันนั้นที่เห็นคือชาวบ้านมากันเยอะมาก และหลังจากการจัดเวทีที่ผ่านมา มีหลายคนที่เดินผ่านไปผ่านมาแล้วถามว่าเมื่อไหร่จะจัดการพูดคุยอีก เขาไปหาข้อมูลมาแล้ว ทำให้ทีมมีกำลังใจในการทำงานเพิ่มขึ้นอีก

- พี่เลี้ยง : เราลองมาวางแผนดูใหม่ว่าการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ ครั้งต่อไปของเราจะจัดแบบใด และพูดคุยเรื่องอะไรบ้าง
- ทีมวิจัย : จากที่เห็นเวทีที่ผ่านมาคนมาเยอะ ทำให้เราพูดคุยได้ไม่ทั่วถึง และเราก็ติดกรอบคำถามมุ่งเอาข้อมูลมากจนเกินไป ครั้งนี้เราน่าจะลอง ไปจัดเป็นตามบ้านดู เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายคุ้นเคยกับการพูดคุยในลักษณะแบบนี้ด้วย น่าจะเป็นวิธีที่ดี หลังจากที่เรাজัดเวทีเล็กๆ แล้วก็ให้นำเอาข้อมูลมารวมกัน และจัดเวทีใหญ่อีกครั้งเพื่อให้เป็นการตรวจสอบข้อมูล และรับทราบข้อมูลร่วมกันด้วย
- พี่เลี้ยง : ถ้าคิดว่าเป็นอย่างนั้นเราจะต้องเตรียมอะไรบ้าง
- ทีมวิจัย : สิ่งที่ต้องเตรียมคือ ความพร้อมของตนเอง ครั้งต่อไปจะให้ทีมผลัดกันนำคุย จะได้ฝึกไปด้วย เราจะใช้วิธีการบันทึกเสียงเพื่อให้ผู้สูงอายุพูดคุยโดยไม่ต้องสนใจการจดลงกระดาษแต่เราจะมีคนจับประเด็นการพูดคุยไปด้วย

ปิดประชุมเวลา 20.30 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเวทีวางแผนเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์
โครงการระบบการทำข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 7 ตุลาคม 2553 เวลา 18.30น. - 21.30น.

ณ ศาลาวัดสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. พระครูปัญญา ชาญกรณ
2. ค.ต.ราพีง อินทร์จันทร์
3. นายประหัด งามดี
4. นายวินัย เอี่ยมสะอาด
5. นายละมัย นาคโต
6. นายเขื่อน แก้วกันท์
7. นายมนตรี ชัยกลัดแก้ว
8. นายนิคม พ่วงสำราญ
9. นายพิเชตร หวังเพชร
10. นายหวน แด้มเรืองอิฐ
11. นายอยู่ คงกระเรียน
12. นายชม ปุ่มเพชร
13. นายส่ง สมหมาย
14. นายอำนาจ รวดเร็ว
15. นายสิงห์ จันทรชุกลิน
16. นายชนะศักดิ์ คล้ายสังข์
17. นายประหัด แก้วกันท์
18. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

เริ่มเวลา 18.30น.

ที่มวางแผน

ทีมวิจัยสรุปความคิดเห็นกันว่าหลังจากที่มีการประชุมพูดคุยกันถึงเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชนทำให้ คนในหมู่บ้านเริ่มเห็นความสำคัญเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในสมัยเมื่ออดีตเพิ่มมากขึ้น ทีมวิจัยจึงได้ชวนให้คนในหมู่บ้านจัดงานประกวดวีวเกวียนสวยงามขึ้น ในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2553 ซึ่งเป็นวันทอดกฐินสามัคคีของวัดสามร้อยยอดอยู่แล้ว โดยหวังว่าจะใช้กิจกรรมนี้ เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งพื้นที่ทำงานวิจัย และพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง รวมถึงการนำสัตว์เลี้ยงไปปรับใช้ให้ถูกกับงาน และในสอดคล้องกับวิถีชีวิตควบคู่กับภูมิปัญญาการสร้างพาหนะเดินทางของคนในอดีต

ทีมวิจัยร่วมกันกำหนดประเด็นในการพูดคุยขึ้นดังนี้

1. สถานที่การจัดกิจกรรม
2. คณะกรรมการที่จะตัดสิน
3. กฎ/ระเบียบ/กติกาการเข้าร่วมประกวด
4. เวลาของการประกวด

ที่ประชุมพูดคุยกันถึงเรื่องสถานที่ในการจัดกิจกรรม ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนกันคุณลักษณะของพื้นที่ในการจัดงาน โดยที่ประชุมตั้งคุณสมบัติดังนี้

- สภาพพื้นที่ควรเป็นดิน หรือหญ้าไม่ควรเป็นพื้นที่หินลูกรัง
- มีบริเวณกว้างพอสมควร
- มีที่สำหรับผูกวัว เช่น ต้นไม้

เมื่อที่ประชุมกำหนดคุณสมบัติของสถานที่แล้ว ก็ลงความเห็นกันว่า วัดน่าจะเหมาะสมที่สุดเพราะเป็นสถานที่ที่เอื้อต่อการจัดมากที่สุด จากนั้นที่ประชุมแลกเปลี่ยนกันถึงเป้าหมายของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ ซึ่งต่างคนต่างความคิดเห็นช่วยกันระดมออกมาได้ดังนี้

- เพื่อจัดประกวดแข่งขันวัว
- เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ประเพณีเก่าแก่ของบ้านเรา
- เพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม
- เพื่อฟื้นฟูประเพณีวัวเทียมเกวียน

จากการระดมความคิดเห็นจะมีการแข่งขันออกมาหนึ่งข้อ ในปีแรกไม่ควรมีการแข่งขันเพราะว่า อาจจะไปมีผลต่อความรู้สึกของเจ้าของวัวที่เข้าร่วม และอาจทำให้เกิดความแตกแยกได้ กล่าวคือปีต่อไปจะไม่มีคนเข้าร่วมอีก คิดว่าปีนี้น่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ให้คนทั้งนอกและในชุมชนมากกว่า แต่น่าจะมีของกำนัลให้แก่ผู้เข้าร่วมทุกทีม ที่ประชุมจึงตกลงกันว่ากิจกรรมนี้มีเป้าหมายเพื่อประชาสัมพันธ์และฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมวัวเทียมเกวียน และได้กำหนดกติกา ดังนี้

- สนามแข่งจะมีการปักธงเป็นระยะๆ ถ้าวัวไปโดนจะถูกตัดคะแนน
- ประเภทของวัวที่เข้าร่วม 3 ประเภทคือ
 - วัวเทียมเกวียนเดินเป็นคู่
 - วัวเทียมเกวียน 1 ตัว
 - วัวเทียมเกวียนเดิน 2 ตัว โดยเลือกโดยเลือกตัวที่เดินนำหน้าเป็นตัวแทน

*** การจัดครั้งนี้ใช้ประเภทที่ 1 เป็นต้นแบบ***

แลกเปลี่ยน

ลุงเขื่อน : เพื่อให้กิจกรรมเกิดปัญหาน้อยที่สุด ควรมีการซักซ้อมการเดิน ดูพฤติกรรมของวัว และตรวจสอบความพร้อมของเกวียนก่อน

ที่ประชุม : มีมติให้ วันที่ 9 ตุลาคม 2553 เป็นวันซ้อมวันแรก

ด.ต.ราฟิง : กิจกรรมนี้ควรมีคนที่มีความรู้ และมีความเข้าใจถึงกิจกรรมนี้มาเป็นโฆษก เพื่อให้คนในหมู่บ้านได้เรียนรู้กิจกรรมนี้ไปด้วย เช่น วัวเดินสวยงามเป็นอย่างไร ทำไมเราต้องจัดกิจกรรมแบบนี้ มีที่มาที่ไปอย่างไร เป็นต้น เพราะในหมู่บ้านเราไม่มีกิจกรรมแบบนี้มานานมาแล้ว เด็กรุ่นหลังก็ไม่เคยเห็นแม้แต่เกวียน

นิจ : เห็นด้วยกับข้อเสนอนี้ แต่เราจะไปหาผู้รู้ได้ที่ไหน

ค.ต.ร่าเริง : ผมจะเป็นคนประสานงานให้ แต่ไม่รับประกันว่าจะได้หรือเปล่า

ปิดการประชุม 21.30 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเวทีเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์
โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 5 พฤศจิกายน 2553 เวลา 15.00 – 16.00 น.

ณ วัดสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
2. นายจำปา อภิรักษ์ชัยพร
3. นายอำนาจ รวดเร็ว
4. นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์
5. นายสุุดใจ หน่อพันธ์
6. นายฉลาด ทองใบ
7. นายสุรินทร์ เนียมศรี
8. นายสมควร กรุดทอง
9. นายชำนาญ หนูลุย
10. นายพิเชตร หรั่งเพชร

เริ่มประชุมเวลา 15.00 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร นำเสนอว่า จากที่ไปพูดคุยกับผู้รู้ในชุมชนเล่าว่า ตาซดเป็นคนที่ย้ายมาจากจังหวัดเพชรบุรี และน่าจะเอาวัวประเพณีวัวเทียมเกวียนเข้ามาในหมู่บ้านแรก ก่อนการจัดการแข่งขันวัวเทียมเกวียน มักจะจัดหลังจากฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว เหมือนเก็บการเลี้ยงสัตว์ จะมีการแข่งวิ่งวัวเทียมเกวียน ประเพณีวัวสวย สมัยนั้นจะใช้ของรางวัลเป็นขันและผ้าขาวม้า จะเวียนกันไปตามที่ต่างๆ ที่มีการทำนาทั้งในและนอกจังหวัดเหมือนไปเอาแรงกัน แต่สถานที่แข่งต้องเป็นที่โล่งกว้าง จึงต้องจัดที่วัด วัวจะได้วิ่งได้เต็มที่ อีกอย่างถือว่าการจัดงานเป็นการหาเงินเข้าวัด หมู่สาวสมัยนั้นก็จะได้เจอกันในตามที่ต่างๆ ที่มีการจัดงาน

ทีมวิจัย นำเสนอว่า แล้วเรื่องเกวียนในการแข่งขันนั้นเรารู้จักไหม ถ้ารู้เราจะเริ่มพูดคุยเมื่อไรดี

นายนิจ นำเสนอว่า ถ้าเป็นเรื่องเกวียนคงต้องรอไปถามลุงเขื่อนเพราะมีเขาคนเดียวที่น่าจะรู้เรื่อง และทำเกวียนได้ แต่คงต้องเป็นครั้งต่อไปในการพูดคุย

ทีมวิจัย นำเสนอว่า ครั้งต่อไปเราวางแผนการจัดงานวัวเทียมเกวียนไปพร้อมกันเลย แต่ต้องเชิญนายกเทศบาล และผู้ใหญ่บ้านมาด้วย

ปิดการประชุม เวลา 16.00น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเวทีเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์
โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 7 พฤศจิกายน 2553 เวลา 13.00 – 15.00 น.
ณ วัดสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. พระครูปัญญาธิวกาส
2. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
3. นายบุญยิ่ง แก้วกันท์
4. นายวิรัตน์ พนมบรรจง
5. นายเชื่อน แก้วกันท์
6. นายอยู่ คงกระเรียน
7. นายฉลาด ทองเก่า
8. นายสมชาย พิทักษ์พงไพศาล
9. นายวินัย บุญเกิด
10. นายนิยม พวงสำราญ
11. นายชะลอ คล้ายสังข์
12. นายสนิท สามเกลียว
13. นายพิเชตริ หรั่งเพชร
14. นายมนตร์ชัย กัดัดแก้ว
15. นายอำนาจ รวดเร็ว
16. นายจำลอง เผือกผุด
17. นายสุชาติ สุกิจปानी
18. นายประหัด งามดี
19. นายลำพึง อิทาวิจันทร์
20. นางพรสุนัน ชัมมวิโร
21. นายประหัด แก้วกันท์

เริ่มประชุมเวลา 13.00 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร หัวหน้าโครงการ นำเสนอ ว่าการจัดงานประเพณีวันเทีชมเกวียน เรื่องอาหารการกินเรา
จะใช้งบประมาณของชุมชน แต่เราจะให้แบบอดีตคือการกินข้าวห่อใบบัว เพราะไม่ทำลายธรรมชาติ แต่อยากหาหรือว่าเรา
จะแจกใคร อย่างไรบ้าง

ที่ประชุม นำเสนอว่า เราต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมายว่าเราจะแจกใคร แล้วค่อยหาวิธีในการแจก สมัยก่อนการแจกข้าวจะดูตามจำนวนคนที่เข้าร่วมของแต่ละทีม เพื่อจัดการแจกข้าวได้ไม่มีการเอาเกิน เพราะเราถือว่าทีมที่เอาข้าวมา มาเอาแรงกันเพื่อความสุขสนุกสนานเท่านั้น

ลุงเยื่อน นำเสนอว่า อยากจะแจกหมดทุกคนที่มาพร้อมเพราะคนน่าจะประมาณ 50 คน

ที่ประชุมมีมติว่า ทำข้าวห่อใบบัว แต่ไม่แจกหมดทุกคน แจกเฉพาะทีมที่นำวัวเข้าร่วม

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร นำเสนอว่า เรื่องที่สอง คือ เรื่องเดินที่เราจะเอาเดินกี่หลัง และใครเป็นผู้เปิดงาน

ที่ประชุม นำเสนอว่า ควรให้มีการเปิดในนามชุมชนและวัด คือ ให้หลวงพ่อกับนายกเทศบาลขึ้นเกวียนไปตัดลิบบิ้น เดินที่ก็เอาสองหลัง

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร นำเสนอว่า ปีนี้เราถือว่าเป็นปีเปิดงานให้ทุกคนได้เกิดความสนใจ เพื่อในปีหน้าเราจะได้จัดงานอย่างจริงจัง มีการแข่งขันเต็มรูปแบบ จึงอยากให้ทุกคนช่วยกันคิดว่าครั้งนี้เราจะจัดงานออกมาในรูปแบบใด

ผู้ใหญ่บ้าน นำเสนอว่า จะรับผิดชอบติดต่อเครื่องไฟเอง แต่ใครจะเป็นโฆษก ต้องพูดสำเนียงบ้านเรามันถึงจะมันและสนุก

ที่ประชุม นำเสนอว่า เราจะมีกรป้องกันความปลอดภัยให้กับคนที่ยืนดูไหม เช่น รดมุลนิธิ คนกัน ขอบเขต

นายกเทศบาล นำเสนอว่า จะรับดูแลเรื่องรถกู้ภัยเอง สมัยนั้นตอนที่ใช้เกวียนผมก็ทนเพราะเป็นคนขับเกวียนเอง ตอนนั้นวัวจะต้องมีการฝึกให้เทียมเกวียนก่อนที่จะมีการแข่งขัน และเพื่อให้วัวทำงานเป็น แต่สมัยนี้ไม่มีแล้ว ก็ถือว่าเป็นเรื่องดีที่เรากลับมาฟื้นฟูให้กลับมาอีก

ปิดการประชุมเวลา 15.00น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเวทีศึกษาการทำนาข้าวในปัจจุบัน
โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 เวลา 18.30 – 21.30 น.

ณ ลานตากข้าวบ้านกระทุ่มโพรง ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายจำปา อภิรักษ์ชัยพร
2. นายพิเชตร หวังเพชร
3. นายบุญยิ่ง แก้วกันท์
4. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
5. นายฉลาด ทองใบ
6. นายอภิรักษ์ เสรีสกุลธร
7. นายบุญธรรม แก้วระยิบ
8. นางสาวกร สุขจิตต์
9. นายประหัด งามดี
10. พท.ไพรัช ช่อเทียนทิพย์
11. นายไพศาล ลิชัก
12. นายจำลอง เพื่อกุศล
13. นายสุุดใจ หน่อพันธ์
14. นายสมควร กรุดทอง
15. นายสมภพ นาคโต
16. นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์
17. นายสุวิทย์ เนียมสร
18. นายละมัย นาคโต
19. นางสาวสาริน คุ่มภัย
20. นางสาวนฤมลอุตะเกา
21. นางสาวจินตนา ธรรมเนียมไทย
22. นายพีระพงษ์ หุ่นงาม
23. นายสุจินต์ ช่างดีทอง
24. นายสุชาติ ศุขยแสนอ
25. นายระยอง ศิลาทอง

เริ่มเวลา 18.30น.

ทีม : ที่ท่าตะโกน้ำท่วมโรงสีแต่ละโรงมีข้าวร่วม 100 เกวียน เสียหายต้องเอาไปตาก มีหลายที่เหมือนกันที่ได้รับผลกระทบจากภัยน้ำท่วม

นิจ : แล้วถ้าเราจะเปิดรับซื้อข้าวเราควรเปิดรับซื้อเมื่อไร

ทิม : 15 พ.ย. 2553 น่าจะเปิดรับซื้อได้

นิจ : แต่ไม่อยากให้เราคิดถึงผลกำไรมาก เพราะเป็นช่วงของข้าวนาปีไปไม่ได้ที่จะได้ขนาดนั้นข้าวมันคงทะยอยมาเรื่อยๆ
อีกอย่างเราเพิ่งเริ่มเปิด ได้พินตันก็พอแล้ว ถ้าเราเปิดวันที่ 15 เราจะต้องมาวางแผนร่วมกันว่าเราจะไปติดต่ออะไรที่
ไหนอย่างไร

ทิม : กิโตะเทศบาลน่าจะให้ความช่วยเหลือเราได้

ทิม : เราต้องเดินไฟฟ้า ติดตั้งหม้อไฟด้วย แต่อาจจะต้องเสียค่าใช้จ่ายด้วย ประมาณ 1,500 บาท วันจันทร์ไปติดต่อ
(ผู้ใหญ่หลาดไป)

ทิม : รถตัก น้องเล็กรับไปประสาน

ทิม : เราต้องมีการไหว้ศาลเจ้าที่เจ้าทางด้วย

ปิดการประชุม 21.30 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุม เวทีเก็บข้อมูลระบบการตลาด
โครงการระบบการทำข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 3 ธันวาคม 2553 เวลา 09.30น. - 12.30น.

ณ ศาลาวัดสามร้อยยอด ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายฉลาด ทองใบ
2. นายจำปา อภิรักษ์ชัยพร
3. นายอำนาจ รวดเร็ว
4. นายพิเชตร หวังเพชร
5. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
6. นางกำไร บัวทอง
7. นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์

เริ่มประชุมเวลา 09.30 น.

ที่ประชุมพูดคุยกันถึงเรื่องสถานการณ์แนวโน้มของราคาข้าว ดังนี้

- ฉลาด : นายกสกล ธนผล พ่อค้ารับซื้อข้าวจังหวัดเพชรบุรีขอปรับลดราคาข้าวลงอีก เช่น ข้าวปทุมธานี 1 ชื้อ 8,800 บาท ข้าวขาวจากเดิม 8,300 บาท เหลือ 8,200 บาท เพียง 2 พวง และเที่ยวต่อไป 8,100 เท่านั้น
- จำปา : ถ้าเป็นอย่างนี้เราก็จะขาดทุนทันทีเนื่องจากเราซื้อข้าวในราคาที่ค่อนข้างสูง
- นิจ : ถ้าจะซื้อหรือขายส่วนต่างต้องอยู่ที่ 3 บาทเท่านั้น เพราะถ้าน้อยกว่านี้ลานจะไม่มีกำไร
- จำปา : โทรศัพท์ตามนางกำไร เจ้าของรถตัดข้าว เข้ามาร่วมหารือถึงราคาข้าวที่จังหวัดปทุมธานีมีแนวโน้มเป็นอย่างไร
- กำไร : โทรประสานข้อมูลเพื่อสอบถามข้อมูลราคาข้าวได้คำตอบว่าที่นั่น ลงราคา
- จำปา : ให้กำไร บอกพ่อค้าข้าวที่จังหวัดปทุมรับซื้อข้าวของเราหน่อย
- กำไร : โทรประสานข้อมูลอีกครั้ง แต่ของเขาคัดข้าวราคาสูงอยู่แล้ว ของเรา 8,200 บาท เขาจะขาดทุน
- ฉลาด : ลองติดต่อเสียเถิดแล้วเขาบอกว่าของเขาคัดที่กุยบุรี 8,300 บาท

ที่ประชุมสรุปว่า

ให้นายฉลาดไปติดต่อขายข้าวให้กับเสียเล็ก

วันที่ 8 ธันวาคม 2553

- นิจ : 8.30 น. นายกสกล เจริญผล ได้ติดต่อมาหาบอกว่าจะขอลดราคาข้าวลงอีกให้เหลือ 8,000 บาท ทั้งข้าวที่มีความชื้น และเมล็ดสั้น จึงบอกเขาไปว่าขอเรียกประชุมคณะกรรมการก่อน
- สมศักดิ์ : ถ้าเป็นอย่างนั้นคงต้องปิดลานเพราะว่าตอนนี้เราก็รับซื้อข้าวในราคาต่ำอยู่แล้ว
- พิเชตร : ตอนนี้ลานเรารับซื้อข้าวต่ำกว่าลานอื่นอยู่แล้ว ลานอื่นเขาซื้อมาขายไปเหมือนกันไม่เห็นเขามีปัญหาอะไร ทำไมของเราถึงมีปัญหา

นิจ : ถ้าอย่างนั้นให้ ตลาด ประชานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ไปประสานที่มณฑลเกษตร เจริญผล

วันที่ 11 ธันวาคม 2553

พิเชตร : สถานการณ์ราคาข้าวเปลือกของโรงสีเพชรบุรี อินเตอร์ไรท์ บอกว่าข้าวเต็มสต็อก และรับซื้อได้เพียง 1 คันรถ เท่านั้น (14 ตันกว่า) แต่เรามีข้าวในลานประมาณ 20 ตันกว่า

นิจ : จึงเรียนคณะกรรมการลานขายมาร่วมกันปรึกษาหารือ เพื่อหาแนวทางแก้ไขเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นได้

นิจ : คนได้หารือกับนายสมพงษ์ ซึ่งรู้จักกับนายสนั่นพ่อค้ารับซื้อข้าวเปลือกจังหวัดเพชรบุรี นายสมพงษ์บอกว่าเขา รับซื้อ 8,100 – 8,200 บาท/ตัน

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

รายงานการประชุมเวทีสรุปบทเรียนการทำงาน
โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 21 มกราคม 2554 เวลา 13.30 – 16.30 น.
ณ บ้านเลขที่ 167 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
2. นายทวิช ชูเชิด
3. นายละมัย นาคโต
4. นายสำราญ เกิดร่วม
5. นางอนงค์ นาคโต
6. นางบุญเลียม แก้วกัณฑ์
7. นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์
8. นายบุญเลิศ นาคโต
9. นายบุญยั้ง แก้วกัณฑ์
10. เด็กหญิงวิจิตา อภิรักษ์ชัยพร
11. นายเอกชัย อังคาบ
12. นางสาวชมพูนุช ชูติชูเดช

เริ่มประชุมเวลา 13.30 น.

- นายเอกชัย อังคาบ : หลังจากที่มีการวางแผนการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ ทีมทำอะไรไปแล้วบ้าง
- นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร : ที่ผ่านมานั้นทีมได้แบ่งกันไปพูดคุยกันตามบ้านแต่ไม่ได้จัดเป็นเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน
อย่างเป็นทางการ เจอกันที่ไหนก็ซักถาม
- นายละมัย นาคโต : ข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่เป็นการพูดคุยกันซะมากกว่าไม่ได้จัดบันทึก แต่จำได้ว่าพูดคุยเรื่อง
อะไรไปบ้าง
- นายเอกชัย อังคาบ : ถ้าเป็นเช่นนั้นเราเองต้องถอดเอาข้อมูลในสิ่งที่พูดคุยกันกับชาวบ้านออกมาเพื่อสร้างการ
เรียนรู้กับคนในทีมด้วย
- ทีมวิจัย : ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่าเมื่อประมาณปี พ.ศ.2510 หรือเมื่อ 40 ปีที่แล้วการทำนาต้องรอน้ำฝน
เท่านั้นเราจึงทำนาปี เพื่อเก็บข้าวสารไว้กินเองมากกว่า แต่ก็จะมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของ
กัน สมัยนั้นชาวทะเลจะนำ กะปิ มะพร้าว มะม่วง มาแลกกับข้าวสาร เมื่อถึงเวลาเทศกาล
ตรุษไทย หรือวันสงกรานต์ ชาวบ้านในหมู่บ้านจะเตรียมเงิน หรือข้าวสารเพื่อรอคนมา
เดินเรียรายทำบุญ แต่ก็เริ่มหายไปเมื่อ มีการขายอย่างเป็นทางการ ปัจจุบันการทำนาข้าว
ได้นำจากชลประทานเป็นต้นทุนจึงทำให้มีคนหันมาทำนามากขึ้น และเริ่มมีการขายกัน
เป็นต้น แต่ตอนนั้นการให้ราคาจะเป็นการตั้งมาจากพ่อค้าคนกลาง และมีจำนวนเยอะ

มากแข่งขันกันซื้อข้าวจากชาวนา ต่อมาเริ่มมีการ โกงกิโล และคุณภาพข้าวก็ไม่มี
สิ่งเจือปน

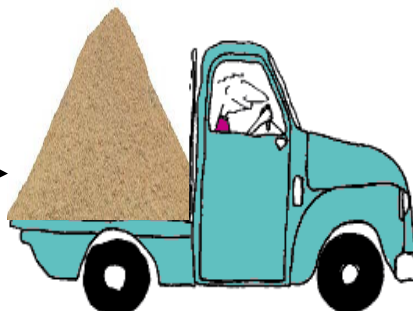
การผลิตข้าวในปัจจุบัน		
ขั้นตอน	วิธีการ	ต้นทุน
1.เตรียมดิน (การทำเทือก)	การเตรียมดินจะใช้เวลาประมาณ 2 วัน เพื่อเตรียมการปลูกข้าว โดยใช้รถไถ คาด	-ค่ารถไถ 500 บาท / ไร่
2.เตรียมพันธุ์ข้าว	การเตรียมพันธุ์ข้าวจะใช้เวลา 3 วัน เพื่อให้ข้าวงอกออกมาเล็กน้อย โดยการนำข้าวเปลือกใส่กระสอบแล้วแช่ไว้ในน้ำ 1 คืน แล้วเทน้ำออกจากนั้นเอาผ้ามาคลุมกระสอบทิ้งไว้อีก 2 คืน	-ค่าพันธุ์ข้าว 500 บาท/ 2.5 ไร่
3.หว่าน	นำข้าวที่ได้จากการที่เตรียมไว้มาหว่านในนาที่เตรียมไว้	-ค่าจ้างหว่าน 40 บาท/ไร่
4. ไขน้ำทิ้ง	ปล่อยน้ำออกหลังจากที่มีการหว่านข้าวเสร็จสิ้น	-
5.คุมหญ้า	ในช่วง 7 วันหลังนั้นจะฉีดยาคุมหญ้า	-ค่ายา 100 บาท/ไร่ -ค่าคนฉีด 100 บาท/ไร่
6.ปล่อยน้ำเข้า	จากนั้น 3 วันปล่อยน้ำเข้านา	-
7.ดูแล	-เมื่อครบ 20 วันนับจากวันหว่านใส่ปุ๋ยเพิ่มแร่ธาตุดิน	-ค่าปุ๋ย 25 กิโล/ 300 บาท/ไร่
	-ฉีดยาตามสถานการณ์	-ค่ายา 500 บาท /ไร่
	-เมื่อครบ 60 วันข้าวจะเริ่มเป็นหางปลาหู จะเริ่มใส่ปุ๋ยแต่งหน้าเพื่อ.....	-10 กิโล/ 200 บาท/ไร่
	-เมื่อครบ 75 วันข้าวจะเริ่มเป็นธง(ลายดวง)จะฉีดฮอร์โมนเพื่อ.....	-ค่าฮอร์โมน 100 บาท/ไร่
	-เมื่อครบ 90 วันข้าวเริ่มออกดอกต้องคอยระวังหนอน ถ้ามีก็จะฉีดยา	-ค่ายา.....
	-เมื่อครบ 115 วัน – 120 วัน จะเริ่มปล่อยน้ำก่อนวันเก็บเกี่ยว 10 วัน	-
8.ระยะเก็บเกี่ยว	-การเก็บเกี่ยวจะจ้างรถมาเกี่ยว	-ค่ารถเกี่ยว 550 บาท/ไร่ -ค่ารถขนข้าว 100 บาท/ตัน

ระบบการตลาดในปัจจุบันเราตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตอนแรกจะเป็นสหกรณ์เข้ามาช่วยเรื่องการจัดการทั้งหมด ทั้งเรื่องงบประมาณ เอกสาร การเงิน แต่ตอนหลังๆมาชุมชนขอออกมาทำเองบริหารจัดการเองตอนแรกก็ไม่ว่าจะทำไม่ได้แต่ก็หาทุนได้จากนายก อบต. ให้ยืมเงินมาทำก่อน



กลุ่มวิสาหกิจ

- ประชุมวางแผนการจัดการกับสมาชิก
- สำรวจข้อมูลข้าว
- จัดระบบการซื้อขาย
- แบ่งบทบาทหน้าที่
- เปิดลาน

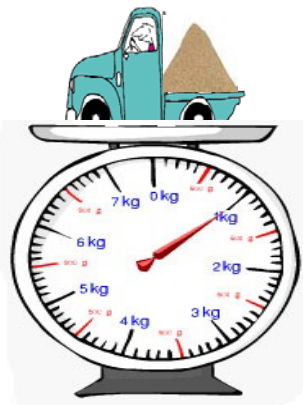


ได้ค่าจ้างเป็นบางครั้ง



พิเชต (ฝ่ายตรวจสอบ)

- ตรวจสอบคุณภาพข้าว
- ตีราคา และเขียนใบราคาให้กับผู้ขาย

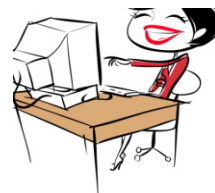


นิจ ประสานโรงสี

ได้ค่าจ้างเป็นบางครั้ง

แอม

- ชั่งข้าว
- ใส่ชื่อ/ใส่ราคา/น้ำหนัก /คิดเป็นเงิน
- ออกใบรายการ

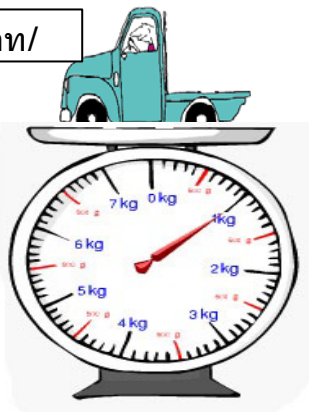


นิจ

- จ่ายเงิน
- ออกใบเสร็จ
- ลงบันทึก



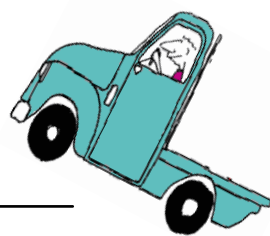
6.000 บาท/



แอม

- ชั่งรถเปล่า
- คิดเป็นเงิน
- ออกใบรายการ

เทข้าวตาก



350-380 บาท/ตัน

70บาท/ตัน



โรงสีมารับซื้อ/ เรานำไปขายเอง

- นายเอกชัย อังกาบ : พี่เลี้ยงทีมวิจัยได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับทีมวิจัยถึงการทำงานที่ผ่านมา มีความก้าวหน้าระดับไหนและอยากให้ทีมวิจัยช่วยทบทวนดูว่าทีมวิจัยได้จัดเวทีสร้างความเข้าใจกี่ครั้งแล้ว
- นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร : การจัดเวทีสร้างความเข้าใจในชุมชนนั้นทีมได้จัดทำเวทีประชุมไม่ต่ำกว่า 10 ครั้ง
- นายเอกชัย อังกาบ : ได้คุยแลกเปลี่ยนให้ทีมวิจัยฟังว่าบันทึกรายงานการประชุมมีเพียง 2 ครั้ง
- นายนิจ อภิรักษ์ชัยพรและทีมวิจัย : ได้ช่วยกันทบทวนถึงสาเหตุของการบันทึกการประชุมว่า เนื่องจากคนที่รับหน้าที่บันทึกการประชุมนั้นเลิกทำโครงการวิจัย จึงไม่มีรายงานการประชุม
- นายเอกชัย อังกาบ : ได้ชวนทีมวิจัยทบทวนการจัดทำเวทีประวัติความเป็นมาของชุมชนว่าได้ทำไปกี่ครั้งแล้ว
- นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร : พูดถึงการทำให้เวทีประวัติศาสตร์ชุมชน ทีมได้ทำเวทีมา 3 ครั้ง และได้พูดคุยเรื่องประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยว 2 ครั้ง
- นายเอกชัย อังกาบ : แลกเปลี่ยนให้ทีมวิจัยทบทวนถึงการเปิดเวทีสร้างความเข้าใจว่าทีมได้เรียนรู้อะไรบ้าง
- ได้เรียนรู้เรื่องการทำวิจัย
 - ได้เรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วม (ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแบ่งปัน)
 - ได้เรียนรู้วิธีการหาข้อมูล
 - ได้เรียนรู้วิธีการเขียน
 - ได้เรียนรู้หลักการพูด
 - ได้เรียนรู้วิธีคลี่คลายปัญหาของแต่ละพื้นที่
 - ได้ความสัมพันธ์ ความสนิทสนม
 - ได้เรียนรู้การวางแผนก่อนทำงาน
- นายเอกชัย อังกาบ : ได้ชวนทีมวิจัยทบทวนแลกเปลี่ยนพูดคุยกับทีมวิจัยถึงความก้าวหน้าของการทำให้เวทีประวัติศาสตร์ชุมชน ทีมได้อะไรบ้างกับการทำให้ที่ผ่านมา
- ได้รู้ความเป็นมาหมู่บ้าน ประวัติศาสตร์ชุมชน ชื่อหมู่บ้าน
 - ได้เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงของอดีต-ปัจจุบัน
 - ได้รู้จักการวางแผนของการทำงานและแบ่งหน้าที่
 - ได้รู้การทำนาในอดีต (ต้องรอแรกนาขวัญก่อนหรือวันพีฆมงคล)
- นายเอกชัย อังกาบ : ทบทวนการทำเวทีศึกษาวิธีการทำนาข้าวไป 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2553 และวันที่ 25 พฤษภาคม 2553 แต่ข้อมูลการทำนาในอดีตยังไม่มีและข้อมูลต้นทุนการผลิตยังไม่พอ หลังจากนั้นพี่เลี้ยงได้แนะนำให้ทีมวิจัยลองทบทวนดูว่าหลังจากการทำวิจัยระยะหนึ่ง ทีมวิจัยเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง
- กล้าได้ตอบ
 - กล้าพูดมากขึ้น
 - มีเหตุผลรับฟังมากขึ้น
 - มีการทบทวนความคิด(ไม่คิดตามกระแสหลัก)
 - วิธีคิดเปลี่ยน (เมื่อก่อนคิดว่าทำมากต้องได้มาก)
- นายเอกชัย อังกาบ : ให้ทีมวิจัยแลกเปลี่ยนทบทวนสภาพปัญหา และอุปสรรคตั้งแต่เข้าร่วมทำวิจัยมีอะไรบ้าง
- คนมาพูดคุยไม่พร้อมกัน

- ไม่กล้าพูด
- บันทึกไม่ค่อยเก่ง
- การทำงานไม่ต่อเนื่อง
- เกรงใจกัน ไม่กล้าพูด
- คนในทีมลดลง
- เชื่อมโยงคำพูดไม่ถูก

นายเอกชัย อังกาบ :

ให้ทีมวิจัยพูดคุยทบทวนว่าตั้งแต่ทำโครงการวิจัยมีใครเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง

- คนในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง
- เทศบาลตำบลไร่เก่า
- เกษตรตำบลไร่เก่า

ในที่ประชุมได้พูดคุยแลกเปลี่ยน ถึงแนวทางการทำงานวิจัยในระยะต่อไป ในที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกันว่า ทีมจะไปศึกษาดูงานก่อน เพื่อเป็นแรงกระตุ้นอาจทำให้ทีมมีพลังเพิ่มขึ้น และจะนัดหมายพูดคุยแลกเปลี่ยนในโอกาสต่อไป

ปิดประชุมเวลา 16.30 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเตรียมความพร้อมศึกษาดูงาน เรื่องการทำนาข้าวปลอดสาร

โครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านสามร้อยยอด

ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 6 มีนาคม 2554 เวลา 13.00 - 15.00น.

ณ บ้านเลขที่ 2/67 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายละมัย นาคโต
2. นายวัฒน งามดี
3. นางสาวบุญเลิศ แก้วกันท์
4. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
5. นายสำราญ เกิดร่วม
6. นายบุญยิ่ง แก้วกันท์
7. นายศิริวัฒน์ คันทารส

เริ่มประชุมเวลา 13.00น.

นายศิริวัฒน์ คันทารส ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ได้ชักชวนทีมวิจัยชาวบ้าน ห้วยขมิ้นทบทวนถึงเป้าหมายของการดูงานมีอยู่สองเรื่อง คือ เป็นการสร้างแรงบันดาลใจในการทำนาข้าวปลอดสารพา และการเสริมสร้างการเรียนรู้ในการทำนาข้าวปลอดสาร ว่ามีความยากง่ายมากน้อยแค่ไหน อยากให้เรียนรู้ดูก่อนแล้ว ค่อยกลับมาตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำ จากนั้นนายศิริวัฒน์ ได้ชวนทีมวิจัยกำหนดวันที่จะไปดูงานเพื่อจะได้กำหนด เป้าหมายในการไปดูงานแต่วันที่ 1 เมษายน 2554 พี่เลี้ยงว่างอยู่ เบื้องต้นทีมวิจัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนกันและกำหนดวัน ไปดูงานกันคือวันที่ 1 เมษายน 2554 จากนั้นได้กำหนดสถานที่ดูงานต่อ

นายศิริวัฒน์ คันทารส ได้พูดให้ทีมวิจัยฟังว่าที่สุพรรณบุรีน่าจะให้การเรียนรู้ในเรื่องของแนวความคิดที่ สมุทรสงครามจะได้เรียนรู้ในเรื่องของกระบวนการทำนา อยากให้ทีมวิจัยลองเลือกดู

นายบุญยิ่ง แก้วกันท์ แลกเปลี่ยนว่าตนเองมีแนวคิดว่าอยากให้ทีมวิจัยไปเรียนรู้กระบวนการทำนาก่อน ใน อนาคตถ้าติดขัดหรือมีปัญหาเรื่องของแนวคิดแล้วค่อยไปดูงานที่สุพรรณบุรี และในที่ประชุมได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะดูที่ สมุทรสงครามก่อน

นายศิริวัฒน์ คันทารส ได้ชวนทีมวิจัยพูดคุยเตรียมความพร้อมไปดูการทำนาข้าวปลอดสารพิษที่สมุทรสงคราม ทีมเตรียมประเด็นที่จะพูดคุยอะไรบ้างถ้าเราถ้าเราจะเตรียมคน 10 คนที่จะไปดูงาน เราจะต้องเตรียมความพร้อมเรื่อง อะไรบ้างแล้วการดูงานครั้งนี้จะนำไปสู่อะไรแล้วทำไมถึงต้องไปดูงาน

นายละมัย นาคโต นักวิจัยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงแนวทางการจัดการทำวิจัยกับคนในชุมชนและคนในทีมวิจัย เริ่มให้ความสนใจน้อยลง

ดังนั้นทีมวิจัยได้ร่วมกันพูดคุยแลกเปลี่ยนถึงวิธี และแนวทางการทำวิจัยจึงได้ข้อสรุปร่วมกันที่จะใช้การศึกษาดูงานข้าวปลอดสารเป็นเครื่องมือในการทำงานวิจัย หลังจากนั้นในที่ประชุมได้ร่วมกันวางแผนการจัดประชุมเตรียมความพร้อมก่อนไปศึกษาดูงานทำนาข้าวปลอดสารวันที่ 31 มีนาคม 2554 ดังนี้

1. ทบทวนของเก่าว่าทีมวิจัยทำงานไปได้ถึงไหน

2. วางแผนเก็บข้อมูล โดยการทดลองทำนาข้าวปลอดสาร(ใช้วิธีการทำนาข้าวแบบในอดีต)
3. เตรียมการศึกษาเรียนรู้นาข้าวปลอดสาร
 - ดูเรื่องอะไรบ้าง (พื้นที่ อาณาเขต จุดเริ่มต้น พันธุ์ข้าวที่ใช้)
 - ใครทำอะไร(คนถามคนบันทึกคนถือเงิน)
 - กำหนดการ

ปิดการประชุมเวลา 15.00น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเตรียมความพร้อมศึกษาดูงาน เรื่องการทำนาข้าวปลอดสาร
โครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านสามร้อยยอด

ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 31 มีนาคม 2554 เวลา 19.00น.-21.00น.

ณ บ้านเลขที่ 2/67 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์
2. นางสาวสรีย์พร บุญเรืองฤทธิ์
3. นายละมัย นาคโต
4. นายธวัฒน์ งามดี
5. นางสาวมณี บุญเกิด
6. นางสาวบุญเลี่ยม แก้วกันท์
7. นางสาวชมพูนุช ชูติชูเดช
8. นายเอกชัย อังกาบ
9. นายบงการณ แก้วชุม
10. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
11. นายบุญอิง แก้วกันท์
12. นายจำรัส กิมฮวย
13. นายชลิต ตรีนิตย์
14. นางละมุล เชื้อปรังค์
15. นายอนงค์ นาคโต
16. นายอนุรักษ์ นางเขียว
17. นายบุญเส นาคโต

เริ่มประชุมเวลา 19.00น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร : ทบทวนกิจกรรมของโครงการซึ่งอยู่ในช่วงกิจกรรมเก็บข้อมูลชุมชนแต่ยังได้ข้อมูลไม่ครบถ้วนยังขาดข้อมูล

- ประวัติศาสตร์วิถีชีวิตและประเพณี
- ระบบและวิธีการทำนาในอดีตถึงปัจจุบัน
- ต้นทุนและการตลาดในช่วงเวลาที่ผ่านมา

จากที่เราทำเวทีที่ผ่านมาผู้เข้าร่วมเริ่มให้ความสนใจน้อยลงดังนั้นทีมวิจัยจึงใช้วิธีการแก้ไขด้วยการไปศึกษาดูงานเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเก็บข้อมูลและเข้าร่วมพูดคุยกันต่อไป

- นายบุญยิ่ง แก้วกันท์ : เราจะไปทำไม แล้วไปดูเพื่ออะไร
- นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร : ดูเพื่อศึกษาระบบการทำนาข้าวของคนในท้องถิ่นเพื่อนำมาปรับที่บ้านของเรา
- นางละมุล เชื้อปรังค์ : เพื่อศึกษาว่าเขาใช้ข้าวนาปีหรือนาปีง
- นายละมัย นาคโต : อยากไปดูและศึกษาวิธีคิด หรือแรงบันดาลใจที่เขาหันมาทำนาปลอดสาร
- นายธวัฒน์ งามดี : อยากไปศึกษาวิธีการทำนาข้าวปลอดสารพิษใช้สารเคมีฆ่าหญ้าหรือไม่
- นายบุญเลิศ นาคโต : อยากรู้เรื่องผลผลิตต่อไร่ ต้นทุนการผลิต ผลกำไร เพื่อเป็นแนวทางในการหาข้อมูลตลาด ต้นทุน วิธีการ
- นางสาวอนงค์ นาคโต : อยากไปดูรูปแบบการทำนาข้าวปลอดสารว่าทำได้จริงหรือไม่
- นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์ : อยากไปดูเพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำนาในท้องถิ่นเพื่อรักษาสุขภาพร่างกายของตนเองที่ได้รับสารพิษมาให้น้อยลง และคนกินข้าวก็จะได้ปลอดภัย
- นายบุญยิ่ง แก้วกันท์ : เป้าหมายของการเรียนรู้ที่จะนำกลับมาปรับใช้กับการทำนาที่บ้านเราแล้วเราไปดูอะไร และถามอะไร

ในที่ประชุมทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนถึงสิ่งที่อยากจะไปเรียนรู้และสอบถามดังนี้

- วิธีการทำนา การเตรียมพื้นที่
- วิธีการ และกระบวนการหมักปุ๋ย หมักยา
- สภาพสิ่งแวดล้อม
- ระบบน้ำเพื่อมาปรับใช้กับพื้นที่บ้านเรา
- แนวคิดในการทำข้าวปลอดสาร(จุดเริ่มต้น)
- กระบวนการแปรรูป
- การตลาด การขายผลผลิต
- ช่วงระยะเวลาที่ทำนาโรคของข้าวแมลงการป้องกัน
- ผลผลิตต่อไร่ ต้นทุนต่อไร่ กำไรต่อไร่
- พันธุ์ข้าวที่ใช้ทำนาปลอดสาร
- การตลาดของข้าวแต่ละชนิด/การแยกแยะแมลงดีแมลงร้าย
- วิธีการตัดพันธุ์ข้าว ที่มาของพันธุ์ข้าว

นายบุญยิ่ง แก้วกันท์ : การเตรียมพร้อมการดูงานควรต้องมีการจัดแบ่งหน้าที่กำหนดการดูงาน
แบ่งหน้าที่

วันที่ 30 มีนาคม 2554 เบิกเงินมา 30,000 บาท

ถือเงิน นางสาวบุญเยี่ยม แก้วกันท์

จดบันทึก นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์

ต้องคำถาม ทั้งทีม

ติดต่อประสานงาน นางสาวอนงค์ นาคโต

กำหนดการ

07.00น. เดินทาง
09.00น. ถึงสถานที่จัดงาน
09.30น. ดูสภาพพื้นที่
10.30น. แลกเปลี่ยนเรียนรู้
12.00น. อาหารเที่ยง
13.00น. ดูงานแปรรูป
14.00น. เดินทางกลับ

หมายเหตุ อาจเปลี่ยนแปลงได้

หลังจากนั้นในเวทีได้มีการแลกเปลี่ยนถึงวันที่จะถอดบทเรียนหลังจากกลับมาดูงาน และได้ข้อสรุปร่วมกันคือ วันที่ 8 เมษายน 2554 สถานที่จะแจ้งให้ทราบอีกครั้ง

ปิดการประชุมเวลา 21.00น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเวทีถอดบทเรียนการศึกษาดูงาน / วางแผนการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์

โครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านสามร้อยยอด

ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2554 เวลา 13.00 – 17.00 น.

ณ หอประชุมชนห้วยขมิ้น ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายสมศักดิ์ บุญเรืองฤทธิ์
2. นายธวัฒน์ งามดี
3. นางสาวสุรีย์พร บุญเรืองฤทธิ์
4. นางละมุล เชื้อปรางค์
5. นางสาวบุญเลียม แก้วกัณฑ์
6. นางสาวอนงค์ นาคโต
7. นางละออง เชื้อปรางค์
8. นางหนึ่ง เชื้อปรางค์
9. นายบุญเลิศ นาคโต
10. นายสำราญ เกิดรวม
11. นายอนุรักษ บางเขียว
12. นายละมัย นาคโต
13. นายบุญธรรม แก้วระยับ
14. นางสาวศร สุขจิมาต์
15. นายบุญยิ่ง แก้วกัณฑ์
16. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
17. นายบงการณ แก้วชุม
18. นายเอกชัย อังกาบ

เริ่มประชุมเวลา 13.00 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร หัวหน้าทีมวิจัยโครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่บ้านสามร้อยยอด ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนบททวนถึงเวทีเตรียมความพร้อมก่อนไปศึกษาดูงานการทำนาข้าวปลอดสารพิษจังหวัดสมุทรสงคราม เราจะดูไปทำไม ดูเพื่ออะไร แล้วใครได้เรียนรู้อะไรกันมาบ้าง สภาพพื้นที่เหมือนที่บ้านเราไหม วิธีการทำนาข้าวเป็นอย่างไร

นางสาวบุญเลียม แก้วกัณฑ์ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีถึงวิธีการเตรียมดินอย่างไร เหมือนของเราไหม

นางละมุล เชื้อปรางค์ ได้แลกเปลี่ยนสิ่งที่ได้เรียนรู้การทำนาข้าวปลอดสารต้องเตรียมพื้นที่นาให้ดินเสมอนี้เนื่องจากต้องใช้น้ำควมัวพืช มีการปรับสภาพดินด้วยปูนมารองพื้นด้วยปุ๋ยจี้ให้หมักกรมพัฒนาที่ดินให้ฟรี

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร ได้ทบทวนในเวทีที่อยากจะรู้เรื่องสารหมัก แล้วใครได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงวิธีและกระบวนการหมักบ้าง

ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุมชนบ้านสามร้อยยอดได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนถึงวิธีและกระบวนการทำน้ำหมักชีวภาพ ชื่อ น้ำหมักปลา

วัสดุที่ใช้และวิธีการหมัก

หัวปลา	10	กิโลกรัม
กากน้ำตาล	10	กิโลกรัม
สารเร่ง พด 2	1	ซอง
ใช้เวลาหมัก	60	วัน

วิธีการใช้น้ำหมักปลา

ใช้ฉีดพ่นหรือเทใส่น้ำ 5 ลิตรต่อพื้นที่ 3 ไร่

นายบุญยัง แก้วกันท์ ได้ชวนผู้เข้าร่วมเวทีทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาวิธีการทำน้ำหมักชีวภาพว่าเขาคูแลรักษาดินข้าววิธีไหน สารที่ได้มีกี่ตัว

นายสมศักดิ์ บุญเรือง ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ สารที่ใช้มี 2 ตัว คือสารชีวเวอร์เรียซึ่งเป็นเชื้อรา ใช้กำจัดหนอน เมื่อหนอนได้รับสารเชื้อรา หนอนก็จะค่อยๆตายและเมื่อหนอนตัวอื่นมากินหนอนที่ตายก็จะแพร่เชื้อต่อไป

นายบุญธรรม แก้วระยับ เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอสามร้อยยอดได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องสารชีวเวอร์เรีย ขั้นตอนการใช้ ขั้นตอนการผลิต ชาวบ้านที่นั่นเพาะเชื้อเอง โดยหน่วยงานทางเกษตรมาฝึกหัดให้

วิธีการทำชีวเวอร์เรีย มีหัวเชื้อ ก้อนเลี้ยงหัวเชื้อ เช่นข้าวเปลือก ข้าวโพด ข้าวสุกต้องนึ่งกันเชื้อก่อน มีตู้แช่หัวเชื้อเข้าก้อนเชื้อ มีแอลกอฮอล์เพื่อรักษาความสะอาดทุกขั้นตอน

วิธีการใช้ชีวเวอร์เรีย เอาก้อนเชื้อชีวเวอร์เรียมาขยี้ในน้ำเพื่อล้างเชื้อชีวเวอร์เรียออก เมื่อล้างเชื้อหมด กากใช้หว่านในนา ปริมาณการใช้ชีวเวอร์เรีย เชื้อ 1 ก้อนผสมน้ำ 20 ลิตร ใช้ฉีดพ่นในช่วงที่มีอากาศเย็น เช่นตอนเช้าหรือตอนเย็น

นายละมัย นาคโต ได้แลกเปลี่ยนถึงการเรียนรู้เรื่องสารเชื้อราชีวภาพไตรโคเดอร์มาถึงกระบวนการผลิต วิธีการใช้เหมือนกันสารชีวเวอร์เรียแต่ใช้สารไตรโคเดอร์มา 1 ก้อนเชื้อ ผสมน้ำได้ 200 ลิตรหรือใช้หว่านลงบนพื้นนาหรือหน้าดินได้ ข้อควรระวังห้ามไตรโคเดอร์มาอยู่ใกล้ชีวเวอร์เรียเนื่องจากไตรโคเดอร์มาสามารถฆ่าชีวเวอร์เรียได้

นายบุญยัง แก้วกันท์ ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนใครได้เรียนรู้อะไรอีกบ้าง

ทีมนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุมชนบ้านสามร้อยยอด ได้ร่วมแลกเปลี่ยนสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันถึงการแปรรูปข้าว มีการรวมกลุ่มจัดตั้งโรงสีข้าวชุมชน มีการรับจ้างสีข้าวในชุมชน สมาชิกกิโลกรัมละ 50 สตางค์ คนนอกกลุ่มกิโลกรัมละ 1 บาท ส่วนข้าวที่สีขายในราคาถูกลงอย่างเช่น มะลิแดงคนในพื้นที่ขายราคากิโลกรัมละ 30 บาท คนนอกพื้นที่ขายกิโลกรัมละ 40 บาท

พันธุ์ข้าวเปลือก

นาปี

- เหลืองประทิว
- สังข์หยด
- มันปู
- หอมนิล

นาปรัง

- พัทลุง
- ชัยนาท
- สุพรรณบุรี

ที่มาของพันธุ์ข้าวของผลผลิตต่อไร่ ต้นทุนการผลิตต่อไร่ประมาณ 3,500 บาท/ไร่

- เหลืองประทิว 80 ถัง/ไร่
- สังข์หยด 60 ถัง/ไร่
- มะลิแดง 60 - 70 ถัง/ไร่
- มันปู 50 - 60 ถัง/ไร่

นายบุญยิ่ง แก้วกันท์ ได้ชวนผู้เข้าร่วมเวทีพูดถึงการไปศึกษาวิธีการทำนาข้าวปลอดสารพิษ ได้เรียนรู้อะไรที่จะนำมาปรับใช้กับตัวเองได้

ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุมชนบ้านสามร้อยยอดได้แลกเปลี่ยนสิ่งได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงานการทำนาปลอดสารพิษ

- ได้เรียนรู้วิธีการทำนาปลอดสาร
- ได้เรียนรู้วิธีขายข้าวราคา
- ได้เรียนรู้การตลาด สีเอง ขายเอง
- ได้เรียนรู้วิธีการสีข้าวเปลือก
- ได้เรียนรู้วิธีการจดบันทึก
- ได้เรียนรู้แนวคิด
- ได้เรียนรู้การดูงานแบบของจริง
- ได้เรียนรู้วิธีการทำงานที่แตกต่างกัน
- ได้เรียนรู้วิถีชีวิตที่ไม่ไหลตามกระแส
- ได้เรียนรู้การรวมกลุ่มจากจุดเล็กๆ

จากการผ่านกระบวนการเรียนรู้ศึกษาดูงานการทำนาข้าวปลอดสารพิษทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นชุมชนบ้านสามร้อยยอดได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนในเวทีพูดคุยถึงความรู้สึก ปัญหาและอุปสรรค

ความรู้สึก

- รู้สึกดีมาก ที่เขาทำได้ทั้งการรวมกลุ่มและข้าวปลอดสาร
- รู้สึกอยากให้มีที่บ้านเรา
- รู้สึกเฉยๆ
- รู้สึกอยากทำนาปลอดสารคู่กับงานวิจัย

- รู้สึกอยากได้แนวร่วม
- รู้สึกที่ได้นั่งฟัง
- รู้สึกทั้งที่เขาทำกันได้อย่างไร
- รู้สึกว่ากับข้าวอร่อย
- รู้สึกเสียใจที่ไม่ได้กับข้าวกลับมาด้วย
- รู้สึกงง

ปัญหาและอุปสรรค

- ขาดความพร้อมเพียง
- จัดบันทึกไม่เป็น
- ไม่กล้าถาม
- ถามและพูดไม่เป็นระบบ(แย้งกันถามแย้งกันตอบ)
- ทีมยังไม่พร้อม
- วางแผนไม่ครบถ้วน
- ขาดประสบการณ์คู่งาน
- การสื่อสาร
- การประสานงาน

นายเอกชัย อังคาบ ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ได้นำทีมวิจัยทบทวน สิ่งที่ได้เรียนรู้ ที่ทำมาจะทำให้เกิดพลังหรือจะทำให้เรามีแรงบันดาลใจบ้างหรือเปล่า ถ้ามีแล้วอยากทำอะไรต่อ ทีมวิจัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนที่ได้เรียนรู้

- เป็นสิ่งที่มีประโยชน์
- อยากทำนาข้าวปลอดสารพิษ
- อยากตั้งโรงสีข้าว
- อยากให้เงินอยู่ในชุมชน

นายบุญยิ่ง แก้วกัณฑ์ ได้พูดคุยในเวทีถ้าอยากจะทำ ทีมจะต้องทำอะไรก่อนเพื่อเตรียมความพร้อม ทีมวิจัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ดังนี้

- พุดคุยหาคนทำจริง
- เก็บข้อมูลทำปุ๋ยหมัก
- หาข้อมูลสารชีวภาพ
- หาข้อมูลพันธุ์ข้าวที่จะใช้
- สภาพอากาศ สิ่งแวดล้อม
- สภาพพื้นที่น้ำ ดิน สัตว์ อากาศ นาข้างเคียง
- ศึกษาโรคของข้าวแต่ละสายพันธุ์
- จัดบันทึกข้อมูลทุกขั้นตอน
- ปรับตัวเอง วิธีคิด วิธีทำ
- แลกเปลี่ยนข้อมูลในกลุ่มและนอกกลุ่ม
- ประสานหน่วยงานราชการ

ในเวทีได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงการนำข้าวปลอดสารพิษถึงประโยชน์ที่จะได้รับทางด้านสุขภาพทั้งที่ทานา ทั้ง ผู้บริโภค ต้นทุนการผลิตที่ลดลงเนื่องจากไม่ต้องใช้สารเคมี ได้ข้าวสารที่มีคุณภาพ ปลอดภัยต่อชีวิตของคนในชุมชน ได้ สภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น ได้ความสามัคคีของคนในชุมชนและแถลงถึงการใช้งบประมาณที่ไปดำเนินงานในที่ประชุม ได้พูดคุย ถึงเรื่องประชุมครั้งต่อไปโดยจะติดต่ออีกครั้ง

ปิดประชุมเวลา 17.00 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

บันทึกการประชุม

สรุปการประชุมเวทีเก็บรวบรวมข้อมูล
โครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 25 พฤศจิกายน 2554 เวลา 09.00 – 16.00 น.
ณ ห้องประชุมอ่างเก็บน้ำยางชุมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.กุยบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายบุญยิ่ง แก้วกัณฑ์
2. นายสมชัย นาคโต
3. นายบุญนำ เจียมสกุล
4. นางสาวหญิง เชื้อชาติ
5. นายสุวิทย์ เพื่อนโชติ
6. นางวินัย เพื่อนโชติ
7. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
8. นางอนงค์ นาคโต
9. นางสาวธนาภา อุปคง
10. นางสาวอุบล เพื่อนโชติ
11. นางสาวมณี บุญเกิด
12. นางวันฉา นาคโต
13. นางสุรีย์พร บุญเรืองฤทธิ์
14. นายสาริต บุญเรืองฤทธิ์
15. นายพิเชตร หวังเพชร
16. นางสาวสายพิน อ่วมประไพ
17. นางละมุล เชื้อปราง
18. นายวัฒน งามดี
19. นายบุญเลี่ยม แก้วกัณฑ์
20. นายประหัด งามดี
21. นางช่อ อ่วมประไพ
22. นายใจสิงห์ บรัมย์บรา
23. นางสาวกัลย์ลภัส ปัญญาหาญ
24. นายชัยณวัฒน์ มณีศรีขำ
25. นายวิกรม เสือดี
26. นางเหรียญ ช้างเพชร

เปิดประชุมเวลา 09.00 น.

วาระที่ 1 นำเสนอสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบัน และการเข้ามาของประชาคมอาเซียน

นายชินวรณ์ วัฒนศิริจำ ผู้ประสานงาน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม ชวนผู้เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนเรื่องสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบัน และการเข้ามาของประชาคมอาเซียน ไทยจะได้รับผลกระทบอย่างไร พร้อมทั้งนำเสนอเรื่องราวของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

วาระที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการทำนาตั้งแต่ อดีต ถึง ปัจจุบัน

พ.ศ. 2500 สภาพพื้นที่เป็นป่าสมบูรณ์มีสัตว์ป่ามากมาย เช่น เสือ ช้าง หมูป่า ควายป่า ทางเข้าหมู่บ้านเป็นทางเกวียน ถนนเพชรเกษมเป็นถนนลูกรังการสัญจรต้องเดินด้วยเท้า หรือใช้วัวเทียมเกวียนที่อยู่อาศัยลักษณะปลูกแบบโรงมุงด้วยหญ้าคา เอาใบตองมากรุทำประตูบ้าน ใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าดที่ทำขึ้นเองจากกระป๋อง ใช้น้ำตามบ่อและสระธรรมชาติ โดยใช้ปั๊บน้ำมาใช้ ประชาชนมีอาชีพ รับจ้างฟันป่า ถางป่า ได้ค่าแรงวันละ 4 บาท และอาชีพทำนา ลักษณะการทำนาคือ นาหว่านน้ำฝน เริ่มทำตั้งแต่เดือน 6 (เดือนไทย)เป็นต้นไป ใช้วัวไถนาและนวดข้าว และทำนาเพื่อเก็บข้าวไว้กินในครัวเรือนเท่านั้น ส่วนกับข้าวหาเอาตามห้วยหนอง คลองบึง ไม่ต้องซื้อหา พันธุ์ข้าวที่ใช้ทำนาคือข้าวซ้อมมือ จำปาซ้อน และ ข้าวทองฮุ้ง ข้าวทองฮุ้งจะมีลักษณะทนแล้ง และเมล็ดข้าวมีสีแดง การทำนาไม่มีต้นทุน เมื่อทำนาได้เข้าใหม่ก็เอาข้าวใหม่ใส่ตะล่อมข้าวเอาไว้แล้วจึงนำข้าวเก่าไปขาย ประชาชนไปทำบุญที่วัดสามร้อยยอดเป็นส่วนมากจึงมีการสร้างโบสถ์ วัดสามร้อยยอด และเมื่อประเพณีสงกรานต์มาถึงจะมีการละเล่นประจำหมู่บ้านคือ ชักกะเย่อ เล่นทอยเส้น ลูกช่วง มอญซ่อนผ้า ลูกข่าง ตีจับ ว้าว โยนเพิ่ม(พนัน) เมื่อถึงประเพณีลอยกระทง จะลอยกระทงกันด้วยกระทงกาบกล้วย

พ.ศ. 2510 มีการทำนาเพื่อเอาข้าวไปแลกเปลี่ยนของกิน และของอย่างอื่น บางส่วนนำข้าวที่เหลือจากกินในครัวเรือนไปขายที่โรงสี

พ.ศ. 2512 มีพายุเข้าจึงเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่มีคนตายจากเหตุการณ์นี้ 2 คน ได้รับถุงยังชีพที่เป็นการช่วยเหลือจากทางราชการ หลังจากเหตุการณ์น้ำท่วมผ่านไป มีการการขยายพื้นที่การทำนา เริ่มมีการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวเป็นเหลืองประกวด มีการกู้เงินมาทำนา ประชาชนเริ่มมีการหาปลานิลมาขายที่ตลาดนัดสถานีรถไฟสามร้อยยอด ส่วนประเพณีและการละเล่นในวันสำคัญต่างๆ ยังคงเดิม

พ.ศ. 2516 มีการสร้างเขื่อนปราณบุรี

พ.ศ. 2519 เริ่มมีไฟฟ้าใช้ ประชากรในหมู่บ้านเริ่มเพิ่มมากขึ้น และมีอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ทำนา ทำไร่ อ้อย ขนุน มีการกู้เงินจาก ธกส. เพื่อมาเลี้ยงสัตว์

พ.ศ. 2520 สภาพป่าเริ่มลดน้อยลง จากการแผ้วถางเพื่อใช้พื้นที่ทำนา ทำให้สัตว์ป่าลดน้อยลงไปด้วยแต่ยังคงมีอยู่ให้เห็น การทำนาของประชาชนยังคงใช้น้ำฝนและทำนาปีละ 1 ใช้วัวไถนาและนวดข้าว และทำกิจกรรมในการทำนาและสัญจรทั้งหมด ยังไม่ใช้สารเคมีในการทำนา มีพันธุ์ข้าวเพิ่มขึ้นคือ ก้นดั่ง เหลืองประทิว ได้จากญาติพี่น้องที่ทำนาอยู่ต่างพื้นที่นำมาให้

พ.ศ. 2524 มีคลองชลประทาน

พ.ศ. 2530 สภาพป่าเหลือแบบนับต้นได้ เริ่มมีการทำนาข้าวมากขึ้น แต่ยังอาศัยน้ำฝนในการทำนาและทำได้ปีละ 1 ครั้ง ชาวนาเริ่มใช้สารเคมีในการฆ่าหญ้า และปุ๋ยเคมี พันธุ์ข้าวที่ใช้ คือ

กันดั้ง	ระยะตั้งแต่ปลูกถึงเก็บเกี่ยว 6 เดือน ผลผลิต 50-60 ถัง ต่อไร่
เหลียงประทิว	ระยะปลูกถึงเก็บเกี่ยว 5 เดือน 15 วัน ผลผลิต 50-60 ถัง ต่อไร่
เหลียงประกวด	ระยะปลูกถึงเก็บเกี่ยว 5 เดือน 15 วัน ผลผลิต 50-60 ถัง ต่อไร่
ข้าวทองฮุ้ง	หมดไป

ชาวนายังคงมีประเพณีรับท้องข้าว เรือล่องข้าวในนาที่ลุ่มต่ำ และลงแขกเกี่ยวข้าวอยู่

พ.ศ. 2535-39 เป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงการทำนามากที่สุดคือเริ่มมีการทำข้าวหวานน้ำตม (นาปรัง) เพื่อเอาไว้ขายให้โรงสีโดยเฉพาะ และเป็นช่วงที่เริ่มใช้ปุ๋ยเคมีเพราะใส่ปุ๋ยน้อยข้าวจะได้ผลผลิตมากขึ้น ทำให้โรคและศัตรูพืชมีมากขึ้นเนื่องจากข้าวมีให้กินทั้งปี มีการรับจ้างไถนา และต้องซื้อพันธุ์ข้าวมาปลูก พันธุ์ข้าวที่ใช้มีหลากหลายมากขึ้น ชัยนาท 1 ชัยนาท 2 สุพรรณ 1 หอมสุพรรณ ปทุม 1 ปทุมทอง พวงทอง CO พิชญ์โลก 1 และ 2 ได้ผลผลิต 80-100 ถัง ต่อไร่ การเก็บเกี่ยวต้องจ้างรถเกี่ยวข้าว ประเพณีลงแขกหายไป แต่ประเพณีการละเล่นในวันสำคัญและรับท้องข้าวยังคงอยู่ มีโรงงานสับปะรดกระป๋องเกิดขึ้นทำให้คนในชุมชนไปเป็นสาวโรงงานกันมาก

พ.ศ. 2540 ป่าไม้หมดไป ชุมชนขยายตัวเพิ่มมากขึ้น มีน้ำประปา มีไฟฟ้าใช้ทุกบ้านเรือน และมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ มากมาย มีถนนลาดยาง ถนนคอนกรีตเข้าหมู่บ้าน มีอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เช่น รับจ้างทำงานในโรงงาน รับจ้างทำนา ทำไร่ และเริ่มทำนาถั่ว การทำนาต้องไถรถไถนา ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต แต่ยังไม่ใช้ผลผลิตเริ่มถั่วต้องเพิ่มปริมาณการใช้มากขึ้น และใช้ยาฆ่าแมลงเพื่อกำจัดศัตรูพืช และใช้น้ำจากคลองชลประทานเพื่อทำนา การละเล่นต่างๆ ในช่วงเทศกาลหมดไป

พ.ศ. 2550-54 การทำนาต้องอาศัยเครื่องจักรในมุกกระบวนการทำให้ต้นทุนมากขึ้น มีการใช้ยาฆ่าแมลงและยาฆ่าหอยเชอรี่ ทำให้ปลาเริ่มหมดไป พื้นที่การทำนาลดลงไปเพราะเปลี่ยนเป็นนาถั่ว มีพันธุ์ข้าวใหม่ๆ เข้ามา เช่น ข้าว 75 ข้าว 60 เป็นพันธุ์ข้าวที่อายุสั้น แต่จะมีหญ้าและโรคที่ติดมากับพันธุ์ข้าวใหม่ๆ เป็นศัตรูพืชด้วย เช่น หญ้าเลก หญ้าข้าวนก โรคคอไหม้ โรคเชื้อรา

วิธีการทำนา อดีต

เดือน

วิธีทำ

เดือนพฤษภาคม

นาที่ดอน (ที่นา 5 ไร่)

เตรียมพื้นที่โดยการไถรอฝนใช้เวลา 30 วันประกอบด้วย

-ไถตะ 10 วัน

-ไถแปร 10 วัน

-หว่านและไถกลบ 10 วัน

นาที่ลุ่ม (ที่นา 2 งาน)

เตรียมพื้นที่โดยการไถพื้นที่ที่มีน้ำอยู่แล้ว ใช้เวลา 5 วัน

-แช่ข้าว 1 คืนในน้ำสะอาด

-เอาข้าวขึ้นมาปาด (ตาก) 2 คืน

-รอข้าวออกจึงนำไปหว่าน

-รอระยะเวลา 1 เดือน

ต้นทุน ไม่มี วัวควายมีอยู่แล้ว ข้าวใช้ข้าวที่เก็บไว้ในยุ้งฉาง

เดือนมิถุนายน	ฝนเริ่มตก <u>นาที่ดอน</u> -รอข้าวงอก -ดูแลน้ำในนา <u>นาที่ลุ่ม</u> ดำนา <u>ต้นทุน</u> ไม่มี เอาแรงกันในการดำนา
เดือนกรกฎาคม	ฝนตก ข้าวกำลังงอก
เดือนสิงหาคม	ฝนตก -ซ่อมข้าว คือ ถอนตรงที่ต้นข้าวขึ้นแน่นๆ มาดำลงตรงที่ว่างที่ไม่มีข้าวงอก -คอยไล่แมลง (วิธีโบราณ ด้วยการแก้ผ้าไล่แมลง) <u>ต้นทุน</u> ไม่มี เอาแรงกัน
เดือนกันยายน	ฝนตก ข้าวเริ่มตั้งท้อง
เดือนตุลาคม	ปลายฝนต้นหนาว มีประเพณีรับท้องข้าว ต้องทำวันศุกร์วันเดียวเท่านั้น ประกอบด้วย กล้าย อ้อย ส้ม ขนมหั่ว ขนมะพร้าว หมากรุก ข้าวตอก ส้มซ่า ของเปรี้ยวต่างๆ แป้งหอม น้ำมันหอม ฆ้องรับท้องข้าว <u>ต้นทุน</u> ซื้อแป้งหอม และน้ำมันหอม
เดือนพฤศจิกายน	หนาว คอยไล่นกที่มากินข้าว ข้าวเริ่มฟุ้ง และเริ่มมีน้ำนม
เดือนธันวาคม	หนาว ข้าวสุกแล้ว เริ่มมัดแกลกมาเกี่ยวข้าวโดยวิธีคูปฏิทิน(คำ)เป็นตัวกำหนดและเอาแรงกัน <u>นาที่ดอน</u> -ลงแขกเกี่ยวข้าว -มัดข้าวเป็นกองๆ -หอบข้าวขึ้นเกวียน -เตรียมทำลานกองข้าวด้วยการขยี้วัวผสมน้ำ -วางข้าวที่ลานกองข้าวเป็นชั้นๆ เพื่อรอการนวดข้าว -นวดข้าว ตกข้าวให้เป็นวงกลม ใช้วัว 2-10 ตัวไล่เดินวนไปรอบๆ เป็นวงกลมบนข้าวที่ตกไว้ นวดแล้วเอาฟางออก โดยใช้คันฉวยโยงฟางขึ้นเพื่อให้เมล็ดข้าวหลุดออกจากรวง พอเมล็ดข้าวหลุดออกหมด เก็บเศษฟางออกแล้วรวมข้าวเป็นกอง -ผัดข้าว เพื่อให้แกลบและข้าวที่ไม่สมบูรณ์ออกไป -เอาข้าวเข้ายุ้งฉาง เก็บใส่ตะลอมโดยการแบกด้วยกระบุงและเอาแรงกัน

-ธรรมเนียมของการเก็บข้าวเข้ายุ้งฉางคือ 3 เดือนห้ามโกยออกจากยุ้งฉาง ถ้าจะเอามากิน ต้องถือเคล็ดโดยการตักออกมาเลย

- เล่นเพลงเกี่ยวข้าว

นาที่ลุ่ม

การนัดแขกของนาในที่ลุ่มต้องบอกแขกว่าใครมีเรือให้เอาเรือมาด้วยเนื่องจากในนามีนํ้ามาก

- เกี่ยวข้าว ต้องเกี่ยวข้าววางในเรือ พายเอามาวางไว้บนที่แห้ง

-มัดข้าวเป็นกองๆบนที่แห้ง

-หาบข้าวขึ้นเกวียน

-เตรียมทำลานกองข้าวด้วยการขี้วัวผสมนํ้า

-วางข้าวที่ลานกองข้าวเป็นชั้นๆเพื่อรอการนวดข้าว

-นวดข้าว ตกข้าวให้เป็นวงกลม ใช้วัว 2 - 10 ตัวไล่เดินวนไปรอบๆ เป็นวงกลมบนข้าวที่ตกไว้จนนวดแล้วเอาฟางออก โดยใช้คันฉาดโยงฟางขึ้นเพื่อให้เมล็ดข้าวหลุดออกจากรวง พอเมล็ดข้าวหลุดออกหมด เก็บเศษฟางออกแล้วรวมข้าวเป็นกอง

-ฝัดข้าว เพื่อให้เกลบและข้าวที่ไม่สมบูรณ์ออกไป

-เอาข้าวเข้ายุ้งฉาง เก็บใส่ตะลอมโดยการแบกด้วยกระบุงและเอาแรงกัน

-ธรรมเนียมของการเก็บข้าวเข้ายุ้งฉางคือ 3 เดือนห้ามโกยออกจากยุ้งฉาง ถ้าจะเอามากิน ต้องถือเคล็ดโดยการตักออกมาเลย

-เล่นเพลงเกี่ยวข้าว

เดือน มกราคม-เมษายน

ว่างจากการทำนา

การนำข้าวมากิน

-สีด้วยมือแล้วนำข้าวที่สีแล้วมาคั่วด้วยครกไม้ตำข้าว แล้วใช้กระด้งฝัดเอาเปลือกออก แล้วเอามาซ้อม เสร็จแล้วเอามาร่อนแยกข้าวด้วยตะแกรงตาถี่ ร่อนกากออกด้วยตะแกรงตาห่าง เสร็จเป็นข้าวสารนำมาหุงได้ เหลือจากกินนำไปขายที่โรงสี เพื่อรอข้าวใหม่ในเดือน พฤษภาคม

การทำนาปัจจุบัน ทำเดือนไหนก็ได้เพราะมีนํ้าจากคลองชลประทาน

ขั้นตอน

วิธีการ

ต้นทุน

ไถ เตรียมดิน

วิธีที่ 1 รถไถใหญ่ 8 ฝาน ลงไถตากแดด

วิธีที่ 1-2 500 บาท/ไร่

วิธีที่ 2 ตีเทือกปั้นดิน

วิธีที่ 3 ไถเดินตาม

วิธีที่ 3 100 บาท/ไร่

เอานํ้าเข้านา

เอาเครื่องสูบน้ำเข้านาให้มีครอยไถ

ค่านํ้ามัน 150 บาท/วัน

เตรียมพันธุ์ข้าว

วิธีที่ 1 ซื้อม

พันธุ์ข้าวถึงละ 250 บาท

วิธีที่ 2 เก็บไว้เอง

พันธุ์ข้าวถึงละ 150 บาท

เพาะพันธุ์ข้าว

แช่เมล็ดข้าวไว้อย่างน้อย 8 ชั่วโมง

ไม่มีต้นทุน

นำข้าวขึ้นจากนํ้า

อบไว้ 1 คืนเพื่อให้ข้าวงอก

ไม่มีต้นทุน

หวาน	นำข้าวที่งอกแล้วมาหวาน	
	วิธีที่ 1 หวานเองหรือจ้างหวาน	จ้างหวานไร่ละ 40-50 บาท/ไร่
	วิธีที่ 2 หวานด้วยเครื่อง	หวานด้วยเครื่อง 40-50 บาท/ไร่
เอาน้ำออกจากนา	วิธีที่ 1 ลอกร่องออกไปเองตามที่ดำ	ไม่มีต้นทุนเพราะทำเอง
	วิธีที่ 2 ใช้เครื่องสูบน้ำออกจากนา	ค่าน้ำมัน 150บาท/วัน
ฉีดยาคุมวัชพืช	ฉีดพ่นให้ทั่วนา ระยะข้าว 7 วันหลังจากหวาน	ค่ายาไร่ละ 100 บาท
ฉีดยาฆ่าแมลง	ฉีดยาเดือนละ 1 ครั้ง	ค่ายาไร่ละ 100 บาท
ใส่ปุ๋ย	ใส่ปุ๋ยครั้งแรก 25-30 วัน ปุ๋ยสูตร 16-20-0	ค่าปุ๋ยไร่ละ 25 กก. 450บาท
	ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 2 60-70 วัน สูตร 41-0-0	ค่าปุ๋ยไร่ละ 10 กก. 180 บาท
เก็บเกี่ยว	ใช้รถเกี่ยว	ค่ารถเกี่ยว ไร่ละ 550 บาท
ขาย	รถบรรทุกไปขาย	ค่ารถตันละ 200 บาท

บทเรียนที่ได้จากการทำเวทีรวบรวมข้อมูลในวันนี้ทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกอย่างไร

- รู้สึกมีความสุข
- ถ้าความคิดเห็นไปในทางเดียวกันจะทำให้ชุมชนดีขึ้น
- รู้สึกดีที่เห็นความสามัคคีในชุมชน
- ได้รู้วิธีปลูกข้าวว่าทำอะไร และระยะเวลาการปลูกข้าว
- ได้รับรู้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องการค้าเสรี
- ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- ได้นำความคิดต่างๆที่ได้คุยกันมาปรับใช้ในชุมชน
- ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านบวกและด้านลบตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ปิดการประชุม 16.00 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

บันทึกการประชุม

สรุปการประชุมเตรียมความพร้อมก่อนศึกษาดูงาน การก่อตั้งและบริหารจัดการโรงสีชุมชน

โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด

ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 6 มกราคม 2555

ณ ศาลาหมู่บ้านชุมชนห้วยขมิ้น ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายพิเชตร	หริ่งเพชร	73/3 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
2. นายชวรัตน์	งามดี	157 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
3. นายละมัย	นาคโต	271 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
4. นายนิจ	อภิรักษ์ชัยพร	167 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
5. นางวินัย	เพื่อนโชติ	589/2 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
6. นางสาวอุบล	เพื่อนโชติ	191 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
7. นายสุวิทย์	เพื่อนโชติ	589/2 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
8. นายบุญนา	เจียมสกุล	442/2 หมู่ 1 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
9. นางอุบล	คำโม	185/2 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
10. นายวินัย	บุญเกิด	919 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
11. นายประหัด	งามดี	173 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
12. นายประดิษฐ์	เร้งเจริญ	594 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
13. นางสาวกัลย์ลภัส ปัญญาหาญ		303 หมู่ 3 ต.ไร่ใหม่ อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
14. นายบุญชิง	แก้วกันท์	167/1 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

ประเด็นคำถาม

1. ต้องการรู้อะไรจากการไปดูงานที่โรงสี
 - ต้องการรู้ถึงขนาดของโรงสี และราคาของสี
 - ต้องการรู้จำนวนการผลิตที่ได้เท่าไรต่อวัน
 - ต้องการรู้แนวคิดในการก่อตั้งโรงสี
 - ต้องการรู้ถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำงานตั้งแต่เริ่มก่อตั้งถึงปัจจุบัน
 - ต้องการรู้ถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
 - ต้องการรู้แนวทางการบริหารจัดการโรงสี ค่าจ้าง ค่าใช้บริการ
 - ต้องการรู้ถึงฐานการตลาด (ซื้อ ขาย)
2. ไปดูโรงสีเพื่ออะไร
 - เพื่อจะได้ทราบเรื่องพันธุ์ข้าวที่เขาใช้ผลิดว่ามีอะไรบ้าง
 - เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการก่อตั้งโรงสีในชุมชนห้วยขมิ้น
 - เพื่อได้กระบวนการในการหาแนวร่วมการทำโรงสีชุมชน

- เพื่อได้ทราบกระบวนการผลิต
- เพื่อความมั่นคงในการทำงานในอนาคต เพราะได้ศึกษาหาความรู้มาก่อนแล้ว
- เพื่อให้ได้ทราบว่ามันยากหรือง่ายอย่างไร

3 โรงสีที่จะเกิดขึ้นเป็นของใคร

- เป็นของชุมชน

ประเด็นคำถามชวนให้ชวนคิด

ในเมื่อทุกคนบอกว่าเป็นของชุมชน แล้วชุมชนประกอบด้วยอะไรบ้าง?

- ชาวบ้านมากกว่า 1 คน
- ชาวบ้านทุกคนที่มีอยู่
- การมีส่วนร่วม

แล้วจำเป็นหรือไม่ที่ต้องมีคณะกรรมการโรงสี แล้วคณะกรรมการมาจากไหน?

- จำเป็นต้องมีคณะกรรมการเพื่อกำหนดกรอบของการทำงาน
 - คณะกรรมการต้องมาจากการเลือกตั้งชาวบ้านในชุมชน
 - อาจจะตั้งเป็นคณะกรรมการแต่ไม่ต้องให้เป็นทางการเหมือนทางราชการมากนัก และจะต้องมีหรือไม่ก็สามารถ
- ทดลองดูก่อนได้ และต้องมีการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง

4. ความคาดหวังกับโรงสีที่จะเกิดขึ้น (ความฝัน)

- อยากเห็นความสามัคคีในชุมชนที่มาร่วมกันคิดร่วมกันทำให้อย่างขึ้น โดยใช้โรงสีเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน
- ความคิดเห็น
- ไม่อยากให้เป็นโรงสีร้าง ทำให้งบประมาณที่ได้มาสูญเปล่า
- อยากเห็นโรงสีอยู่ได้นานๆ นานที่สุด
- อยากรักษาไว้ให้ใช้กันชั่วลูกชั่วหลาน
- อยากเห็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชน
- อยากเห็นการพัฒนาการของโรงสี
- อยากเห็นคนในชุมชนอยู่ดีกินดี
- อยากเห็นหมู่บ้านของเราพัฒนา

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

ผู้บันทึกการประชุม

สรุปการศึกษาดูงานการก่อตั้งและบริหารจัดการโรงสีชุมชน
โครงการระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 7 มกราคม 2555

ณ โรงสีชุมชน หมู่ที่ 3 ต.แพรกกหนามแดง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร
2. นางสาวบุญเลียม แก้วกันท์
3. นายสุวิทย์ เพื่อนโชติ
4. นางสาวอุบล เพื่อนโชติ
5. นายละมัย นาคโต
6. นางอุบล คำโม
7. นายประดิษฐ์ เร่งเจริญ
8. นายพิเชษฐ์ หวังเพชร
9. นายประหัด งามดี
10. ค.ญ.วิจิตา อภิรักษ์ชัยพร
11. นางวินัย เพื่อนโชติ
12. นางสาวกัลย์ลภัส ปัญญาหาญ
13. นายบุญยั้ง แก้วกันท์
14. นายปัญญา โตทอง
15. นายสุทธิลักษณ์ โตทอง
16. นายวิกรม เสือดี

ประเด็นศึกษาที่มาและการบริหารจัดการ

นายสมบุญ แสงอรุณ หัวหน้าโครงการศึกษากระบวนการจัดสวัสดิการที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของชุมชนตำบลแพรกกหนามแดง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เล่าถึงที่มาของโรงสีชุมชนว่า เริ่มจากตนเองอยากทำนาปลอดสารพิษแต่ไม่มีที่สีข้าว เขาไปสีในโรงสีใหญ่ๆ แค่ 5 – 10 ถัง เขาก็ไม่สีให้ อีกอย่างหนึ่งชุมชนของเราทำนาก็คิดว่าน่าจะมีโรงสีข้าวจึงจุดประกายที่จะทำโรงสีขึ้น จึงตั้งเป็นโรงสีเล็กๆ ขึ้นมา ปีนั้นมีโครงการ SML ได้งบประมาณมา 250,000 บาท เพราะเป็นหมู่บ้านขนาดกลาง ก็เลขขอประมาณเองไว้ 150,000 เพื่อนำไปทำโรงเรือน แต่เครื่องเราไม่มีก็เลยคิดว่าจะไปเอาเครื่องที่ไหน พอคิดตอนนั้นทำงานวิจัยท้องถิ่นอยู่กับคุณชินวุฒัน มณีศรีขำ กับอีกหลายๆ ท่านที่มาดูแลเราอยู่ เขาก็ให้ไปประสานของจากสมาคมฯอาหารปลอดภัย ก็ไปได้งบประมาณไม่ต่ำกว่า 500,000 บาท จึงนำมาซื้อเครื่องจักรและปรับปรุงอาคาร นี่ก็จุดเริ่มแรก แต่ตัวผมเองก็ไม่ได้ทำคนเดียว ยังมีอีกหลายคน เช่น น้องชายของคุณลุงวิเชียร และคุณลุงวิเชียรเอง เป็นคนริเริ่มก่อตั้งโรงสี กว่าเราจะได้โรงสีมาก็ไม่ใช่ง่ายๆ คือ เราจะต้องทำงานจะต้องประสานกับหน่วยงานต่างๆ ตลอดอย่างต่อเนื่องมีประชุมอะไรที่ไหน ก็ต้องไปตลอดไม่อย่างนั้นจะขออะไรไม่ได้เลยการออกไปประชุมในที่ต่างๆ ทำให้เรามีผลงานและคนอื่นเห็นความสำคัญว่าเราตั้งใจจริงถ้าขอแล้วเจียบหายไปมันไม่

เป็นผล ถ้าเราทุกคนตั้งใจจะมีบะไรเล็กน้อยเข้ามาก็นำมาช่วยกันเสริมเพราะเราไม่มีทุนเป็นของเราเอง การประชุมถามชาวบ้านก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญว่าเข้าเห็นด้วยหรือไม่ถ้าเห็นด้วยก็ไม่มีปัญหาอะไร และเมื่อได้งบประมาณมาก่อนหนึ่งก็ไม่ใช่เอามาลงโรงสีทั้งหมด ต้องจัดสรรปันส่วนว่าจะเอาไปทำอะไรบ้าง ค่อยๆ ขยับขยายไปอย่างเช่นที่นี้ เราไม่ได้ทำเฉพาะสีข้าวอย่างเดียว เรามีเครื่องคัดแยกด้วยเพราะตอนนี้เราทำเรื่องพันธุ์ข้าวด้วย ให้ชาวบ้านทำคนละ 4 - 5 ไร่แล้วเก็บไว้ใช้ของเราเองจะได้ไม่ต้องไปซื้อพันธุ์ข้าวข้างนอก ก็จะช่วยให้ชุมชนของเราเอง อย่างตัวผมถ้าใครต้องการที่จะทำพันธุ์ข้าวก็เอาข้าวมาทำความสะอาดก็ทำให้คนละ 200 บาท ใครจะมาซื้อก็คิด กิโลกรัมละ 18 บาท ถึงละ 150 บาท ถ้าไปซื้อจากศูนย์ก็ประมาณถึงละ 220 บาท ซึ่งตอนนี้ที่ศูนย์ก็ไม่มีขายแล้ว ถ้าหากคนเอาข้าวมาสีก็เสียเงิน กิโลกรัมละ 1 บาท ถ้าหากว่าคนที่เอาข้าวมาแล้วสีเองก็คิดเงินกิโลกรัมละ 50 สตางค์ นำมาเป็นค่าซ่อมบำรุง ส่วนรำ แกลบ และข้าวเปลือกจะเป็นของส่วนกลาง และเราก็มีการปันผลให้สมาชิกด้วยตอนนี้ก็สมาชิกของเราก็มีประมาณ 30 - 40 ครอบครัว และชาวบ้านก็พยายามเอาข้าวมาสีกันตลอด เมื่อก่อนนี้ชาวบ้านไม่ได้คิดมีข้าวเท่าไรก็ขายหมดแล้วซื้อข้าวกิน ไม่กล้ากินข้าวของเรา คิดว่าข้าวของเรามีสารเคมีมาก แต่ไม่คิดว่าของที่โรงสีอื่นอาจจะมีเคมีมากกว่าเราก็ได้ แต่ที่นี้เรารู้ว่าเราทำแล้วได้สารเคมีเท่าไร เราถึงให้ชาวบ้านพยายามเก็บข้าวของเราเอาไว้คนละตัน สองตัน เก็บไว้สีให้กินได้ตลอดปี นี่คือการริเริ่มของเรา ตอนนี้ก็มีสมาชิกหลายคนมาช่วยกันสีข้าว หรือช่วยกันคัดข้าวบ้าง

สุวิทย์	ตรงที่ลุงบอกว่ามีสมาชิกเอาข้าวมาสีนั้น แล้วถ้าไม่ใช่สมาชิกกลุ่มสามารถเอาข้าวมาสีที่นี้ได้หรือไม่
สมบุญ	ผมไม่ได้คิดว่าใครเข้ากลุ่มหรือไม่ แต่ถ้าใครเอาข้าวมาสีผมสีให้ทั้งนั้น ไม่ใช่แค่จังหวัดเราที่มาสีกินที่นี้ จังหวัดราชบุรีก็มา
	สีที่นี้ บ้านใกล้เรือนเคียงเรารับหมด คนนอกเราก็รับบริการเหมือนกันหมดราคาเท่ากันหมด ไม่ได้แบ่งแยก
ผญ.ประหัด	ตกลงค่าแรงปีนี้คิดราคาเท่าไร
สมบุญ	6 สลึง (1.50 บาท) เพราะเดี๋ยวนี้น้ำมันแพงขึ้น สีให้เสร็จเป็นข้าวสารเลย
บุญยิ่ง	อยากจะรู้ว่ากลุ่มประกอบด้วยอะไรบ้าง
สมบุญ	คือสมาชิกในหมู่บ้านเราที่ตั้งกลุ่มขึ้นมา และถือหุ้นมีการปันผล ใครต้องการเข้ามาเป็นสมาชิกเราก็รับหมดมาร่วมกันทำ
บุญยิ่ง	มีการแบ่งหน้าที่การทำงานหรือไม่
สมบุญ	มีประธาน รองประธาน มีเหรัญญิก มีเลขา เหมือนทั่วไป แต่จะไม่ทำชัดเจนเหมือนระบบราชการ ต้องทำแบบหนึ่งคน ไม่อยู่คนอื่นต้องทำแทนทั้งหมดได้ อย่างแม่บ้านผมก็สามารถทำได้ใครเอาข้าวมาสีก็ทำให้ ขายได้เท่าไรก็จะจดไว้ทุกอย่าง
ผญ.ประหัด	หุ้นคนละเท่าไร
สมบุญ	หุ้นละ 50 บาทและถือได้ไม่เกิน 1,000 บาท
นิจ	การตั้งกลุ่มเคยมีปัญหาบ้างหรือไม่
สมบุญ	ไม่มีนะ พวกเราก็รวมตัวกันดีไม่มีการคัดค้าน เรามีกฎกติกาขึ้นมาควบคุม
สุวิทย์	โรงสีตั้งมานานกี่ปีแล้ว
สมบุญ	ก่อตั้งตั้งแต่ปี 2548 ตอนนี้เข้าปีที่ 7 แล้ว ตอนตั้งแรกๆ ไม่ได้เป็นแบบนี้มีลัทธิลูกลูกหลานบ้างเหมือนกัน เพราะช่วงแรกคนยังไม่เชื่อว่าเราจะทำได้หรือไม่ เอาข้าวมาสีข้าวจะหักไหม แล้วข้าวที่ได้ไปจะกินดีหรือเปล่า พอสักสองสามปีผ่านไปถึงจะดีขึ้น
บุญยิ่ง	อยากรู้ว่าที่บอกว่ามีลัทธิลูกลูกหลานบ้างมันเป็นยังไง

สมบุรณ์	คือชาวบ้านไม่ยอมเอาข้าวมาสี เพราะกลัวข้าวจะหักจะขาดไม่ข้าวสารที่ไม่ดี
นิจ	แล้วทำอย่างไรถึงพุงมาได้ถึง 7 ปี คือเราอยากแนวทางแก้ปัญหาเพื่อไปเป็นแนวทางของเราบ้าง เพราะชุมชนของเรามันค่อนข้างจะแตกต่างและรวมตัวกันยาก
ผญ.ประหัด	คนเขาอาจจะไม่เข้าใจเพราะปกติเขาเอาไปสีที่โรงสีใหญ่แล้วไม่เสียเงินแล้วอยู่ดีๆจะให้เขามาเสียเงิน 6 สลึงทำไมแล้วเงินที่เก็บได้จะเอาไปไว้ที่ๆไหน
สมบุรณ์	ก็ต้องอธิบายให้เขาเห็นว่าที่เขาเอาข้าวไปสีฟรีนะ สมมติว่าเอาไป 10 กิโลกรัม แล้วได้กลับมาก็ 10 กิโลกรัม
สุวิทย์	เห็นได้ว่าเหลือไม่มาก
สมบุรณ์	ข้าวของเราเราเอาไปสีเราต้องรู้ว่าเอาไปเท่าไรแล้วเหลือกลับมาเท่าไร เอาไป 100 กิโลกรัม เหลือกลับมาถึง 40 กิโลกรัมไหม ข้าวเราหาไปเท่าไร
สุวิทย์	คือตรงนี้ยังไม่มีใครชี้ให้เขาเห็นถึงข้อเปรียบเทียบเพื่อจุดประกายขึ้นมา
สมบุรณ์	ที่โรงสีของเรานี้ใครเอาข้าวมาเท่าไรก็ได้กลับไปเต็มๆ นอกจากรำ แกลบ และปลายข้าวที่เราขอไว้ แม้กระทั่งข้าวท่อนเราก็ให้ไปหมด
นิจ	ผู้ใหญ่ก็ลองเปรียบเทียบดูซิว่าโรงสีสูงสมบุรณ์สีข้าว 100 กิโลกรัม ได้ข้าวสาร 70 กิโลกรัม แต่ของเราเอาข้าวไปโรงสีใหญ่ๆ สามลึงปุ๋ย ได้กลับมาแค่ลึงเดียว มันหาไปตั้งเท่าไร มันเป็นหน้าที่ของพวกเรานี้แหละที่จะต้องไปชวนให้ชาวบ้านคิด อธิบายให้ชาวบ้านฟัง
ปัญญา	พี่เชิธรเริ่มต้นทำที่บ้าน
วิเชิธร	ก็มีไม่มาก แต่พยายามเรียกมาคุยบ่อยๆ
วิกรม	คุยเรื่องอะไรกันบ้าง
วิเชิธร	คุยเรื่องการบริหาร โรงสีนี้แหละ ใครจะมีข้าวเก็บมาเท่าไร เอมารวมกันสิเรื่อยไป คนอื่นเห็นก็พูดต่อๆ กันไปว่าโรงสีนี้ดีนะ สีได้ดีกว่าโรงสีใหญ่ๆ เขาก็เริ่มเอาข้าวมาสีกัน บอกต่อๆ กันไปแบบปากต่อปากไม่ต้องอาศัยโฆษณาอื่นๆ ชาวบ้านก็มากันเอง แล้วที่โรงสีนี้ก็ไม่ได้เอาอะไรมา เอแต่ รำ แกลบ ข้าวเปลือก เอาไว้ปรับปรุงเครื่องเพราะเครื่องมันก็มีเสียบ้างซ่อมบ้าง นอกนั้นก็คืนให้ไปหมด
วินัย	ในการจัดตั้งคณะกรรมการเริ่มต้นอย่างไร มีการถือหุ้นอย่างไร อยากรู้ขั้นตอนการดำเนินงาน
สมบุรณ์	เริ่มแรกเลยเราเรียกชาวบ้านมาทั้งหมดเลย ถามว่าใครต้องการที่จะเข้าร่วมกลุ่มโรงสีข้าวชุมชนบ้าง พอได้สมาชิกกลุ่มแล้ว เราก็เลือกตั้งคณะกรรมการ โดยชาวบ้านเลือกกันเอง เสร็จแล้วก็มาตกลงกันว่าใครจะถือหุ้นคนละเท่าไรก็ว่ากันไป แต่การถือหุ้นกลุ่มของเราทำชุดเดียวจบไม่เหมือนพวกกลุ่มออมทรัพย์ คือ เป็นการถือหุ้นครั้งแรกครั้งเดียวเลย ตอนนั้นได้ประมาณหมื่นกว่าบาท
ปัญญา	แล้วมันพอที่จะเอามาบริหารจัดการไหม
สมบุรณ์	จริงๆ แล้วมันไม่พอหรอก ส่วนใหญ่ก็จะเก็บข้าวกันเองอย่างวิเชิธรมีข้าว 5 ตัน ก็เก็บไว้ ผมเองมีข้าว 10 กว่าตันก็เก็บไว้ หลายคนเข้า มันก็จะกลายเป็นกองทุนแล้ว
บุญอิง	คือทำแล้วไม่เอาไปขายที่โรงสีเลยใช่ไหม
สมบุรณ์	ข้าวหน้าปีไม่ได้ขายจะเก็บเอาไว้ทั้งหมด ที่ขายก็เฉพาะข้าวนาปรัง
วินัย	การทำงานที่แรกๆ ใครเป็นคนสีข้าว
สมบุรณ์	ช่วงแรกช่วยกันสีทั้งกลุ่มเลย มารวมตัวกันมาช่วยกัน เพราะต้องเรียนรู้การทำงานในโรงสีด้วยว่าเครื่องจักร ต้องทำอะไรบ้าง

สุวิทย์ แล้วหลังจาก มาขึ้นการบริหารจัดการมีการจัดเวรการทำงานใหม่

สมบุญ ไม่ได้จัด ส่วนใหญ่ผมจะเป็นหลักของที่นี่

สุวิทย์ แล้วข้าวเยอะแบบนี้ต้องสีทุกวันไหม

สมบุญ สีทุกวัน

ปัญญา แล้วตอนที่พี่สมบุญไม่ว่าใครเป็นคนสี

สมบุญ แม่บ้านผมก็สีให้ได้เหมือนกัน

อุบล แล้วคนที่มาทำตรงนี้มีค่าตอบแทนให้ไหม

สมบุญ มีครับ ก็มีแบ่ง 50 สตางค์นั้นแหละมันไม่มากนัก 100 กิโลกรัมก็จะได้ 50 บาท แบ่งเป็นค่าแรง ให้ไปเลยแม่บ้านผมทำบัญชีอยู่ ใครสีได้เท่าไรก็จะจดเอาไว้

สุวิทย์ สีเล็กแบบนี้ก็มีข้อดี เพราะข้าวจะได้ไม่ปนกันเป็นของใครของมัน ไม่เหมือนโรงสีใหญ่ๆ สีทีเดียว ข้าวปนกันหมด

นิจ ตอนนี่เรื่องโรงสีในชุมชนเป็นเรื่องใหม่มากๆ เพราะจากประชาคมหมู่บ้านจะเอาโรงสี แต่พอพูดถึง โรงสี ชาวบ้านก็จะคิดว่าโรงสีจะต้องใหญ่โต แต่เมื่อครั้งก่อนผมมาที่นี่มาดูการทำนาปลอดสารเคมี พอได้เห็นโรงสีด้วยก็เลยตัดสินใจชวนกันมาดูที่นี่ซิ ลองมาสอบถามข้อมูลดูว่ามีข้อดีข้อเสียและวิธี ทำอย่างไร

ปัญญา ที่บ้านพี่นิจทำนาก็ครั้ง

นิจ แล้วแต่น้ำชลประทาน

ปัญญา ส่วนใหญ่ใช้สารเคมีหรืออินทรีย์

นิจ ใช้เคมีแต่ไม่มากนัก

สมบุญ จะมีโรงสีใหญ่อีกที่หนึ่งพอทำเสร็จแล้วคนที่มาติดตั้งสีไม่สาธิตวิธีการใช้ให้ดู ว่าต้องสีอย่างไรมาทำ ให้อย่าง เดียวแล้วก็ไป ชาวบ้านก็ยังใช้กันไม่เป็นก็ต้องเอาเราไปปรับอย่างไรรึจะต้อง ฉะนั้นคนที่ติดตั้งต้องมาสอนด้วยไม่ใช่ทำเสร็จแล้วก็ไปเลยแล้วบอกว่าจะกลับมาสอนทีหลังก็ไม่มา ชาวบ้านก็ มีปัญหาตอนนี้สีแล้ว หักก็ยังหาทางแก้ไขไม่เจอ

ผญ.ประหัด บ้านเราก็อำข้าวปลอดสารเคมีได้ คือ กลับไปใช้ข้าวนาปีให้หมดมันจะได้ไม่ต้องใช้ยา แต่ส่วนใหญ่ บ้านเราจะคำนึงถึงผลผลิตมากๆ เป็นส่วนใหญ่ จะเอาให้ได้เท่านั้นเท่านี้

สุวิทย์ ผมว่าเราจะต้องปลูกฝังคนบ้านเราใหม่ เพราะคนบ้านเรายังตั้งใจทำขายอยู่

นิจ มันก็อยู่ที่ต้นแบบ พวกเราจะกล้าเป็นต้นแบบให้เขาดูหรือไม่ ถ้าเราไม่เป็นต้นแบบเขาก็จะไม่เห็นมัน ขึ้นอยู่ที่เรานี้แหละ แต่ที่ได้แน่ๆ คือ สุขภาพของคนทำนาเองเพราะว่าไม่ได้รับสารพิษเวลาทำนา

สมบุญ นาปลอดสารผมก็ได้ประมาณ 70 ถึงต่อ ไร่ นะก็ถือว่าไม่น้อย

นิจ เวลาสีเหมือนกันไหม เช่นข้าวเหลืองประทิว กับข้าวชัยนาท เวลาขัดสีแล้วผลผลิตได้ใกล้เคียงกันไหม

สมบุญ ใกล้เคียงกัน แต่ที่สำคัญให้คิดซะว่าเราได้กินข้าวของเราเองอย่าเพิ่งคิดไปขาย สีให้ชุมชนได้กินข้าว ของชุมชนเองก่อน ค่อยๆ เป็น ค่อยๆ ไป

สุทธลักษณ์ สำคัญที่ว่าตอนเริ่มต้นที่บอกว่าต้องคุยกันมากๆ บ่อยๆ ให้ชาวบ้านเข้าใจตรงกันก่อน

นิจ ที่เราเห็นว่าที่นี่เข้าไม่มีปัญหาแต่เวลาเราทำเราอาจจะเจอปัญหาก็ได้

ปัญญา ไม่ใช่ว่าที่นี่ไม่มีปัญหานั้น มีเหมือนกันในช่วงแรกๆ แต่เขาคุยกันบ่อยๆ

วิกรม	ลุงลองเล่าช่วงที่ล้มลุกคลุกคลานให้ฟังหน่อยว่าปัญหามันเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง เพื่อทางทีมพี่นิจจะได้เห็นแนวทาง
ปัญญา	มีคนไปบอกใหม่ว่าโรงสีที่นี่ไม่ดีหรือปิดไปเถอะ
วิเชียร	ก็มีคือคนไม่ค่อยเข้าใจและไม่เห็นผลงาน แต่ต้องชี้แจงกลับไปบ่อยๆว่าเหตุผลอะไรที่โรงสีมันยังไม่สมบูรณ์แบบ และคุยกันไปเรื่อยๆ แต่เมื่อเปรียบเทียบให้เขาเห็นว่าเมื่อเอาข้าวไปสีที่โรงสีใหญ่ ข้าว 10 กิโลกรัม ได้ กลับมาเพียง 5 กิโลกรัม แต่สีที่นี่เอาค่าจ้างแค่บาทเดียว แต่ได้ข้าวคืน 7 กิโลกรัม เขาก็ถูกคิดกันขึ้นมา
บุญยืน	ข้อดีของการคุยบ่อยๆ คือ อะไรบ้าง
ผญ.หมู่ 3	ทำให้เรารู้ปัญหา อย่างเมื่อก่อนเราขายข้าวให้โรงสีทั้งหมด เพราะขี้เกียจตากข้าว ขี้เกียจเก็บข้าว บ่นว่าไม่มีที่ตากบ้าง เดียวนี้เปลี่ยนแล้วเอามาทำตรงนี้ก็ได้อีกกินข้าวของตัวเองด้วย ไม่มีสารเคมี ราคาก็ไม่แพง ความคิดเปลี่ยนไป
ผญ.ประหัด	ที่บอกไว้ว่าเก็บไว้คนละ 4 - 5 ตัน หลายคนเขามันก็จะมามากแล้วเวลาเอามาสี เวลาขายจะขายที่ไหน
อย่างไร	
สมบูรณ์	ผมหาตลาดให้มาสีได้เต็มที่แล้ว แต่มีข้อแม้ว่าต้องมาช่วยกันสีด้วย ส่วนใหญ่ก็จะเป็นพวกพานิชจังหวัด เกษตรจังหวัดที่เขาหาตลาดให้เราด้วย แล้วข้าวเราจะไม่สีทิ้งไว้ เราจะมีข้าวเปลือกเก็บไว้เวลาใครต้องการก็จะโทรมาสั่งเราถึงจะสีแล้วอีกสองสามวันเราก็จะไปส่งให้
วิกรม	จะเห็นได้ว่าการตลาดมันสูงเพราะว่าข้าวมันเป็นข้าวที่ปลอดสารเคมีมันสามารถเจาะตลาดของกลุ่มคนที่รักสุขภาพและตลาดของคนเมืองด้วย
บุญยิ่ง	ให้ดูตัวอย่างข้าวที่แพ็คเกจขายในห้าง กิโลกรัมละ 80 บาท แต่ที่นี้ขายแค่ 40 บาทเท่านั้นคนก็เลยมาซื้อที่นี้ดีกว่า
สมบูรณ์	เราเอากำไรแต่พออยู่ได้ไม่เอามากเกินไป เอามาเล็กๆ น้อย แต่อยากให้คนได้กินข้าวของเรา คือ ข้าวที่ถูกและมีคุณภาพจริงๆ เราไม่ได้หวังที่จะขายข้าวให้แพง
อุบล	แล้วทำไมถึงไม่มีใครเอาข้าวของลุงไปขายพันธุ์
สมบูรณ์	คือถ้าทำข้าวแบบนี้ต้องมีโรงสีเอง เพราะมันไม่มีที่สี เวลามันไปปนกับข้าวอื่นๆ ในโรงสีใหญ่ เขาจะคิดว่ามันเป็นข้าวเสีย เพราะมันจะดำไม่สวย
นิจ	คือตามปกติข้าวของเราทางโรงสีจะดีเป็นข้าว 5 % แต่ถ้าไปพบปะเมื่อดำมาๆ เขาจะดีข้าวของเราเป็นข้าว 25% ทันที
บุญยิ่ง	การที่คนไม่นิยมเอาไปปลูก มันเกี่ยวกับตรงที่ข้าวที่เราทำมันไม่ได้ใช้สารเคมี คนอาจจะคิดว่ามันทำยาก อาจจะได้ผลผลิตน้อยด้วยหรือไม่
สมบูรณ์	คนคิดว่ามันยุ่งยากมากกว่า แต่ผลผลิตของมันก็ไม่น้อยนะ
นิจ	อาจเป็นเพราะคนไม่เชื่อมั่นมากกว่า เพราะปกติพอฉีดสารเคมีปุ๊บก็จะเห็นผลทันที เราเป็นชาวนาเล็กๆ ก็ยังเชื่ออย่างนั้นอยู่ ถ้าให้เปลี่ยนมาใช้สารอินทรีย์ก็มีความไม่มั่นใจว่าจะทำได้ดีหรือเปล่า แต่เมื่อก่อนที่สมบูรณ์ก็ใช้สารเคมีอย่างหนัก แต่มีอะไรมาทำให้เปลี่ยนใจได้
สมบูรณ์	ที่แรกก็มีผลกระทบเวลาเราใช้ยา เวลาปล่อยน้ำแล้วมันลงไปในคลอง ปลาในคลองก็ตาย ทำให้คนข้างเคียงมีปัญหา คือ เริ่มต้นที่เราพิจารณาแล้วว่ามันเป็นปัญหา

ปัญหา	เห็นบอกว่าตอนที่ใช้สารเคมีนี้เพราะทางราชการก็เอามาให้ใช้ แต่พอเห็นปัญหา ทางราชการก็เอาสารชีวภาพมาแนะนำให้ใช้อีก
วิเชียร	ใช่ แล้วสารชีวภาพก็ใช้ของตามบ้านๆ เราเนี่ยแหละ เช่น ใบสะเดา ใบขี้เหล็ก พอใช้แล้วตัวแมลงมันก็ไม่กวนนะดีมากเลย
ปัญหา	ตอนที่เขาเข้ามาแนะนำให้ใช้เคมีก็ระหว่างแนะนำให้ใช้สารชีวภาพนี่ อันไหนที่เราทำตามมากกว่ากัน
วิเชียร	ก็สารเคมีแหละ เพราะฉีดปุ๊บเห็นผลปั๊บ แต่ที่ใช้ไม่บ่อยครั้ง ฉีดแค่ครั้งเดียว วัวกินฟางได้ขี้ไม่ไหล ขายฟางได้ด้วย ได้ทั้งเมล็ดได้ทั้งฟาง พยายามใช้ธรรมชาติมากกว่า
ปัญหา	ตอนเริ่มใช้สารชีวภาพนี่เริ่มใช้กันที่บ้าน
วิเชียร	ก็รวมกันทำทุกคนนะเอาไปลองใช้ดูแบ่งๆ กันไป ต้องเปิดใจให้กว้าง
บุญยัง	แล้วมีไหมที่เอาสารชีวภาพไปแล้วใช้ไม่ได้ผล คือ ปกติแล้วสารชีวภาพจะต้องฉีดบ่อยกว่าสารเคมี แต่คนที่เอาไปแล้วฉีดแค่ครั้งเดียวก็บอกว่ามันไม่ได้ผล
สมบุญ	ก็มีนะ แต่ตอนนี้ใช้กันเกินครึ่งแล้ว ลดสารเคมีได้แล้ว แต่จะไม่ให้ใช้เลยก็เกินไปไม่ได้ต้องมีบ้าง ต้องขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมด้วย ว่าปัญหามันรุนแรงแค่ไหน เช่น ถ้าเพลี้ยกระโดดลงหนักก็ต้องพึ่งสารเคมีสักครั้ง ในกรณีที่เอาไม่ไหว
วิเชียร	แต่การใช้สารชีวภาพนี่มันดีมากนะ
สมบุญ	แต่สิ่งสำคัญที่เรานึกถึงตอนที่เราใช้สารอินทรีย์นี้เรานึกถึงเรื่องร่างกายของเราเป็นหลัก ถ้าใช้สารเคมีได้ผลก็จริงแต่ร่างกายเรารับสารเคมีไปด้วยเราก็แย่ แต่ต่อมาก็คิดถึงผู้บริโภคว่าจะทำอะไรถึงจะให้คนได้กินข้าวที่ปลอดสารเคมี ตอนนี้นักกลุ่มของเราก็ลดหยุดการใช้สารเคมีแล้ว แล้วตอนนี้พวกหน่วยงานพัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอ ก็เห็นความสำคัญตรงนี้ เอาข้าวไว้กินให้ หรือบางทีที่เป็นปอเทือง โดยที่เราไม่ต้องไปขอ เขาจะถามเองว่าเราต้องการอะไร ก็ถ้าเราวมกลุ่มกันแล้วเอาจริงเอาจังเขาก็จะเห็นความสำคัญของเรา
วิเชียร	ที่สำคัญเมื่อเรามีปัญหาต้องพูดคุยกันบ่อยๆ มันจะแก้ปัญหาก็ได้
ปัญหา	ถ้าหากว่าโรงสีอื่นที่ไม่มีใครทำ ย้ายมาอยู่ที่หมู่ 3 นี่เรานึกว่าน่าจะมีปัญหาไหม
สมบุญ	ไม่น่าจะมี เพราะตอนนี้การบริหารที่นั่นไปได้ดีแล้ว ถ้าย้ายมาการสีก็น่าจะไวขึ้น
ปัญหา	จะให้สีถ้าธุรกิจใหญ่ขึ้น เครื่องจักรก็ต้องใหญ่ขึ้นแล้วเครื่องสีเล็กนี่ก็เอาไว้สีแยกข้าวเล็กๆ น้อยๆ เช่น ข้าวกล้องมันจะเหมาะ อย่างข้าวสังข์หยด หอมนิล มันปู ที่เราปลูกกันแบบเล็กๆ
บุญยัง	ในความคิดของลุงสมบุญมันจำเป็นไหมที่ต้องมีโรงสีใหญ่โต
สมบุญ	ไม่จำเป็นเลย อันเล็กนี่แหละดีแล้ว อย่าให้เกินตัวเลย
บุญยัง	เครื่องนี้สีได้ปริมาณเท่าไร ต่อเดือน
สมบุญ	เครื่องนี้สีทุกวันนะแต่ต้องหยุดพักบ้าง เพราะหม้อแปลงมันจะร้อน วันหนึ่งจะสีเป็นข้าวสารได้ประมาณ 200 กิโลกรัม ทั้งข้าวขาว และข้าวกล้อง
นิจ	เมื่อคืนนี้เราได้คุยกันเรื่องความคาดหวังด้วย อยากให้พี่สมบุญช่วยเดิมเรื่องความคาดหวังมันจะเป็นจริงได้ต้องทำอะไรบ้าง เพราะแต่ละคนก็หวังกับโรสี่ที่จะเกิดขึ้นว่า พอทำไปแล้วก็ไม่อยากให้กลายเป็นโรงสี ร้าง บางคนก็อยากเห็นความสามัคคีของชุมชนโดยใช้โรงสีเป็นเครื่องมือแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน บางคนก็อยากอนุรักษ์ไว้ในชั่วลูกชั่วหลาน บางคนก็อยากเห็นความมั่นคงทาง

- อาหารของชุมชน ที่นี้ถ้าความฝันจะเป็นจริง ก็อยากจะให้พี่สมบุรณ์ช่วยแนะนำเพิ่มเติมให้ทุกคนเห็นแนวทางการที่จะทำความคาดหวังให้เป็นจริงได้
- สมบุรณ์ สำหรับตัวผมเองก็มีความคาดหวังให้โรงสีอยู่ชั่วลูกชั่วหลานเหมือนกัน ฉะนั้นถึงแม้ว่าเราจะได้โรงสีเล็กๆ แต่ถ้าเราต้องทำจริงจัง ทุกวันนี้เราไม่ได้ยั้งพยายามให้เครื่องมันขับเคลื่อนได้ทุกวันเพื่อให้ยาวนานที่สุดและให้ลูกหลานได้ทำต่อไป
- ผญ.หมู่ที่ 3 ต้องมีคณะกรรมการและต้องไม่หวังวิชาความรู้ ทุกคนต้องทำได้หนึ่งคนไม่อยู่อีกหลายคนต้องทำได้ทุกอย่าง และให้ความสำคัญกับคณะกรรมการทุกคน ถ้าคนเรามีความสำคัญกับชุมชนกับกลุ่มแล้วก็จะมีความตื่นตัวแล้วเขาจะไม่ลืมว่าเขาทำหน้าที่ทำตรงนี้ต้องรับผิดชอบไป ถ้ามีความรับผิดชอบ งานก็จะไม่ล้ม เราปลูกฝังให้เขารู้สึกเป็นเจ้าของโรงสีและกิจการ 1 ปีก็จะมีการปันผลให้ถือว่ามันคือสินน้ำใจ ค่อยๆ คุย ค่อยๆ ไน้มน้ำกันไป
- สมบุรณ์ เวลาตั้งคณะกรรมการต้องดูคนที่ใจรักด้วย ไม่ใช่ตั้งคนที่ไม่เอาไหนเลย แล้วคนที่ใจรักเขาจะพยายามไปพูดกับคนที่ไม่เอาไหนเรื่อยๆ เอง คือทำให้เขามีความสำคัญในตัวเอง
- นิจ ในอดีตเราไม่ได้รวมตัวกัน แต่ตอนนี้งานวิจัยท้องถิ่นมันช่วยขับเคลื่อนเราให้ได้คิดว่าถ้าหมู่บ้านจะเข้มแข็ง ต่อให้หน่วยงานใดๆ เข้ามาก็เข้มแข็งไม่ได้ นอกจากเราจะสร้างเอง อยากจะทำให้มันเกิดชะงัก
- วิเชียร ที่สำคัญต้องมีความอดทน และต้องคุยกันให้บ่อยๆ นะ
- อุบล ในนามตัวแทนของผู้นำชุมชน ขอขอบคุณลุงสมบุรณ์ ลุงวิเชียร และผู้ใหญ่ ที่ให้ความรู้เรื่องการจัดตั้งและการบริหารจัดการโรงสี และเราจะเอาความรู้ที่ได้มาในวันนี้มาเป็นแนวทางปรับใช้ในชุมชนของเราต่อไป ขอขอบคุณค่ะ

ประเด็นถอดบทเรียนจากการดูโรงสีทั้งสองที่

นายปัญญา โตกทอง เล่าถึงที่มาของโรงสีใหญ่ที่ อบต.แพรกหนามแดง เกิดจากที่ผู้นำชุมชนคนเดียวคิดเสนอโครงการโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว และถูกภาครัฐชักนำโดยไม่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ใช้ความเชื่อแบบเครือญาติเลยทำให้ไม่เกิดกระบวนการเรียนรู้ ผู้นำคิดอะไรตามปรากฏการณ์ว่าแพรกหนามแดงปลูกข้าวกันเยอะน่าจะมีโรงสีคิดคนเดียวแล้วนำไปเสนอหน่วยงาน หน่วยงานจึงให้เงินมาสร้างโรงสีให้ใหญ่โตเป็นเงินหลายล้านมากให้โรงสีมาต่อมาพื้นที่เริ่มเปลี่ยนจากนาข้าวเป็นบ่อปลา ปรากฏว่าพอสร้างโรงสีสร้างโรงสีเสร็จ พื้นที่ก็เปลี่ยนเป็นบ่อปลาไปหมดแล้ว เพราะชาวบ้านก็คิดตามปรากฏการณ์ไม่ได้ศึกษาหาข้อมูลความรู้ และขณะนี้กำลังเปลี่ยนจากบ่อปลาเป็นนาข้าวต่อ เพราะราคาข้าวแพง แล้วบางคนเลี้ยงปลาโดยที่ไม่มีความรู้ขาดทุนก็เปลี่ยนเป็นนาข้าว จะเห็นพอทำอะไรโดยที่ไม่มีความรู้ใช้แต่ความเชื่อความเห็นความรู้สึกสะกดกลบแต่ไม่เรียนรู้เพราะขี้เกียจพอขี้เกียจก็จะโง่ นอนรองบประมาณโดยไม่ออกมาเรียนรู้มันไม่ได้ งบประมาณมันก็จะหลายช่องทาง มีงบที่มาตามท่อส่งตรงมา อบต. มาเทศบาลเลยใครมาบริหารยังโง่มันก็มีมา และงบประมาณที่มาตามสายเยอะมาก สสส. พอช. สกว. มีมากมาย ฉะนั้นเราต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมช่วยกันจับช่วยกันคิดเอาไว้ เพราะคนเดียวไปจับก็ไม่ได้ต้องช่วยกัน กลับมากรณีโรงสีพอที่นั่นเป็นอย่างนั้นแล้วพี่สมบุรณ์อยากได้โรงสีถามว่าถ้าจะเอาอันนี้เครื่องมันล้าสมัยมากถ้าเอาไปปัญหาที่จะตามมา พี่สมบุรณ์ก็เลยตัดสินใจว่าไม่เอาดีกว่าแล้วตอนนี้กำลังทำเรื่องรื้อฉางเพื่อจำหน่าย ซึ่งโรงสีนั้นมันไม่ได้ใช้เลย ฉางข้าวก็ไม่ได้เก็บข้าวเลย อบต. ใช้เก็บพัสดุ มันก็ผิดวัตถุประสงค์ก็ต้องยุบกลุ่ม จะเห็นได้ว่าเมื่อมีกลุ่มชาวบ้านไม่ประชุมไม่ดำเนินการเลย พอไม่ประชุมกันสามสี่ปีต่อเนื่อง ก็จะยุบกลุ่มพอยุบกลุ่มเสร็จทรัพยากรสิ้นต่างๆ ต้องถูกจำหน่ายโดยปริยาย แต่ไม่รู้ว่าใครอยากซื้อหรือก็ได้ แต่ถ้ามีการคุยการตกลงว่าใครจะขอใช้ต่อเพื่ออะไร อย่างนั้นก็ได้ เห็นว่าการ

ทำงานกับชุมชนจะต้องทำงานบนความพอใจของคน ความไม่พอใจของคน ความเห็นแก่ตัวของคน ความมีจิตอาสาของคน ขึ้นอยู่กับจะจัดการอย่างไรเท่านั้นเอง โรงเรียนเกิดขึ้นประมาณปี 2540 เกิดก่อนโรงสีของลุงสมบุญ เพราะของลุงสมบุญเกิด 2548

นิจ แล้วพี่ปัญญารู้ไหมว่า ทำไมไม่มีการประชุมเลย หรือว่าชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมกันจริงจังตอนที่โรงสี

บุญยัง ถ้าให้มองเหตุที่ทำให้โรงสีร้างคือมันไม่ได้ถูกคิดจากชาวบ้านเพราะถูกคิดมาจากคนคนเดียว

ปัญญา เกิดจากรัฐเป็นผู้ริเริ่มด้วยจึงไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วม และงบประมาณมาตามท้องยังงี้ก็ต้องได้อยู่แล้ว และเหตุที่ล้มก็เพราะก้านแพ้งการเลือกตั้งนายก อบต. ด้วย คนเราจะเป็นผู้นำได้ร่างกายต้องแข็งแรง สมองแข็งแรง และจิตใจต้องแข็งแรงด้วย พอหักจากการการเลือกตั้งต้องไม่หวั่นไหว แต่ตอนนี้ตัวคิดก้านเริ่มเปลี่ยนแปลงแล้ว เริ่มเข้ากระบวนการมีส่วนร่วมแล้ว

นิจ ตอนนี้ก็ขึ้นหัวข้อไว้ให้แล้ว ว่าได้เรียนรู้อะไรจากการศึกษาโรงสี ต้องถามพวกเราว่าได้ไปเห็นอะไรบ้าง

สิ่งที่ได้เห็น

- ความแตกต่างคือโรงสีของลุงสมบุญถึงแม้จะเล็กแต่ได้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้อยู่ดีมีความสุข ได้เห็นความเข้มแข็งของชุมชน แตกต่างจากโรงสีใหญ่ คือ ไม่ได้มีการพูดคุย ไม่มีการตกลง ไม่ถามความต้องการจากชาวบ้านอยู่ๆ ก็สั่งให้สร้างทำหีบประมาณสูญเปล่า
- ความเอาใจจริงเอาใจ ความอดทนของกลุ่ม เนื่องจากต้องผ่านเหตุการณ์ล้มลุกคลุกคลานมาก่อนมีปัญหาเรื่องการรวมคน
- แนวทางการแก้ไขปัญหา คือ ต้องมีการพูดคุยกันบ่อยๆ ชี้แจงเรื่องสาเหตุที่เป็นปัญหาแล้วร่วมกันหาแนวทางแก้ไข เพราะถ้าไม่คุยปัญหามันจะสะสมแล้วหาทางออกไม่ได้
- แนวคิดการก่อตั้งโรงสีอยู่ในความพอเพียงไม่ต้องใหญ่โต ไม่ใช่ตั้งขึ้นเพื่อธุรกิจแต่ตั้งเพื่อให้ชุมชนได้กินข้าวของตัวเอง ข้าวที่มีคุณภาพและดีต่อสุขภาพและราคาถูก แล้วเริ่มจากตัวเองที่ทำนาทุกวันแต่โดนสารเคมีแล้วสุขภาพแย่
- แนวคิดด้านต่างๆในการจัดการโรงสีในอนาคตของชุมชน เช่นเรื่องค่าสีข้าว การลงหุ้น ค่าจ้างคนสีข้าว การเอาข้าวมารวมกันคนละ 4 - 5 ตัน กลายเป็นกองทุน
- แนวคิดช่องทางในการสื่อสารกับหน่วยงาน เช่น พาณิชจังหวัด เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ หรือหน่วยงานที่มีเงินทุนต่างๆ เพราะโรงสีเล็กของลุงสมบุญได้มายากมากเพราะหลายคนเห็นโรงสีใหญ่ยังไปไม่รอด จึงไม่มีใครอยากให้ตั้ง งบประมาณที่มาตามท้องจึงไม่มีใครให้ ต้องออกไปหางบประมาณที่มาจากสายของกองทุนต่างๆ ต้องออกไปประชุมในหลายๆ ที่ กว่าจะได้มา
- การตลาด แต่ก่อนอื่นเราต้องเริ่มรวมตัวกันก่อน ต้องเริ่มก้าวเดินเราถึงจะไปตรงนั้นได้ และสินค้าที่นี้มีการโฆษณาตัวเองเนื่องจากมีคุณภาพจึงบอกกันปากต่อปาก
- ทำให้เราคิดว่าเราต้องหาข้อมูลว่าที่บ้านเรามีคนทำข้าวไปส่งโรงสีเท่าไร ปริมาณกินข้าวของชุมชนวันละเท่าไร ชื่อข้าวที่ไหนกิน มีนาข้าวทั้งหมดกี่ไร่ แล้วโรงสีที่จะทำก็จะสีให้คนในหมู่บ้านเราเองราคาถูกกว่าท้องตลาดคนในชุมชนจะได้มาซื้อข้าวของชุมชนเราเองก่อน

- ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน ทุกคนต้องศึกษาระบบของเครื่องสีเวลาหนึ่งคนไม่อยู่ อีกหลายๆ คน จะ
ได้สามารถทำงานทุกอย่างได้เหมือนกัน ทำให้เครื่องเดิน ได้ตลอด
- งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแตกต่างจากงานพัฒนา งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสอนให้คิด อะไร ทำไม คิดแล้วคิดอีก แต่
งานพัฒนาคือการสั่งอย่างเดียว สั่งแล้วทำไมไม่ได้คิดก่อน แต่งานวิจัยมารวมกับงานพัฒนาได้ คือวิจัยก่อน
คิดก่อนว่าอะไรทำไม ยังไง แล้วค่อยพัฒนา ค่อยลงมือทำ

กัลย์ลัทส ที่ผู้ใหญ่บอกว่าต้องให้ข้อมูลกับชาวบ้านเพื่อให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันในการก่อตั้งโรงสี วิธีการ
ให้ข้อมูลของเราคืออะไรบ้าง ข้อมูลที่เรากำลังพูดถึงคือข้อมูลอะไร หรืออาจจะเป็นการชวนคุยเรื่อง
อื่นๆ แต่เรารู้ว่าเป้าหมายเราคือโรงสีมีอะไรบ้าง

สิ่งที่จะชวนคุย

- ปริมาณที่เรานำข้าวไปสีที่โรงสีใหญ่ แล้วได้กลับมาเท่าไร มีข้อแตกต่างอย่างไรกับโรงสีของชุมชน
- ปัจจัยรอบๆ ตัว เช่น ทุกวันนี้ซื้อข้าวที่ไหนกิน เกี่ยวข้าวได้เท่าไร ขายได้เท่าไร ข้าวมีสารเคมีมากแค่ไหน เป็นต้น
- เรื่องสุขภาพเป็นอย่างไรบ้าง เกี่ยวกับการกินข้าวหรือไม่
- แลกเปลี่ยนปัญหา หรือแนวคิดในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว
- ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

บันทึกการประชุม

สรุปการประชุมที่มวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางการจัดการโรงสีและวิธีการเก็บข้อมูลการทำงานเพิ่มเติม

โครงการระบบการทำงานข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด

ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 20 มกราคม 2555 เวลา 19.00 – 21.00 น.

ณ ศาลากลางหมู่บ้านห้วยขมิ้น หมู่ที่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

1. นายสุวิทย์	เพื่อนโชติ	589/2 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
2. นายละมัย	นาคโต	271 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
3. นายวัฒนะ	งามดี	159 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
4. นายสำราญ	เกิดร่วม	828 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
5. นายบุญเลิศ	นาคโต	153 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
6. นางสาวอุบล	คำโม	185/2 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
7. นายประดิษฐ์	เร้งเจริญ	594 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
8. นางมณี	บุญเกิด	60 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
9. นายนิจ	อภิรักษ์ชัยพร	167 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
10. นางวินัย	เพื่อนโชติ	589/2 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
11. นายบุญยิ่ง	แก้วกัณฑ์	167/1 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
12. นายพิเชตร	หรั่งเพชร	17/3 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
13. นางสาวอุบล	เพื่อนโชติ	191 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
14. นายประหัด	งามดี	173 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
15. นางสาวอนงค์	นาคโต	45 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
16. นางสาวบุญเลียม	แก้วกัณฑ์	167 หมู่ 5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
17. นางสาวกัลย์ลภัส ปัญญาหาญ		303 หมู่ 3 ต.ไร่ใหม่ อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

เปิดประชุมเวลา 19.00 น.

วาระที่ 1 เรื่องแจ้งให้ทราบ

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร ชี้แจงเรื่องค่าใช้จ่ายเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2555 เพื่อเดินทางไปศึกษาดูงานที่โรงสีชุมชน หมู่ที่ 3 ต.แพรทนามแดง เป็นค่าอาหารเช้า อาหารกลางวัน ค่ารถ ค่าวิทยากร รวมทั้งหมด 4,210 บาท ใช้เงินจากโครงการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่สนับสนุนให้เราทำงานวิจัย ต่อไปเราจะต้องชี้แจงทุกครั้งว่าเงินได้มาเท่าไร ใช้ไปเท่าไรวันไหน ใช้ทำอะไร และเหลือเท่าไร จะได้ไม่เกิดปัญหาในภายหลัง

วาระที่ 2 ค้นหาวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการทำงานเพิ่มเติม

จากที่ปลูกโรงสีของลุงสมบุญมาพบว่า เรามีข้อมูลที่แน่นอนว่าพื้นที่การทำงานในชุมชนของเขามีเท่าไร มีนาของใครบ้าง ปลูกข้าวเท่าไร พันธุ์อะไรบ้าง แต่ของเรายังไม่ได้อาศัยข้อมูลเหล่านั้น ถ้ามีคนถามเราก็ไม่สามารถตอบได้

ฉะนั้นเราต้องหาวิธีที่ให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมกลุ่มทำงานกับเราด้วย จึงอยากให้ทุกคนช่วยกันคิดว่าเรายังขาดข้อมูลอะไรบ้างที่จะนำมาตอบโจทย์ว่าโรงสีขนาดไหนที่เหมาะสมกับชุมชนของเรา และที่สำคัญข้อมูลต่างๆ ไม่เพียงแต่นำไปตอบให้คนอื่นฟังเท่านั้น แต่ยังสามารถตอบปัญหาความไม่รู้ของตนเองได้ด้วย

ข้อมูลที่ต้องการรู้จากชุมชน มีดังนี้

1. ปริมาณข้าว

- การกินข้าวของชุมชน
- ปริมาณการกินข้าวต่อ 1 ครอบครัว
- ปริมาณการกินข้าวที่ถึงต่อ 1 ปี
- ปริมาณผลผลิตจากการทำนา

2. การปลูกข้าว

- ใครเป็นคนปลูก
- พื้นที่เท่าไร
- วิธีการทำนาอย่างละเอียด
- ทำนาปีละกี่ครั้ง
- ใช้พันธุ์ข้าวอะไร

และอยากให้ทุกคนช่วยกันคิดว่า ถ้าเราอยากได้ข้อมูลเหล่านี้ เราจะต้องมีวิธีการเก็บรวบรวมอย่างไร

วิธีการหาข้อมูล มีดังนี้

1. เดินไปหาตามบ้าน
2. เรียกประชุมกลุ่มย่อย
3. ออกหนังสือเชิญเพื่อให้มาประชุม (เฉพาะหมู่ 5 ที่ทำนา)

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งกันรับผิดชอบเป็นโซนดังนี้

- | | |
|------------------------|--|
| 1. ซอยบ้าน สท.ศิริ | ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ พี่นิจ |
| 2. ซอยหลังศาลาหมู่บ้าน | ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ ลำราญ |
| 3. ซอยบ้าน ผญ. | ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ ผู้ใหญ่ประหัด |
| 4. ซอยบ้านประธาน | ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ ประธานชุมชน |
| 5. ซอยบ้านผู้ช่วย ผญ. | ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ สุวิทย์ |
| 6. ซอยสายไร่ | ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ อุบล |
| 7. ซอยกลาง | ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ มณี |
| 8. ซอยละมัย | ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ ละมัย |
| 9. ซอยหลังโรงเรียน | ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูล คือ พิเชตร |

กำหนดการดำเนินการหาข้อมูล

ควรจะเริ่มลงมือเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้อีกกลับมาพูดคุยร่วมกันอีกครั้งหนึ่งว่า ต้องการอะไรเพิ่มเติมในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555

วาระที่ 3 หาแนวทางการบริหารจัดการโรงสี

อยากจะชวนทุกคนให้ช่วยกันคิดว่า เราคิดจะมีโรงสีเราต้องจัดการกับรายละเอียดอะไรบ้าง และอยากให้ร่วมกันพูดคุยถึงเป้าหมายของโรงสี เพราะที่ผ่านมาเรายังไม่ได้คุยกันเรื่องนี้มาก่อน ไม่อยากให้โรงสีที่จะเกิดขึ้นดำเนินไปอย่างไม่มีทิศทาง จึงอยากชวนพูดคุยเพื่อให้มีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน

เป้าหมายของโรงสี

1. เป็นจุดนัดพบ เพื่อพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
2. เมื่อโรงสีดำเนินไปได้ระยะหนึ่งก็อยากจะมีเป้าหมายเพื่อส่งออกข้าวไปนอกประเทศบ้าง
3. ให้คนในชุมชนได้กินข้าวที่เราปลูกเอง สืบทอด
4. สร้างความสามัคคีในชุมชนและการมีส่วนร่วมโดยใช้โรงสีเป็นเครื่องมือ
5. ได้สืบทอดสืบทอดสารพันของนาตนเอง
6. ลดรายจ่ายของชุมชน
7. หลีกเลี่ยงการเอาเปรียบจากนายทุนโรงสีใหญ่ๆ
8. สร้างความมั่นคงให้ชุมชน เพราะชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้
9. เป็นต้นแบบการเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการด้วยการลงมือทำจริงๆ
10. สร้างจิตสำนึกในการแบ่งปัน
11. เป็นจุดเริ่มต้นในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ

ส่วนการดำเนินการโรงสี ต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันก่อนว่า รายชื่อคณะกรรมการที่อยู่ในเอกสารโครงการนั้นจัดตั้งขึ้นมาเพื่อให้ถูกตามแบบแผนของทางอำเภอเท่านั้น แต่จะไม่ได้เอามาบริหารจัดการโรงสี ส่วนคณะกรรมการที่จะมาบริหารโรงสีนั้นจะต้องร่วมกันเลือกขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง แต่เราจะต้องกำหนดกฎระเบียบการทำงานขึ้นมาก่อนและคัดเลือกผู้ที่จะเต็มใจทำตามกฎระเบียบเข้ามาทำงานร่วมกัน และสิ่งสำคัญคือต้องให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้วิธีการสีข้าวเพราะอยากให้ทำเป็นกันทุกคน เพราะโรงสีไม่ได้เป็นของใครคนใดคนหนึ่ง ส่วนสถานที่ตั้งก็จะตั้งที่สาธารณะ เนื่องจาก เป็นที่สาธารณะใกล้ชุมชน เมื่อว่างจากงานก็สามารถเดินไปดูได้ ดูแลสะดวก และมีโอกาสได้ขยายพื้นที่ สำหรับสิ่งที่จะต้องไปก่อก่อสร้างโรงเรือน เราต้องไปวัดที่ก่อนพอได้ขนาดพื้นที่แล้ว เราจะสามารถมองลักษณะของโรงเรือนออก

ปิดการประชุม เวลา 21.00 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

บันทึกการประชุม

สรุปการประชุมเวทีวิเคราะห์ข้อมูล
โครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 11 มิถุนายน 2555 เวลา 10.00 – 15.30 น.
ณ บ้านเลขที่ 167 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

- | | |
|---------------------------|--|
| 1. นายบุญเยี่ยม แก้วกันท์ | บ้านเลขที่ 167 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 2. นายละมัย นาคโต | บ้านเลขที่ 271 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 3. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร | บ้านเลขที่ 162 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 4. นายวัฒน งามดี | บ้านเลขที่ 159 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 5. นางมณี บุญเกิด | บ้านเลขที่ 60 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 6. นางอนงค์ นาคโต | บ้านเลขที่ 45 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 7. นายพิเชตร หรั่งเพชร | บ้านเลขที่ 17/3 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 8. นางละมุล เชื้อปราง | บ้านเลขที่ 26 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 9. นายวิกรม เสือดี | บ้านเลขที่ 29 ม.7 ต.ปลายโพรงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม |
| 10. นายสุทธิลักษณ์ โตทอง | บ้านเลขที่ 45 ม.5 ต.แพรกหนามแดง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม |
| 11. นายใจสิงห์ บัมบรา | บ้านเลขที่ 42/1 ม.7 ต.หนองจอก อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี |

เปิดประชุมเวลา 10.00 น.

วันนี้ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงได้นัดหมายกันเพื่อทบทวนกระบวนการวิจัย ที่ผ่านมา ภายได้ โจทย์วิจัยที่ว่า ระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชน บ้านสามร้อยยอดเป็นอย่างไร? รวมถึงการนำข้อมูลที่ทางทีมวิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลมาแล้วตั้งแต่เริ่มโครงการมาจนถึงปัจจุบัน บรรยายภาพการจดเวที เป็นการจดแบบเรียบง่ายเป็นการจัดให้ทุกคนนั่งล้อมเป็นวงกลมบนบ้านของหัวหน้าโครงการ ผู้เข้าร่วมเวทีส่วนใหญ่เป็นสมาชิกทีมวิจัยที่ปลูกข้าวแบบปลอดภัยและลดการใช้สารเคมี นอกจากนี้ยังมีสมาชิกสภาเทศบาลไร่เก่าเข้าร่วมด้วย

หลังจากที่ทุกคนมาพร้อมกันแล้วทีมพี่เลี้ยงได้นำข้อมูลจากรายงานความก้าวหน้าของโครงการฯ มาให้ทุกคนทบทวนพร้อมกัน ทำให้ทุกคนเห็นว่ายังมีข้อมูลบางส่วนที่มีการเก็บรวบรวมได้ไม่มากเท่าที่ควร ควรมีการเก็บเพิ่มเติม ทีมพี่เลี้ยงจึงได้ชวนทีมวิจัยคิดว่าหากเราจะทำการศึกษาใหม่อีกครั้งซึ่งอาจเป็นข้อมูลในชุมชนเราหรือข้อมูลในชุมชนอื่น เราจะต้องเก็บข้อมูลในเรื่องใดเพิ่มเติมถึงจะเพียงพอ ที่จะทำให้เราเห็นถึงแนวทางการทำนาข้าวที่เหมาะสม หลังจากทีทุกคนระดมความคิดทำให้ได้ข้อมูลดังนี้

1. พวกเราจะต้องมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ น้ำ ไม่ว่าจะเป็นจากหน่วยงานใดก็ตาม เช่น จากกรมชลประทาน กรมอุตุนิยมวิทยา เป็นต้น เพราะน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญมากในกระบวนการปลูกข้าว หากเราน้ำเพียงพอจะสามารถผลิตข้าวได้มาก
2. พวกเราต้องมีข้อมูลพื้นที่ที่มีการทำนาในตำบล เพื่อที่เราจะได้รู้ว่าชุมชนของเรามีการทำนากันมากน้อยแค่ไหน แต่ละแปลงมีความแตกต่างกันอย่างไร

3. พวกเราจะต้องมีข้อมูลความต้องการของผู้บริโภคข้าวในแต่ละปี และจำนวนหรือมูลราคาผู้ที่ซื้อข้าวจากภายนอก

หลังจากนั้นทีมพี่เลี้ยงได้สอบถามถึงแผนที่เดินดินที่ทางทีมวิจัยได้เคยทำไว้ว่าเป็นอย่างไร ทีมวิจัยจึงได้นำมาให้ทุกคนดูว่ามีการออกแบบไว้ เบื้องต้นแต่ยังไม่สมบูรณ์ ทุกคนจึงได้ลงมือจัดทำแผนที่เดินดินใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะจัดทำแผนที่เดินดินที่สามารถระบุตำแหน่งและพื้นที่นาข้าวของคนในชุมชนได้อย่างชัดเจน เมื่อทุกคนได้จัดทำแผนที่ไปจนถึงปัญหามีบางส่วนของผู้พื้นที่จะต้องไปสอบถามข้อมูลกันต่อเพื่อให้ได้ความถูกต้อง จึงได้นัดหมายว่าจะนำแผนที่ไปลงรายละเอียดให้เสร็จภายในวันที่ 19 มิถุนายน 2555 และจะนำมาให้ทีมงานและพี่เลี้ยงตรวจสอบก่อนจะนำข้อมูลเหล่านี้ไปให้คนในชุมชนตรวจสอบและค้นหาแนวทาง รูปแบบการการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอดต่อไป



ปิดประชุมเวลา 15.30 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

บันทึกการประชุม

สรุปการประชุมเวทีกำหนดแนวทางในการทำนาข้าวที่เหมาะสม
โครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด
ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์
วันที่ 16 กรกฎาคม 2555 เวลา 10.00 – 12.30 น.
ณ บ้านเลขที่ 167 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

- | | |
|---------------------------|---|
| 1. นายบุญเยี่ยม แก้วกันท์ | บ้านเลขที่ 167 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 2. นายละมัย นาคโต | บ้านเลขที่ 271 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 3. นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร | บ้านเลขที่ 162 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 4. นายธวัฒน์ งามดี | บ้านเลขที่ 159 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 5. นางละมุล เชื้อปราง | บ้านเลขที่ 26 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 6. นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ | บ้านเลขที่ 29 ม.7 ต.ปลายโพรงพง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม |
| 7. นายใจสิงห์ บัมบรา | บ้านเลขที่ 42/1 ม.7 ต.หนองจอก อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี |

เปิดประชุมเวลา 10.00 น.

นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ เข้ามาเยี่ยมพูดคุย พร้อมทั้งยังได้มีแนะนำนักวิจัยท้องถิ่น โครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชน บ้านสามร้อยยอด และได้ถามว่าจากการทำงานวิจัยที่ผ่านมา พวกเราคิดว่ารูปแบบการทำนาข้าวในชุมชนบ้านสามร้อยยอดที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

ที่ประชุม เสนอว่า สิ่งสำคัญอยู่ที่รูปแบบการจัดการมากกว่าการผลิตข้าวในจำนวนมากๆ แบบการผลิตข้าวเพื่อเน้นขาย การผลิตในจำนวนมากเช่นปีละ 3 ครั้งก็ไม่ได้ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นเท่าที่ควร ในอดีตเรามีวิธีออมเงินโดยการผลิตข้าวเก็บไว้ แต่ในปัจจุบันเมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ดังนั้นในการจะผลิตข้าวเพื่อเก็บไว้อาจไม่เหมาะเท่ากับการออมเงินเพื่อเก็บไว้ยามเกิดภาวะฉุกเฉินต่างๆ เช่น เมื่อเกิดอุทกภัย ภัยแล้ง เป็นต้น

แนวทางการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด ได้แก่

1. ต้องเข้าใจสภาพพื้นที่ น้ำ อากาศ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้น เนื่องจากในสภาพภูมิอากาศในปัจจุบันนั้น มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รูปแบบการเพาะปลูกในปีที่ผ่านมาจึงไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้ทั้งหมดจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
2. ต้องมีระบบการออมทรัพย์และการแปรรูปผลผลิต เพื่อเตรียมรับมือสภาพภัยแล้ง เนื่องจากรูปแบบการออมทรัพย์ในอดีตนั้นคือการนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคมาเก็บไว้ในยุ้งฉาง แต่ในปัจจุบันการเก็บข้าวเปลือกไว้ในยุ้งฉางอาจไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันอาจต้องใช้การออมทรัพย์หรือการนำผลผลิตไปแปรรูปในรูปแบบอื่นแทน
3. ต้องเริ่มปรับเปลี่ยนการใช้สารเคมีในขั้นตอนการผลิต และหันกลับมาใช้สารชีวภาพและหันกลับมาพึ่งพาตนเองมากขึ้น เพราะการใช้สารเคมีจะส่งผลให้ดินเสื่อมสภาพและเป็นสิ่งที่ท้องถิ่นไม่สามารถผลิตได้เอง จำเป็นต้องนำเข้าจากที่ราคาก็ยังไม่คงที่หากยังต้องพึ่งพาสารเคมีในการผลิตก็จะทำให้ผลกำไรน้อยลง
4. ต้องมีการจัดบันทึกกระบวนการผลิต ในทุกขั้นตอน รวมถึงรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่สามารถทราบข้อมูลและปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้

5. ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ให้ลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและหันกลับมาใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ หากเกษตรกรในพื้นที่ยังไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันในการบริโภคสิ่งของภายนอกได้ก็จะต้องประสบปัญหานี้สินอยู่ตลอด

ปิดประชุมเวลา 12.30 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

บันทึกการประชุม

สรุปการประชุมเวทีสรุปผลการดำเนินงาน บทเรียน และประสบการณ์นำเสนอชุมชน
โครงการศึกษาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด

ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 16 กันยายน 2555 เวลา 10.00 – 14.00 น.

ณ บ้านเลขที่ 167 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

รายชื่อผู้เข้าร่วม

- | | | |
|-----------------|---------------|---|
| 1. นายละมัย | นาคโต | บ้านเลขที่ 271 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 2. นายนิจ | อภिरักษ์ชัยพร | บ้านเลขที่ 162 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 3. นายวัฒน | งามดี | บ้านเลขที่ 159 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 4. นางบุญเยี่ยม | แก้วกันท์ | บ้านเลขที่ 162 ม.5 ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบฯ |
| 5. นายใจสิงห์ | บัมบรา | บ้านเลขที่ 42/1 ม.7 ต.หนองจอก อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี |

เปิดประชุมเวลา 10.00 น.

นายนิจ อภिरักษ์ชัยพร หัวหน้าโครงการนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการดังนี้

คำถามวิจัย

ระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอดควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ ระบบการตลาด ต้นทุนการผลิต ระบบการทำนาข้าวตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าว
3. เพื่อค้นหาระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด

วิธีการดำเนินงาน

- เวทีสร้างความเข้าใจการดำเนินโครงการให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน
- ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- ศึกษาวิธีการทำนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- เวทีวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาในกระบวนการทำงานวิจัย
- ศึกษาและเรียนรู้ประสบการณ์ผ่านการศึกษาดูงาน
- เวทีวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปข้อมูล
- เวทีกำหนดแผนงานวิธีการทำนาที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่
- สรุปผลการดำเนินงานบทเรียน และประสบการณ์นำเสนอชุมชน

ผลการวิจัย

- สภาพพื้นที่ ระบบการตลาด ต้นทุนการผลิต ระบบการทำนาข้าวตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

หัวข้อ	อดีต	ปัจจุบัน
สภาพพื้นที่	นาลุ่ม อาศัยภูมิปัญญา น้ำท่วมไม่ทำ	ทำนาปรัง ไม่อิงกับธรรมชาติ
ระบบการทำนาข้าว	นาปี (อินทรีย์)	นาปรัง (เคมี)
ขั้นตอนการทำนา	เหมือนกัน	
ระบบการตลาด	ขายพ่อค้าโรงสี ถูกกดราคาเอาเปรียบ	เปิดลานค้าข้าว ทำโดยชุมชน
ต้นทุน	ไม่มีต้นทุน ใช้การเอาแรงลงแขกกัน	2,380 – 2,780 บาท / ไร่ เต็มที่ก็จะสูงถึง 5,000 – 6,000 บาท / ไร่
รายได้	นาปี 800 – 1,000 กก. / ไร่ 3,200 – 4,000 บาท / ปี (ราคา 4,000 บาท / ตัน)	นาปรัง 2 ครั้ง / ปี 700 กก. / ไร่ (1,400 กก. / ปี) 8,400 บาท / ปี 3 ครั้ง / ปี 500 กก. / ไร่ (1,500 กก. / ปี) 9,000 บาท / ปี (ราคาเฉลี่ย 6,000 บาท / ตัน) ยกเว้นรัฐบาลยังลักขณ์ ชินวัตร 15,000 บาท / ตัน

- ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อระบบการทำนาข้าว

ปัจจัยและเงื่อนไข	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
สภาพพื้นที่	• พื้นที่ลุ่ม • ปุ๋ยตามธรรมชาติ • ผลผลิตสูง	• น้ำท่วม ศัตรูพืช • มีน้ำเสียจากบ่อกักไหลมาลงในพื้นที่นา	• ทำนาได้ผลผลิตดี • ปลูกข้าวได้งอกงาม	• น้ำท่วมทุกปี ทำให้ทำนาได้เพียง 2 ครั้ง ผลผลิตที่ได้ลดลง • ทำนาอย่างต่อเนื่อง ไม่พักที่ดิน (บางพื้นที่) 5 % ทำให้ขาดทุน
ระบบการทำนาข้าว	• ลดขั้นตอนการใส่ปุ๋ย • เตรียมดินได้ง่าย • หากทำเกษตรชีวภาพช่วยให้ประหยัดต้นทุนลงทุนต่ำ	• ต้องไล่แมลง นก หนู และศัตรูพืชที่ลงมาในนาข้าว ทำให้บางครั้งต้องฉีดยาปราบวัชพืช 1 ครั้ง หลังหว่านข้าว	• ลดขั้นตอนการทำนา ทำให้มีเวลาเพิ่มขึ้น • ช่วยฟื้นฟู / บำรุงดินให้มีคุณภาพดี เหมาะสมต่อการปลูกข้าวได้หลายฤดูกาล	• เสี่ยงต่อการเกิดโรคและแมลง • เสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพจากการใช้สารเคมีในการทำนา

ต้นทุนการผลิต	ลดต้นทุนการผลิต	ชาวบ้านไม่เคยเก็บรวบรวมและสรุปวิเคราะห์ข้อมูลการทำนาข้าวมาก่อน	สามารถส่งเสริมเป็นระบบการทำนาข้าวอินทรีย์ได้ เพราะว่ามีปัจจัยที่เอื้อหลายอย่าง	ต้องแข่งขันกับระบบการทำนาข้าวอินทรีย์ในแง่ของผลผลิต
ระบบการตลาด	- มีลานค้าข้าวชุมชน - หากมีการปรับปรุง ก็จะทำให้กลุ่มสามารถดำเนินการต่อได้	กลไกการตลาดทำให้ขายข้าวได้ราคาต่ำ	- เพิ่มมูลค่าจากการกำหนดราคาขายข้าวอินทรีย์ในอนาคต - ผ่านการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนช่วยขมิ้นในการทดลองค้าขายข้าวในชุมชน	- ชาวบ้านเข้ามาในกลุ่มเพราะเห็นแก่ประโยชน์ ไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง - การรวมกลุ่มในชาวนามีน้อย ยังไม่เข้มแข็ง
การบริหารจัดการ (การเปิดลานค้าข้าว)	- ได้รับการสนับสนุนแหล่งทุนในท้องถิ่น - เปิดใจเรียนรู้และมีความตั้งใจที่จะทำการค้าข้าวอย่างเป็นระบบ	- มีแต่แกนนำทำงานเท่านั้น - การประสานงานโดยเฉพาะเรื่องราคาข้าว หากล่าช้าไป ก็จะแข่งขันราคากับพ่อค้าไม่ทัน	- เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการของกลุ่มชาวบ้าน - การรวมกลุ่มกันสามารถกำหนดราคาข้าว ต่อรองการซื้อขายได้	- การเปิดลานข้าว หากเป็นช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายประกันราคาข้าว ทำให้เปิดลานค้าข้าวได้ยาก - หากชาวบ้านไม่เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มค้าขายข้าวจะทำให้ได้ยาก

- ระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสามร้อยยอด

ปัจจัยและเงื่อนไข	ระบบการทำนาข้าวที่เหมาะสม	ทางเลือก
สภาพพื้นที่	- เข้าใจสภาพพื้นที่ น้ำ อากาศ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้น - มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	ทำนาในที่ลุ่ม ทำนาปี / นาปรัง
ระบบการทำนาข้าว	ปรับเปลี่ยนการใช้สารเคมีและหันกลับมาใช้สารชีวภาพในขั้นตอนการผลิต และการหันกลับมาพึ่งพาตนเองมากขึ้น	การทำน้ำชีวภาพไว้ใช้เอง
ต้นทุนการผลิต	- มีการจดบันทึกกระบวนการผลิต ในทุกขั้นตอน รวมถึงรายรับ-รายจ่าย เพื่อให้เกษตรกรในพื้นที่สามารถทราบข้อมูล - ปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ได้	วิเคราะห์บัญชีรายรับ-รายจ่าย เปรียบเทียบความคุ้มค่า
ระบบการตลาด	มีระบบการออมนิพจน์และการนำผลผลิตไปแปรรูปในรูปแบบอื่นแทน เพื่อเตรียมรับมือสภาพภัยแล้ง	การเปิดลานค้าข้าว การจํานําราคาข้าว

การบริหารจัดการ (การเปิดลานค้าข้าว)	- หากรัฐบาลไม่มีนโยบายรับจำนำข้าวจะต้องเปิดลานค้าข้าว โดยมี2 ทางเลือก <u>หัวใจสำคัญของการเปิดลานค้าข้าวเพื่อทรงพระราชข้าวจากโรงสีเอกชน</u> 1)ไม่บริหารลานค้าข้าวแต่ให้พ่อค้ามาเช่าลานค้าข้าวเป็นรายปีจะมีกำไรจากค่าเช่าประมาณปีละ 100,000-150,000 บาทโดยจะนำไปปันผลให้กับสมาชิก 2)ต้องบริหารลานค้าข้าวแต่ต้องหาเงินลงทุนประมาณ 1 ล้านบาทเพื่อเป็นเงินทุนในการรับซื้อข้าวจากเกษตรกร ซึ่งที่ผ่านมาได้กู้ยืมจากแหล่งทุนในพื้นที่(นายกเทศมนตรี) - โรงสีชุมชน (ปัจจุบันอยู่ระหว่างดำเนินงาน รongbaml) 1) นำข้าวเปลือกที่ผลิตได้ไปสีที่โรงสีของชุมชน เพื่อนำไปบริโภคกระจายในครัวเรือน 2) นำข้าวสารที่เหลือจากการบริโภคใส่บรรจุภัณฑ์ แล้วนำไปขายในชุมชนใกล้เคียง โดยให้คนในชุมชนเป็นตัวแทนจำหน่าย สร้างมูลค่าได้เพิ่มโดยคัดแยกชนิดของข้าวให้มีความแตกต่างกัน (อาจขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่นกรมการค้าภายใน กรมวิชาการเกษตร เป็นต้น	การจัดการ การต่อขอความ ร่วมมือ / ความสัมพันธ์ของคน ในชุมชน
--	--	---

นอกจากนี้ยังได้สรุปบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานวิจัย ดังนี้
บทเรียนที่ได้จากการวิจัย

- เราได้เรียนรู้อะไรจากการทำงานวิจัย (งาน ทีม งบประมาณ)
 - วิธีการพูดต่อหน้าชุมชน
 - วิธีการทำงานแบบเป็นระบบ
 - วิธีการวางแผนการทำงาน มองเห็นถึงอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น
 - การแบ่งเวลาการใช้เวลาให้คุ้มค่า
 - การทำงานแบบมีส่วนร่วม
- ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเอง ทีมวิจัย และชุมชน
ตัวเอง
 - เป็นคนรักการอ่านและใส่ใจความรู้รอบตัวมากขึ้น
 - เป็นคนช่างสังเกต ช่างคิดแบบมีเหตุผล
 - เป็นคนมีเหตุผลมากขึ้น
 - ใจเย็นขึ้น เข้าใจสังคมมากขึ้น
 - เป็นคนที่ใช้คำพูดได้เหมาะสมกับสถานการณ์
 - กล้าพูดกล้าแสดงออกต่อสาธารณะชน

ทีมงาน

- มีการวางแผนการทำงานในทีม
- เข้าใจกันมากขึ้น มองเห็นปัญหาร่วมกัน

ชุมชน ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรมาก ชุมชนเริ่มให้ความสนใจในสิ่งที่ทีมทำ

3. เราสามารถนำงานวิจัยไปใช้งานต่อได้หรือไม่ อย่างไร

- ปรับใช้ในการประกอบอาชีพ จัดบันทึกเก็บข้อมูล รายรับ-รายจ่าย
- พัฒนาตนเองและครอบครัวให้เป็นคนมีเหตุผล
- วางแผนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ลดต้นทุน ปลอดภัยต่อชีวิต
- สืบสารวิธีการทำนาไปสู่คนรุ่นหลัง
- เผยแพร่ให้คนรอบข้างและหน่วยงานโดยผ่านโอกาสต่างๆ เช่น เวทีประชุม เป็นต้น
- การทำงานระหว่างหน่วยงานกับชุมชน

4. ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างทำงานวิจัย และการแก้ไขปัญหาคือผ่านมา

- การสื่อสารการทำงานของทีมวิจัย ให้คนในชุมชนเข้าใจได้ยาก ส่วนมากยังไม่ได้แก้ไข
- ระยะเวลาของคนในชุมชนและทีมงานยังไม่ตรงกัน
- การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงและสภาพเศรษฐกิจ
- ที่ทำให้คนละทิ้งถิ่นเกิดเพื่อไปขายแรงงานกันมากขึ้นทำให้การรวมตัวของคนในชุมชนลดลง
- ทีมวิจัยไม่ถนัดการจัดบันทึกการประชุมทำให้ข้อมูลสูญหายระหว่างการดำเนินการวิจัย
- การถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้นำยังทำได้ยากจึงขาดแนวร่วม

5. หากจะทำงานวิจัยให้ดีขึ้น จะต้องทำอย่างไร (ข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัย)

ทีมวิจัย

- ควรพิสูจน์ (ทดลอง) การใช้สารชีวภาพในการทำนาสามารถลดต้นทุนการผลิตและสร้างรายได้ที่มั่นคงรวมถึงความปลอดภัยในชีวิต
- ควรขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ เช่น กรมพัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอ ชลประทาน อสม. อบต. ผู้นำชุมชน ในการสนับสนุนและถ่ายทอดองค์ความรู้ของทีมไปสู่ชุมชน
- ควรหาคนทำบันทึกหรือขอความร่วมมือจากหน่วยงานในการบันทึกหรือจากเยาวชนในชุมชน

ทีมประสานงาน

- ควรลงพื้นที่ประสานงานอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
- สนับสนุนชี้แนะสนับสนุน
- ประสานงานกับหน่วยงาน

ทีม สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- ต้องยืดหยุ่นระยะเวลาการทำงานวิจัยเนื่องจากชุมชนมีการะในการดำรงชีพเป็นภาระหลัก

ปิดประชุมเวลา 14.00 น.

นายนิจ อภิรักษ์ชัยพร

บันทึกการประชุม

ข. ภาพกิจกรรมของโครงการ



